

**NOVI PREVOD
„LOVCA U ŽITU“**

Rumena Bužarovska

**POSLEDNJI
MIT O JNA**

Aleksandar Radić

**MAMA, RECI IM
DA SAM NARKOMAN**

Peda D' Boj

Nedeljnik

23. APRIL 2026.

350 DINARA

BROJ 745 · CENA 350 DINARA
· CG 3,5 € · BH 0,5 KM · HR 4,5 €
· SI 0 4,5 € · MK 200 DEN

**Šta mi je Orban
ispričao o Putinu
u Americi**

Milan St. Protić

**Šta dolazi
posle populizma**

Željko Pantelić

**Srbija
između Tise i
„bugarskog sveta“**

Zoran Panović

**SPECIJAL:
PAD ORBANA
I POSLEDICE**

**KO SE
UPLAŠIO
MAĐARA?**

**KOJE SU
GLAVNE LEKCIJE
ZA STUDENTE I
OPOZICIJU?**

**ŠTA ĆE POKAZATI
ISTRAGA VEZA
ORBANA I VUČIĆA KOJU
SPREMAJU U PEŠTI?**

**HOĆE LI PADOM
FIDESA ZADUVATI
NOVI VETROVI I U
VOJVODINI I U BRISELU?**

ČERNOBILJ

UNUTAR KATASTROFE

26. APRILA OD 19:00

 NATIONAL
GEOGRAPHIC

NATGEOTV.COM/RS

IMPRESUM

Izdavač NIP Nedeljnik d.o.o.
Bulevar kralja Aleksandra 43
Beograd +381/11/770-81-64
redakcija@nedeljnik.rs

MANAŽMENT

Direktor i glavni urednik
Veljko Lalić

Izvršni direktor marketinga
Jelena Jevtić
marketing@nedeljnik.rs

Direktor prodaje
Andela Marić
pretplata@nedeljnik.rs

Medija menadžer
Jelena Šoškić

REDAKCIJA

Odgovorni urednik
Marko Prelević

Zamenik glavnog urednika
Branko Rosić

Izvršni urednik
Veljko Miladinović

Izvršna urednica
zdravlja i psihologije
Ana Mitić

Urednik unutrašnje
i glavni urednik online izdanja
Dušan Telesković

Urednik spoljne i dopisnik iz Rima
Željko Pantelić

Reporteri
Milica Rilak, Zorica Marković, Milana Milošević, Marko Tica, Luka Lukić

Urednik fotografije
Nebojša Babić

Fotografije
Profimedia, Beta, Orange Studio

Art-direktor
Miloš Sindelić

Ilustracije
Marina Duletić / Kumiho

Lektura
Sanja Savić

Head of digital
Pavle Zlatić

Društvene mreže
Jelena Luković

Stalni saradnici
Srdan Vajliarević, Dragoljub Draža Petrović i Ante Tomić, Hana Piščević, Zoran Panović (Politika i društvo), Aleksandar Radić (Vojska), Dejan Stojilković (Eseji), Dejan Jović (Zagreb), Goran Vojnović (Ljubljana), Rumena Bužarovska (Skoplje), Ivan Radojčić (Stil), Milan St. Protić (Istorija), Ana Banko (Zdravlje), Miša Brkić (Biznis), Danijela Isailović (Energetika i ekologija), Petar Komnenić (Podgorica)

Le Monde diplomatique
ONLINE IZDANJE
Imd.nedeljnik.rs

Glavni i odgovorni urednik
Ivica Mladenović
Imd@nedeljnik.rs

Brifing

4 | Uvodnik
Veljka Lalića
Pera Ložac

5 | Lice nedelje
Vida Ognjenović

6 | Afera
Kamiondžije
ponovo voze

8 | Bugarska
Radev nije faktor

14 | Ante Tomić
Šta je kul,
a šta je ankul

ANALIZA ŽELJKA PANTELIĆA

Jedno od važnih obećanja Mađara nakon izborne pobeđe jeste najava ustavnih reformi koje bi limitirale broj premijerskih mandata na dva. Ako bude održao tu datu reč, ne samo da će potvrditi na delima da nije „novi Orban“ nego će i u startu saseći mogućnost da se Mađarskoj u budućnosti ponovi Orban

Kako je kupljena Idea

Alta grupa, nastala iz menjačnice Alta Pay, pojavila se kao poslovni igrač u vreme vlasti Srpske napredne stranke **32**
Piše Miša Brkić

Peđa D' Boj

Taj hipi život je bio moj zaista pravi život. Prelazio sam tada gradove, zemlje... Farbao čamce i svirao na francuskoj obali, bio statista... **36**
Razgovarao Branko Rosić

Čuvar u žitu

Nije nimalo čudno što decenijama nismo primećivali koliko naslov pogrešno usmerava tumačenje romana. To je radila i cela književna kritika **42**
Piše Rumena Bužarovska

Eto, nema te na kiosku dve nedelje, i desi se demokratija, i desi se sloboda štampe, i desi se promena vlasti. U Mađarskoj, doduše (na fotografiji iznad su mladi Mađari koji su upravo bili *ispunili svoju građansku dužnost*). Jeste od sudbonosnog dana za, kako se to obično kaže, *naše severne komšije*, prošlo sada već punih deset dana, ali ono što se dogodilo na tamošnjim izborima još dugo će da odjekuje ne samo panonskim čardama nego i kuloarima, a bogme i predsedništvima, od Brisela do Beograda, pa i južnije. Zato nije bilo dileme koja će tema biti obrađena onako, kako to samo Nedeljnik ume, iz svih uglova i sa svih strana. Ali pošto smo propustili jedan četvrtak, potrudili smo se da to nadoknadimo, tekstovima Rumene Bužarovske, Rosića, Basare, Radića...

Među nama:
U novom broju Nedeljnika

PRETPLATA

	SRBIJA
12 meseci	12.000
24 meseci	19.999

Dostupno u digitalnom formatu **nedeljnik.rs**
12 meseci - 8.200

Tekući račun broj: 205-217464-21. Banka: Komercijalna banka AD Beograd
Potvrdu o uplati pošaljite na adresu: **Nedeljnik, Bulevar kralja Aleksandra 43, Beograd**
ili na mejl **pretplata@nedeljnik.rs** Dodatne informacije na **011/770-81-64**

ONLAJN

WWW.NEDELJNIK.RS

f /NEDELJNIK

t /NEDELJNIK

@ /NEDELJNIKMAGAZIN/

ti /COMPANY/NEDELJNIKMAGAZIN

Štampa Rotografika

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodne biblioteke Srbije, Beograd
ISSN 2217-8058
COBISS.SR-ID 188540428

© COPYRIGHT
Zabranjeno preštampavanje i
korišćenje sadržaja bez pismenog
odobrenja izdavača.

Pera Ložač

Ili naša potraga za Peterom Srbinom

Od pobeđe Petera Mađara u Srbiji traje potera za Perom Srbinom. I to takva da meni liči na jedan od najpoznatijih viceva o Peri Ložaču.

Sećate se onog kralja lažova i kraja kad stoji pored pape a neko pita: „Ko je onaj sa belom kapićom što stoji pored Pere?“

E, mi kao da živimo u svetu Pere Ložača, u kojem svi stavljaju slike sa poznatim ličnostima, koje su zanimljive u kafani, gde imaju neku poentu, ali ovako, meni deluju kao uvod u Epstina ili Zampolija, koji se u trenutku afere koja će potresti svet (Aman-da Ungaro) slika u srpskoj ambasadi.

DA SE VRATIM NA NAŠEG PERU Srbina. I to što mislim da nama uopšte ne treba Pera. Imali smo ih dosta.

Kao kontraugao iz moje vizure temelje modernosti srpske države udarila su dvojica vladara, koji su u lošim periodima, i to je naša nesreća, slučajno došli na vlast. Prvi je bio knez Pavle, koji se spremio za umetnost na Oksfordu, ili da napravi najveći muzej na Balkanu, da bi posle atentata na njegovog brata, igrom slučajja vodio Jugoslaviju. I modernizovao je do Drugog svetskog rata.

DRUGI JE ZORAN ĐINĐIĆ, KOJI SE slučajno i vratio u zemlju. Zaljubio se.

Ali je i kasnije sve vreme znao, pošto je bio pragmatik, da nikad neće biti na 50 plus. Pa je iskoristio Koštunicu...

TO SU, PO MENI, JEDINA DVA jasna pravca na Zapad.

U Evropu, kojoj pripadamo geografski. Ima tu još važnih paralela.

I KNEZA PAVLA SU HTELI DA likvidiraju. Braća Kneževići su vadili pištolje. Đinđića je ta ruka stigla.

DA NE IDEMO DO KRALJA ALEKSANDRA i Drage Mašin. Ili „Senki nad Balka-

nom“ koje nam ponovo pokazuju zavrenički duh.

Zanimljivo je sve to. U današnjem bioskopu „Balkan“ bilo je i venčanje kraljevskog para. Tada je to bio Hotel Bulevar.

Ali i dogovor o Majskom prevratu. Da parafraziram Krležu, mesto gde se završava Evropa, i počinje Balkan.

I SAD SMO TU GDE SMO. Čekaju nas re-dovi na granicama, i slikanje kad krenemo iz zemlje. I kad se vraćamo.

Juno potkivano! I narod koji se jedino tada nervira zašto ne pripada svom kontinentu.

Ili makar da navija za njega.

MENI JE I DALJE TO NAJAČI signal za rektora. Ne Evropa, ni susret s Martom Kos.

Već to što on sigurno nije planirao da se bavi politikom.

To je veliko rasterećenje.

Kako da ucenjujete čoveka za nešto čime nije opsednut?

Mene ili vas pozicijom ministra, kada nas ona ne zanima.

I U SVETU SU TAKVI LIDERI često donosili najveće promene. Gandi...

Iako su i teško pobeđivali, jer politika je ipak posao, što se videlo sa Perom Mađarom.

Inače, jedino neki talas nekom može da te iznese.

Studentski, na primer. Dakle, eksperiment.

Ali i šansa.

NAMA POSLE 30 GODINA TREBA PRO-MENA percepcije.

Ono što je Đinđić pokušao da sprovede. Ali uz nasleđe koje imamo.

I ONDA OVA NAJAVA KAKO ĆE na Terazijama da nikne nešto što niko ne očekuje?!

Na Terazijama! Šta, Burger King pored Meka?

Ja i dalje sve mislim da je to neko ze-zanje. Ali sad i čujem da će biti krst.

Sve okej. Ali kako može da bude bilo šta u gradu u kojem tablu ne možete da postavite na svoju kuću bez odobrenja?

Valjda postoji neki zakon. Skupština. Pa rasprava.

Pa konkurs. Pa umetnici...

MENI SU TU POSEBNO ZANIMLJIVE TERAZIJE. Na kojima se gradila najveća Meštrovićeva fontana, nikad nezavršena.

Postoje nacrti u Zagrebu. Ali šta će nama Meštrović, iako je obeležio pola grada.

Ta fontana je trebalo da obeleži pet vekova od Kosovske bitke.

SKULPTURA POBEDNIKA DEO JE TE MONUMENTALNE građevine. I simbol Beograda.

Pre sto godina prebačen je na Kalemegdan, i podignut toliko uvis, jer su se bunile Beograđanke.

Pošto je Pobjednik nag. Jednom Meštroviću.

O tome danas odlučuje Šapić.

Dok se akademiku Mrđanu Bajiću, koji je i pobedio na konkursu, i napravio strelu Zorana Đinđića, ne govori gde je njegov spomenik.

DA SE VRATIM NA PERCEPCIJU. I čuvenu definiciju Viktora Frankla.

To je naša jedina sloboda. Kao što je najveća laž, veća i od laži Pere Ložača, da nemamo izbora.

Šta kaže Frankl: Između onoga što nam se desi i onoga što uradimo – postoji trenutak.

Skoro nevidljiv. Ali presudan. I tu se krije jedina prava sloboda koju imamo.

Da li je to ono gde počinje Evropa, i završava se Balkan?

I gde se sve vreme vrtimo ukруг.

Ja mislim da jeste... **N**

LICE NEDELJE
NEBOJŠA BABIĆ

*Istina je magični pojam,
stalno se trudimo da
pokažemo da postoji
samo jedna istina, a
sve ostalo su pogledi i
tumačenja te istine.*

**Vida
Ognjenović**

KNIŽEVNICA,
POZORIŠNA REDITELJKA,
UNIVERZITETSKA
PROFESORKA I
AKADEMIK SANU

CBS OTKRIVA AFERA SUPER EGO

Krive su za sve kamiondžije

Istraživanje emisije „60 minutes“ o zloupotrebama u kamionskom saobraćaju u prvi plan stavilo je kompaniju Super Ego Holding, koja i te kako ima veze sa Srbijom. Iz te firme sve demantuju...

Piše Milica Rilak

Istraživanje čuvene emisije „60 minuta“ američke televizije CBS, koje je trajalo osam meseci, ukazalo je na niz teških optužbi na račun kompanije Super Ego Holding, tvrdeći da je deo transportne šeme koja dovodi Amerikance u opasnost na putevima.

Super Ego Holding u vlasništvu je Aleksandra Mimića, biznismena srpskog porekla, koji je, prema pisanju „Insajdera“ kojem je dao jedini intervju pre godinu dana, u prevoznikom biznisu u SAD od 2012. godine kada je u Čikagu osnovao kompaniju Ego, dok je holding Super Ego registrovao 2019. godine.

CBS tvrdi da postoje veze između dispečerskih i brokerskih kompanija kao i „kameleon prevoznika“, odnosno prevoznčkih firmi koje menjaju vlasnike, sedište i ime kada nakupe veći broj prekršaja ili čak optužbi za krivična dela. Na taj način, kažu američki novinari, svi u tom lancu izbegavaju odgovornost za bezbednosne propuste koji dovode do lakših nezgoda ali i veoma teških nesreća, sa većim brojem poginulih. Šema funkcioniše tako da se, nakon gašenja problematične firme, odmah otvara druga kompanija a na kamione (prema svedočenjima sagovornika CBS-a i bukvalno selotejpom) zalepi novo ime firme. Prema podacima Ministarstva saobraćaja SAD, prevoznici „kameleoni“ povezani sa kompanijom Super Ego zabeležili su skoro 15.000 bezbednosnih prekršaja i 500 nesreća u poslednje dve godine, tvrdi emisija „60 minuta“.

„IZUZETNO JE ŠTETNO STAVLJATI U ISTI KONTEKST POSLOVANJE DRUŠTVA SUPER EGO I MODEL POSLOVANJA KOJI UGROŽAVA BEZBEDNOST. POSLOVANJE OVOG DRUŠTVA JE U POTPUNOSTI USKLADENO SA RELEVANTNIM ZAKONSKIM OKVIRIMA“, NAVODI SE U ZAHTEVU ZA OBJAVLJIVANJE INFORMACIJA KOMPANIJE SUPER EGO KOJI JE DOSTAVLJEN NEDELJNIKU

Nasuprot ovim tvrdnjama pravni zastupnici kompanije Super Ego Holding u svom saopštenju ističu da su ovakve informacije senzacionalističke i da netačno dovode kompaniju u različite obmanjujuće i neproverene kontekste. Njihov ključni protivargument je da se radi o pogrešnom prikazivanju delatnosti jer se kompanija neopravdano predstavlja kao prevoznik i deo transportnog sistema. U saopštenju se navodi da je stvarna delatnost kompanije isključivo davanje u zakup kamiona i prikolica trećim pravnim licima bez angažovanja kontrole ili upravljanja vozačima, rutama ili transportnim operacijama. Kompanija insistira na tome da operativni transport obavljaju zasebne licencirane carrier kompanije koje samostalno snose odgovornost za svoje vozače i poslovanje te da prikaz Super Ego kao firme povezane sa kameleonskim šemama nema nikakvo utemeljenje niti dokaz.

Drugi važan argument koji navodi CBS tiče se operacija u Beogradu gde se, prema njihovim navodima, nalazi važan deo navodne šeme. U istraživanju „60 minuta“ tvrdi da se ključni segmenti operacija, poput dispečerskih centara i upravljanja vozačima, odvijaju direktno iz Srbije.

CBS je razgovarao sa uzbunjivačem koji je radio u beogradskoj kancelariji, i koji im je ispričao da „menadžment u Srbiji obučava zaposlene da eksploatišu vozače bez ikakvog obzira prema zakonu“ kao i da dispečere u Srbiji ne zanimaju bezbednosni standardi već „samo kako uzeti novac od vozača“.

KOMPANIJA SUPER EGO U SVOM ODGOVORU na te optužbe oštro osporava i ove tvrdnje o postupanju prema radnicima. Oni navode da se u medijima iznose tvrdnje o navodnom izrabljivačkom postupanju prema vozačima i zaposlenima uključujući navode o eksploataciji iako Super Ego ne zapošljava vozače niti operativno upravlja radnicima u transportu. „Nasuprot tome, carrier kompanije, licencirane od strane Federal Motor Carrier Safety Administration, obavljaju stvarni transport robe i snose punu regulatornu odgovornost za svoje vozače, poštovanje propisa o radnom vremenu (hours-of-service), osiguranje i odgovornost za teret. Nezavisni vlasnici-operatori koji mogu iznajmiti vozila od Super

Ego i drugih lizing kompanija rade pod sopstvenim ovlašćenjem ili u okviru ugovora sa carrier kompanijom po svom izboru“, poručio je Super Ego preko svojih pravnih zastupnika.

Treći deo priče odnosi se na finansijski tretman vozača i tehničke malverzacije. Vozač Danijel Sančez ispričao je novinarima CBS-a da je zbog naknada koje je firma nametnula vozačima dolazio kući sa minusom na čeku, iako je radio naporno. On je taj koji je opisao proces promene identiteta kamiona.

„Vozač bi odštampao nove podatke i zalepio na vrata lepljivom trakom, i onda bi to postao potpuno novi kamion“, rekao je Sančez, dok CBS skreće pažnju da su se na taj način „brisali“ tragovi o prethodnim kaznama i kršenju federalnih propisa.

Pri tome, protiv kompanije Super Ego u avgustu 2022. tužbu su podneli bivši radnici, odnosno vozači kamiona, koji su tvrdili da su prevareni.

Prema tužbi, Super Ego je bio u obavezi da vozačima kamiona isplati 88 odsto vrednosti od svakog tereta, ali tvrdi da je kompanija smanjivala vrednost celog tereta pa tako i profit za vozače.

Pravni zastupnik bivših vozača kompanije Super Ego Holding, advokat iz Čikaga Kris Vilems, za „Insajder“ je rekao da se do sada više od 800 vozača pridružilo ovoj kolektivnoj tužbi protiv firme Super Ego Holding.

Osnivač kompanije Aleksandar Mimić za „Insajder“ je pre godinu dana, povodom pravne akcije vozača, rekao da su to privatne tužbe a ne procesi koje je povelu tužilaštvo.

Tada je rekao i da kompanija nije nikakav izuzetak jer je uobičajeno za velike kompanije u Americi da postanu meta takvih parnica. Naveo je i da su mu konsultanti rekli kako je to sastavni deo posla i da tako američki korporativni sistem funkcionise. U saopštenju kompanije povodom istraživanja CBS-a dodatno se naglašava da se Super Ego nikada nije nalazio pod federalnim istragama niti ima potvrđene prekršaje u vezi sa poslovanjem. Oni tvrde da CBS nije objavio kompletne odgovore firme niti komunikaciju sa pravnim zastupnicima čime je onemogućeno objektivno i nepristrasno izveštavanje.

DOVODEĆI POD SUMNJU KREDIBILITET ISTRAŽIVANJA, SUPER Ego u saopštenju navodi da CBS News ima dugotrajn kanal komunikacije sa advokatom Kalmanom Reznikom (Resnick), čija kancelarija zastupa tužioce u građanskom postupku protiv njih. Oni ističu da je taj advokat više puta davao intervju za CBS, što po njihovom mišljenju dovodi u pitanje nepristrasnost i način prikupljanja informacija u okviru objavljenog priloga. Super Ego tvrdi da su navodi o hiljadama prekršaja i stotinama nesreća neopravdano stavljeni u širi negativni kontekst bez individualizacije odgovornosti,

čime se stvara privid da je to odgovornost njihove kompanije.

„Izuzetno je štetno stavljati u isti kontekst poslovanje društva Super Ego i model poslovanja koji ugrožava bezbednost. Poslovanje ovog društva je u potpunosti usklađeno sa relevantnim zakonskim okvirima“, navodi se u zahtevu za objavljujivije informacija kompanije Super Ego koji je dostavljen Nedeljniku.

Konačno, setimo se da je naša javnost kompaniju Super Ego upoznala u potpuno drugačijem kontekstu, kao deo priče o neslavno okončanom putu predsednika Srbije Aleksandra Vučića na Floridu gde je, navodno, trebalo da se sretne i sa predsednikom SAD Donaldom Trampom.

Spekulisalo se, iako nepotvrđeno, da je taj susret trebalo da se desi tokom konvencije Republikanske stranke. Prisustvo stranih zvaničnika na stranačkim konvencijama u SAD je inače zakonom zabranjeno.

KOMPANIJA SUPER EGO POMICAJE SE TADA kao navodni donator za večeru republikanaca.

Sam Mimić je ove navode nazvao netačnim, rekavši da ni on niti iko iz njegove firme nije lobirao niti učestvovao u tome.

On je ispričao da je o tim događajima saznao isključivo preko društvenih medija i televizije.

CBS je u međuvremenu emitovao još jednu epizodu svog istraživanja o „kameleon prevoznicima“.

U njemu se ne pominje Super Ego Holding, ali se u detalje objašnjava kakve posledice gašenje i ponovno osnivanje kompanija koje su učestvovala u saobraćajnim nesrećama ostavlja po žrtve i porodice poginulih u nesrećama u kojima su učestvovali kamioni spornih carrier kompanija.

MEĐU TIM SLUČAJEVIMA JE I TUŽBA koju je podnela porodica Dalajle Kolman, sedmogodišnje devojčice koja je pretrpela trajno oštećenje mozga nakon što ju je 2024. godine u Kaliforniji udario kamion sa prikolicom.

U svom obraćanju o stanju nacije 2026. godine, predsednik Tramp je predstavio zakonski predlog nazvan po njoj – „Dalajlin zakon“ – koji bi zabranio imigrantima bez dokumenata da upravljaju komercijalnim kamionima.

Međutim, kako upozorava CBS, u tužbi koju je podnela porodica devojčice navodi se i njihova tvrdnja da je kompanija koja je posredovala u zaključenoj posla „propustila da sprovede dubinsku bezbednosnu proveru“ prevoznika.

Posrednik, međutim, tvrdi da to nije njihova obaveza, pošto niti angažuje prevoznika niti ima veze sa onima kojima robu treba dostaviti, već da samo omogućava da se te dve strane same „pronađu“ na njihovoj platformi. **N**

**NAŠA JAVNOST
JE KOMPANIJU
SUPER EGO
UPOZNALA
U POTPUNO
DRUGAČIJEM
KONTEKSTU,
KAO DEO PRIČE
O NESLAVNO
OKONČANOM
PUTU
PREDSEDNIKA
SRBIJE
ALEKSANDRA
VUČIĆA NA
FLORIDU, GDE
JE TREBALO DA
PRISUSTVUJE
SKUPU
REPUBLIKANSKE
STRANKE,
NA KOME JE
UČESTVOVAO I
PREDSEDNIK SAD
DONALD TRAMP**

BUGARSKA IZBORI

Radev nije faktor...

... a Bugari na kraju nikada ne izaberu Rusiju

Piše Željko Pantelić

„**MADAR JE IGRAČ, RADEV NIJE FAKTOR**“, prokomentarisao je za Nedeljnik diplomatski izvor u jednoj od ključnih evropskih država, dobro upoznat sa dosijeom Balkana, pobjede Petera Mađara i Rumena Radeva u Mađarskoj, odnosno Bugarskoj.

Prema rečima našeg sagovornika, Radev neće biti novi Viktor Orban iz prostog razloga što Bugarska nema geostrateški značaj ni ulogu kao Mađarska, uz to Radev nema kapacitet i harizmu koju je imao odlazeći mađarski premijer. Plus, Bugarska mnogo više zavisi od evropskih fondova i pomoći EU nego Mađarska i ne može sebi da dozvoli luksuz da se konfrontira direktno sa EU i njenim ključnim državama kao što je to činio Orban.

Drugi važan detalj je da Orban nije bio u prvim godinama drugog boravka na čelu Mađarske to što je bio u poslednje vreme. Drugim rečima, Radev ne samo da nema dvotrećinsku većinu za radikalne promene sistema, kao što je imao Orban, nego bi mu bilo potrebno i dosta vremena da učvrsti svoju vlast kao što je to učinio lider Fidesa.

Ipak, Radev može da odigra veoma važnu ulogu za naš region i proces proširenja EU. U Briselu postoji određena doza optimizma da bi sa stabilnom i jakom većinom u Sofiji, Radev imao sve regularne karte za kompromis sa Severnom Makedonijom, pogotovo ako makedonski premijer Hristijan Mickoski bude imao političke odvažnosti da napravi taj korak.

Bivši makedonski premijer Zoran Zaev imao je mnogo mana, ali ne može se reći da nije imao hrabrosti kada se sa grčkim premijerom Aleksisom Ciprasom dogovorio o Prespanskom sporazumu. Tu hrabrost bi morao da ima i Mickoski ako želi da izvede Skoplje iz slepe ulice evropskih integracija u kojoj se našlo.

BUGARI UVEK OKRENU LEDA RUSIMA

RUSI SU STVORILI BUGARIMA DRŽAVU, RATOVALI SU za njih u 19. veku kao što nikada nisu ni za Srbiju ni za Grčku. U očima Kremlja Sofija je uvek bila ruska miljenica na Balkanu, međutim Bugarska je, kada je bila u prilici i mogla da bira, svaki put okrenula leđa Rusima i izabrala drugu stranu. Tako je bilo u Prvom i Drugom svetskom ratu, tako je bilo i na prelazu između 20. i 21. veka.

Pobeda Rumena Radeva na parlamentarnim izborima prošle nedelje indikati-

**U BRISELU
POSTOJI
ODREĐENA DOZA
OPTIMIZMA DA BI
SA STABILNOM I
JAKOM VEĆINOM
U SOFIJI, RADEV
IMAO SVE
REGULARNE
KARTE ZA
KOMPROMIS
SA SEVERNOM
MAKEDONIJOM,
POGOTOVO AKO
MAKEDONSKI
PREMIJER
HRISTIJAN
MICKOSKI BUDE
IMAO POLITIČKE
ODVAŽNOSTI
DA NAPRAVI TAJ
KORAK**

van je primer kontradiktornog sentimenta raširenog među Bugarima: naklonjeni su Rusiji, ali racionalno, ili još bolje rečeno pragmatično, biraju Evropu.

Bivši predsednik Bugarske i budući premijer Radev ne krije svoju naklonost prema Rusiji, mada je u njegovom slučaju ta simpatija više lične prirode prema ruskom predsedniku Vladimir Putin i rezultat animoziteta prema Ukrajini i Volodimiru Zelenskom. Ne treba potceniti činjenicu da među istočnoevropskim narodima, pogotovo onima koji se graniče sa nekadašnjom sovjetskom republikom, Ukrajinci nisu omiljeni u značajnom delu populacije, čak i u Poljskoj.

VEZE RADEVA SA KREMLJOM

NIJE TAJNA DA JE RADEV IZGRADIO više nego prijateljski odnos sa ruskom ambasadoricom u Sofiji Eleonorom Mitrofanovom. To prijateljstvo je ostalo na nogama i nakon proterivanja gotovo svih ruskih diplomata iz Bugarske usled otkrivanja vrlo kapilarne mreže ruskih špijuna u gotovo celom državnom aparatu naših istočnih komšija.

U Bugarskoj je poznato da je kandidaturu Radeva za predsednika Bugarske 2016. godine, kao predstavnika tadašnje Socijalističke partije (pod uticajem Kremlja), lično podržao i pomogao jedan od glavnih ljudi ruske spoljne obaveštajne službe (SVR) Leonid Rešetnjikov. Sam Rešetnjikov je u razgovoru sa bugarskim i ruskim novinarima rekao da je imao razgovore sa liderima bugarskih socijalista povodom kandidature Radeva za premijera.

Ne treba smetnuti s uma ni da je Radev vojnik, ali njegova karijera nema veze sa SSSR-om kao kod većine njegovih klasića i pored toga što obožava da se prikazuje kako pilotira MiG-om 29. Pre političke karijere bio je general i komandant bugarske avijacije, a usavršavao se u američkim avijatičarskim akademijama kao pilot.

JAKA BUGARSKA U JAKOJ EVROPI

U FINIŠU IZBORNE KAMPANJE, KADA JE postalo očigledno da će Radev pobediti – istini za volju niko nije očekivao trijumf i apsolutnu većinu u parlamentu – doskorašnji bugarski predsednik je prilično ublažio evroskeptičnu retoriku i primenio rečnik koji slušamo već nekoliko godina od tzv. tvrde desnice. U bugarskom izdanju bi se mogao sublimirati u rečenici: „Želimo jaku Bugarsku u jakoj Evropi.“

Radev nije doveo nijednog momenta u pitanje članstvo Bugarske u EU i pored toga što je pokušao svim snagama da spreči ulazak Sofije u evrozonu.

Takode, njegova kritika da je Evropa postala žrtva vlastite politike i ambicije da bude moralni lider u svetu bez pravila i morala, mnogo je više

realna konstatacija nego što je izraz evroskepticizma.

Budući bugarski premijer izgradio je u prethodnih desetak godina imidž evroskeptičnog i rusofilskog političara. To je recept koji u dobrom delu članica EU garantuje solidnu biračku bazu, pogotovo tamo gde je nestabilnost svakodnevnica, a korupcija je ušla u sve pore života. U Bugarskoj imamo i jedno i drugo: u poslednjih pet godina održano je osam izbora jer niko nije uspevao do Radeva da obezbedi solidnu većinu, dok su Bojko Borisov i njegovi pretorijanci iz partije Gerb postali sinonimi za korupciju i zloupotrebu položaja.

U takvoj konstelaciji ne predstavlja iznenađenje da političari koji ostanu neukaljani korupcionaškim i drugim aferama pribegnu populizmu i podignu barjak tzv. neliberalnih demokratija jer postojeći sistem ne garantuje efikasnu i funkcionalnu vlast koja donosi blagovremene odluke i pravovremena rešenja.

Radev je jednostavno iskoristio maksimalno ulogu predsednika Bugarske da se predstavi kao moralni autoritet. Funkcija predsednika Bugarske je više-manje protokolarna, ne nosi mnogo ovlašćenja, ali daje veliku vidljivost i mogućnost da se izgradi imidž pouzdanog, staloženog i uverljivog političara-državnika.

**JEDNA OD
OMILJENIH
REČENICA
RADEVA KOJOM
POKAZUJE SVOJ
NACIONALNI
PONOS GLASI:
„BUGARSKA
JE JEDINA
SLOVENSKA I
PRAVOSLAVNA
ZEMLJA ČLANICA
EU.“ TA OPASKA
VIŠE ODZVANJA
NEGO ŠTO
REALNO IMA
VELIKU SNAGU**

JEDINA PRAVOSLAVNA SLOVENSKA ZEMLJA U EU

JEDNA OD OMILJENIH REČENICA RADEVA KOJOM pokazuje svoj nacionalni ponos glasi: „Bugarska je jedina slovenska i pravoslavna zemlja članica EU.“ Ta opaska više odzvanja nego što realno ima veliku snagu. Osim Bugarske, samo su Srbija, Crna Gora i Severna Makedonija slovenske zemlje sa pravoslavnom većinom stanovništva u Evropi, tako da konkurencija nije baš tako jaka.

Međutim, ta afirmacija budi oprez u pojedinim članicama EU jer signalizira na prirodnu bliskost Bugarske sa Rusijom koja se već vekovima, izuzimajući komunistički period, smatra zaštitnicom pravoslavnih slovenskih naroda.

KRAJ BOJKA BORISOVA

REZULTATI NEDELJNIH IZBORA U BUGARSKOJ OZNAČILI SU definitivan kraj političke parabole Bojka Borisova, ali i Socijalističke partije koja nije prešla ni izborni prag, i uticaja bugarskog oligarha Deljana Peevskog koji se nalazi pod sankcijama SAD i UK zbog korupcije, provera i podmićivanja. **N**

Hemofarm praksa „Your Way“ otvorena za novu generaciju talenata

Hemofarm, članica STADA grupe i jedna od vodećih farmaceutskih kompanija u regionu, otvorila je novi ciklus svog programa stručne prakse Your Way, namenjen studentima završnih godina, diplomcima i master studentima koji žele da započnu karijeru u realnom poslovnom okruženju farmaceutске industrije.

Za ovogodišnji program Your Way, u Hemofarmu je posebno razvijen PRAKSEN, osmišljen kao šestomesečna stručna praksa, sa angažovanjem od 20 sati nedeljno, koja polaznicima pruža priliku da kroz konkretne zadatke, mentorstvo i rad u timovima razvijaju profesionalne veštine, povezuju teoriju sa praksom i steknu jasniju sliku o svom karijernom putu. Praksa se realizuje na više Hemofarmovih lokacija (Beograd, Vršac, Šabac i Banja Luka), u oblastima proizvodnje, kvaliteta, nabavke i drugih poslovnih funkcija.

„U Hemofarmu verujemo da se održiv uspeh kompanije gradi ulaganjem u ljude i njihovo znanje. Program Your Way je

deo naše dugoročne vizije razvoja talenata i odgovora na potrebe budućnosti farmaceutске industrije. Mladima želimo da pružimo priliku da u sigurnom, ali zahtevnom okruženju uče, preuzimaju odgovornost i razvijaju se zajedno sa kompanijom“, izjavio je Ronald Seeliger, generalni direktor Hemofarma.

PRAKSEN se temelji na individualnom razvoju svakog praktikanta, radu sa iskusnim mentorima i aktivnom učešću u realnim poslovnim procesima. U fokusu programa su sticanje samopouzdanja, razvoj profesionalnih kompetencija i bolje razumevanje poslovnog okruženja, a u mnogim slučajevima praksa može predstavljati i prvi korak ka daljem profesionalnom angažmanu unutar kompanije.

„Tokom šest meseci, praktikanti uče kroz rad na realnim projektima uz podršku iskusnih mentora i na taj način prave prve, sigurne korake u svojoj karijeri. Mogućnost da se svako razvija na svoj, jedinstven način, jasno izdvaja našu praksu na tržištu. Ove godine otvaramo vrata za novih 20 praktikanata“, poručila je Marija Vasić, senior direktorka ljudskih resursa u Hemofarmu.

Konkurs za program Your Way otvoren je do 26. aprila.

Brifing

GRBOVI SPORT, UMETNOST, BRENDIRANJE

Nije to nikad samo nijansa

Da li je fudbalskim klubovima neophodan redizajn grbova? Nedeljnik je zatražio odgovor od profesora dizajna...

Piše Luka Lukić

NOVI, REDIZAJNIRANI MINIMALISTIČKI GRBOVI NA TABELAMA sve češće stoje pored dobro poznatih imena velikih klubova i izazivaju podeljene reakcije publike, dok uprave tvrde da je reč o nužnoj modernizaciji.

Najsvežiji primer ozbiljne promene obeležja koja je prouzrokovala polemike dolazi iz Francuske, gde je Olimpik iz Marselja stilizovao svoje dobro prepoznatljivo slovo „M“, uz modifikaciju nijanse njihove karakteristične svetloplave boje u nešto tamniju nijansu.

„Novi logo modernizuje naš prepoznatljivi grb, uz poštovanje njegove istorije. Čista, geometrijska struktura donosi snagu i jasnoću, dok se slovo 'M' kreće slobodno – prizivajući vodu, vetar i vatru Marselja“, stoji na sajtu Olimpika, u saopštenju o zvaničnoj promeni logotipa.

Dalje u saopštenju Olimpik navodi da je plava boja uvek „definisala klub“, ali da to nikada nije bila „samo jedna nijansa“.

DA LI JE FUDBALSKIM GRBOVIMA NEOPHODAN REDIZAJN?

OVAKVIM OBJAŠNENJEM MARKETINŠKI TIM MARSELJSKOG VELIKANA nije uspeo da zadovolji želje navijača Olimpika, privržene dosadašnjem grbu koji odlikuje Marselj 22 godine unazad.

Šaljivi komentari navijača Olimpik Marselja na internetu upoređuju grb sa znakom Folksvagen, a ozbiljnije optužbe govore o tome da je redizajn kopija milanskog Intera.

Malobrojniji su oni koji govore da im se novi logo dopada i nazivaju ga „savremenijim“.

„Već imamo lep grb, zašto ga menjati?“, zapitao se jedan od simpatizera Olimpika na društvenim mrežama.

Isto pitanje postavili smo Milošu Iliću, profesoru Fakulteta primenjenih umetnosti (FPU) u Beogradu i stručnjaku za grafički dizajn.

Profesor Ilić objašnjava da je to strateški problem, s obzirom na to da estetski standardi konstantno evoluiraju i mnogi brendovi postaju svesni da imaju zastarelu estetiku kojom ne mogu da komuniciraju

sa savremenom publikom.

„To je kao da shvatite da ste se na žurki gde su ljudi do čijeg vam je mišljenja stalo, pojavili u 20 godina starom odelu. Nije stvar isključivo grafičkog dizajna nego i složenijih estetskih pomeranja koja se dešavaju u društvu. To spada u takozvane 'neopipljive' aspekte brenda“, kaže profesor Ilić.

ZAŠTO NAVIJAČI BURNO REAGUJU NA PROMENE?

PROFESOR MILOŠ ILIĆ KAŽE DA SU sportski klubovi specifični zbog toga što imaju mnogo izraženiju lojalnost publike nego što je to slučaj u mnogim drugim kategorijama.

Zato je u redizajnu grbova fudbalskih klubova uvek važna i reakcija navijača.

„Navijači i publika u ovom segmentu vrlo emotivno doživljavaju promene oko vizuelnog identiteta brenda i mogli smo da vidimo neke ekstremne reakcije navijača na takve promene. Vrlo često je redizajn mnogo osetljiviji deo posla u odnosu na inicijalni dizajn, zato što u redizajn brend ulazi sa velikim emotivnim prtljagom, ali i sa velikim pritiskom da se modernizuje i postane relevantniji u godinama koje dolaze“, kaže ovaj stručnjak za grafički dizajn.

Ilić smatra da granica između modernizacije vizuelnog izraza i narušavanja tradicije zavisi od konkretne situacije u kojoj se brend, odnosno klub nalazi.

„Recimo, ako je kompetitivni kontekst takav da je mnogo brendova oko vas uspešno evoluiralo u vizuelnom i narativnom smislu, onda brend koji ne prati takva kretanja rizikuje da deluje kao irelevantni stogodišnjak u takvom društvu. Neki fudbalski klubovi su svesni te imanentne tenzije pa koracima redizajna pristupaju pažljivo i odmereno“, objašnjava profesor Ilić.

S druge strane, Ilić kaže da „evolucija brenda često ne može da bude takva da apsolutno zadovolji sve slojeve publike, te tako vrlo često menadžeri brenda moraju da uđu u svestan rizik i da rade na različitim aspektima komunikacije koji opravdavaju i afirmišu sledeću stepenicu u razvoju brenda“.

TEŽNJA KA MINIMALIZMU

OLIMPIK IZ MARSELJA SAMO JE JEDNO ime na podugačkoj listi fudbalskih klubova koji su u poslednje vreme redizajnirali svoje grbove.

Među najpoznatijim primerima izdvajaju se giganti kao što su Juventus, Liverpool, Fjorentina, Inter, Mančester Siti i drugi.

Formula je u većini ovih slučajeva ista. Zadržavaju se samo ključni elementi starih logotipa, koji se potom pojednostavljaju.

Fjorentina je tako izdvojila prepoznatljivi crveni

ljiljan i ljubičastu boju, Liverpool je odbacio sve detalje osim mitske ptice koja je simbol grada, dok je najdrastičniji primer Juventus koji je grb sveo samo na stilizovanu varijantu početnog slova „J“.

Kao jedan od razloga za ovakvu težnju ka minimalizmu profesor FPU Miloš Ilić vidi tehničke aspekte kao što je prilagodavanje savremenim medijima, što i sami klubovi često navode kao obrazloženje za redizajn grba.

„Postoji prilagodavanje savremenim medijima u vrlo tehničkom smislu, gde recimo znamo da razne digitalne primene logoa moraju da budu prepoznatljive na veoma malim veličinama, kao što su ikonice. U tom slučaju recimo sitni detalji, koji su nekada bili deo estetike grbova, jednostavno ne mogu da podnesu te vrste smanjenja ili generalno optimalnog funkcionisanja u digitalnim medijima“, objašnjava Ilić.

„ŠTA JE OVDE REDIZAJNIRANO?“

MINIMALISTIČKI PRISTUP REDIZAJNU GRBOVA U POSLEDNJE vreme široko je rasprostranjen, ali postoje i oni klubovi koji su predstavili nove logotipe koji se na prvi pogled nimalo ne razlikuju od ranijih.

**FJORENTINA
JE IZDVOJILA
PREPOZNTALJIVI
CRVENI LJILJAN
I LJUBIČASTU
BOJU, LIVERPUL
JE ODBACIO SVE
DETALJE OSIM
MITSKE PTICE
KOJA JE SIMBOL
GRADA, DOK JE
NAJDRASTIČNIJI
PRIMER
JUVENTUS KOJI JE
GRB SVEO SAMO
NA STILIZOVANU
VARIJANTU
POČETNOG
SLOVA „J“**

Možda je najbolji primer holandski Fejnord, koji je predstavljajući novi grb u saopštenju napisao da su napravljene četiri izmene po pitanju razmaka i rasporeda slova u grbu.

U praksi, ove izmene ni najosetljivije oko ne bi moglo lako da uoči.

Komentatori na društvenim mrežama zbog ovih jedva vidljivih promena upućuju kritike grafičkom dizajneru, pitajući se kako je moguće da je „neko bio angažovan, sastajao se i bio plaćen da smisli ovo“.

„FINA TEHNIČKA PODEŠAVANJA SU NEKADA PRAVI ODGOVOR“

PROFESOR MILOŠ ILIĆ MEĐUTIM SMATRA DA SU nekada „fina tehnička podešavanja pravi odgovor“, pošto „nije svaka promena neophodno evolucija“.

„Kada se takve stvari rade nepromišljeno, to može brend, a samim tim i biznis, da košta mnogo. Kada je publika jako vezana za tradiciju i simbole kluba, vrlo često su fina tehnička podešavanja pravi odgovor. To je ona vrsta nadogradnje gde je estetska ili narativna promena brenda jedva vidljiva, tako da se brend veoma postepeno uvodi u moderniji izraz“, kaže Ilić. **N**

First time in
BELGRADE

FAILED.
failedevents.com

Date:
MAY 20th
14h-23h

Location:
BELGRADE
KRAJIN Beton Hala

~~You've heard this.~~
~~You've never heard THIS.~~

Victor Knaap
CEO Monks

tickets.rs

Available on tickets.rs or scan the QR code.

Sinergija obrazovanja i biznisa za razvoj današnjih generacija i budućnost društva

Milica Sočanac, predstavnica druge generacije vlasnika Nelt grupe i članica UNICEF-ovog Poslovnog saveta

Tehnološke promene odavno više nisu stvar budućnosti. Dešavaju se sada, brže nego što obrazovni sistemi uspevaju da ih isprate. Veštačka inteligencija, automatizacija i digitalni alati već menjaju način na koji radimo, ali i veštine koje se danas traže.

U takvim okolnostima, pitanje više nije da li će mladi morati da se prilagođavaju promenama, već koliko će za to biti spremni i kako se za to pripremaju.

Koliko je ta spremnost danas izazov pokazuju i PISA 2022 rezultati. Učenici u Srbiji u proseku ostvaruju niža postignuća od vršnjaka iz OECD zemalja, dok su učenici iz društveno osetljivih grupa u još nepovoljnijem položaju. Ako se ta razlika prevede u godine školovanja, govorimo o oko godinu i po dana kašnjenja za vršnjacima koji se školuju u OECD zemljama.

Istovremeno, tržište rada se menja. Zato je važno da škola bude otvorenija prema svetu koji je okružuje – svetu rada, tehnološkim promenama i iskustvima iz svakodnevnog života. Prilagodljivost, kritičko razmišljanje, kompetencije za rešavanje problema i snalaženje u novim i neizvesnim situacijama ono je što se traži. Upravo obrazovni sistemi najteže prate tempo tih promena, iako od obrazovanja u velikoj meri zavisi koliko će pojedinci biti spremni za ekonomiju i društvo sutrašnjice.

U tom kontekstu, UNICEF u Srbiji razvija partnerstva sa privatnim sektorom koji prepoznaje da je ulaganje u obrazovanje istovremeno ulaganje u mlade i njihovu budućnost. Jedan od partnera je i Nelt grupa, koja kroz konkretne programe podržava razvoj kompetencija dece i mladih za 21. vek, osnažuje nastavnike da digitalne tehnologije koriste promišljeno i pruža

podršku direktorima da budu nosioci promena u svojim školama.

O tome gde se danas susreću obrazovanje i biznis i šta je potrebno da bi mladi imali realnu šansu u ekonomiji 21. veka razgovaramo sa Milicom Sočanac, predstavnicom druge generacije vlasnika Nelt grupe i članicom UNICEF-ovog Poslovnog saveta. Milica je svoje profesionalno iskustvo gradila u međunarodnim kompanijama, u Neltu, u Ministarstvu obrazovanja i sada kao istraživački saradnik na Univerzitetu Harvard.

Imajući u vidu da ste tokom svoje karijere u jednom periodu radili i u Ministarstvu prosvete, mogli ste da sagledate funkcionisanje ovog važnog državnog sistema, a sa druge strane imate iskustvo u biznisu i dobro poznajete potrebe i izazove ovog sektora. Na koji način biznis može da bude partner sistemu obrazovanja i kako možemo da utičemo na to da mladi ljudi imaju lakšu tranziciju od škole do radnog mesta?

Privredni sektor treba da bude akti-

van i odgovoran partner obrazovnom sistemu, posebno u razvoju veština koje su danas ključne za zapošljivost. Bez te saradnje postoji rizik da mladi izlaze iz škole sa znanjima koja nemaju dovoljnu primenu u savremenom radnom okruženju. Kroz strateško partnerstvo sa UNICEF-om, Nelt grupa fokus stavlja na razvoj digitalnih i praktičnih veština, ali i na stvaranje prilika da mladi ranije steknu uvid u to kako funkcionise radno okruženje i koje se kompetencije od njih očekuju. Važno je da povezivanje sa privredom ne bude sporadično, već sistemski uređeno kroz strukturisane prakse, mentorstva i rad na konkretnim projektima. Istovremeno, važno je da učenje kroz praksu bude nadogradnja, a ne zamena za opšte obrazovanje, koje ostaje osnova za razvoj kritičkog mišljenja i dugoročnu adaptabilnost. Na taj način mladi ne dobijaju samo iskustvo, već i jasnije razumevanje sopstvenih mogućnosti i pravaca razvoja. Za Nelt, ulaganje u obrazovanje nije samo društvena odgovornost, već dugoročna investicija u razvoj tržišta rada i zajednica u kojima poslujemo.

U okviru programa saradnje sa UNICEF-om, Nelt grupa podržava sistem obrazovanja u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Severnoj Makedoniji i Angoli. Investicija od 1,3 miliona američkih dolara, treba da osnaži mlade za tržište rada 21. veka. Da li, po vašem mišljenju, digitalne tehnologije imaju najvažniju ulogu u stvaranju konkurentnijih generacija koje će biti spremne da odgovore na potrebe današnjeg poslovanja?

Digitalne tehnologije imaju važnu ulogu, ali ne i jedinu. One jesu osnova savremenog poslovanja i zato kroz partnerstvo sa UNICEF-om ulažemo u razvoj tih veština, kako bismo pomogli mladim ljudima da steknu određene kompetencije koje zahteva savremeno tržište rada. Međutim, konkurentnost i zaposljivost danas ne zavise samo od tehnologije. Važno je i razumevanje šireg konteksta u kome se poslovanje odvija, kritičko razmišljanje, brzina razmišljanja, agilnost, prilagodljivost, asertivna komunikacija i spremnost da se uvek uči, i prihvata i razume feedback. Kombinacija navedenog, ali i digitalnih i

„mekih“ veština, pravi razliku između kandidata koji samo poznaje alate i onog koji razume kako i na koji način da ih primeni u realnom poslovnom okruženju. Zato naš pristup kroz različite programe i projekte na kojima radimo i koje implementiramo, nije usmeren samo na tehnologiju, već na razvoj celokupnog potencijala mladih ljudi, kako bi bili spremni ne samo za prvi posao, već i za različite izazove dinamičnog tržišta rada.

Jedna od aktivnosti koju je Nelt grupa podržala u okviru projekta saradnje sa UNICEF-om jeste i stručna obuka za direktore 30 škola iz Srbije, koji su imali priliku da posete Nelt i razgovaraju sa menadžerima kompanije i saznaju više o praktičnim primerima liderstva, rukovođenju timovima i upravljanju rizicima. Koliko je ovaj aspekt podrške sistemu obrazovanja imao uticaj na zaposlene u Neltu i šta škole mogu da nauče od biznisa?

Ova inicijativa je bila vredna jer je omogućila razmenu između obrazov-

nog sistema i privrednog sektora, koji funkcionišu u različitim okvirima, ali se suočavaju sa sličnim izazovima kao, na primer, kako voditi ljude, donositi odluke i upravljati promenama. Kroz rad sa direktorima škola, naši zaposleni podelili su svoja praktična znanja i iskustva iz menadžmenta i liderstva, ali su i bolje razumeli širi kontekst i stekli jasnu perspektivu o izazovima sa kojima se obrazovni sistem suočava. Upravo taj uvid dodatno jača našu svest o tome koliko je važno ulagati u mlade ljude. Drago nam je da možemo da razvijamo kulturu mentorstva i odgovornog liderstva među direktorima škola. Kada je reč o tome šta lideri obrazovnih institucija mogu da preuzmu od kolega iz privrede, pre svega se izdvajaju vođenje i motivacija timova, razvoj organizacione kulture i saradnje i upravljanje projektima. Privreda ima fokus na rezultate, ali, pogotovu u Neltu, i na ljude – na razvoj potencijala svakog pojedinca. Verujemo da upravo ovakva razmena znanja doprinosi dugoročnoj modernizaciji obrazovanja i njegovom boljem povezivanju sa realnim potrebama tržišta rada.

Jubilarni 40. OTP banka – Fashion Selection

Četrdeseto izdanje OTP banka – Fashion Selection ove godine ne dolazi tiho, već kao potvrda kontinuiteta jedne scene koja se uporno menja, ali nikada ne gubi identitet. Od 23. do 29. aprila, na dve gradske lokacije, Ložionica i Hangar, moda ponovo preuzima prostor grada, okupljajući autore različitih generacija, stilova i pristupa.

Jubilarni program otvara večer pod nazivom „Ko to tamo nosi Pradu“ (Ložionica, 23. april), okupljajući prepoznatljiva imena domaće scene poput Bate Spasojevića, Igora Jagića, Irene Grahovac, Zvonka Markovića, Maria Chany, Nemanje Pantelića, Irene Grahovac, Beke Zečević, Predraga Đuknić, Marka Krstića, Jovane Petković. U danima koji slede, program u Hangaru (27, 28. i 29. aprila) donosi smenu etabliranih brendova i novih glasova, od revija za najmlađe, do kolekcija namenjenih ženama sa jasnim stilskim stavom, kao i platformu za mlade dizajnere, koji i dalje čine jednu od ključnih tačaka ovog događaja.

Posebnu dimenziju ovogodišnjem iz-

danju daje i humanitarni segment u okviru kog učestvuje Klinika Varis, koja radi rekonstrukcije dojki ženama nakon mastektomije, pružajući podršku obolima

od raka dojke. Ova revija dodatno pome-ra granice mode, podsećajući da njen uticaj ne ostaje samo u domenu estetike, već može imati i snažnu društvenu ulogu. Brojne poznate ličnosti biće učesnici ove revije i na taj način dati svoj doprinos.

Paralelno sa jubilejom OTP banka – Fashion Selection, modna agencija Select obeležava 25 godina rada. Tokom tog perioda, Select je stajao iza brojnih modnih projekata u regionu, postavio standarde u modnoj industriji i aktivno doprinosio afirmaciji domaćih i svet-skih dizajnera, kao i razvoju novih talenta. Upravo zato ovaj jubilej nije samo osvrt na prethodne decenije, već i signal za ono što dolazi, a što je, pored ostalog, obeleženo prošle subote na cocktail partiju u Fabrika Event Centru, uz prijatelje, partnere i medije.

Ovogodišnje izdanje simbolično nosi i naziv OTP banke – partnera uz čiju podršku se Fashion Selection realizuje, što dodatno potvrđuje da je reč o relevantnoj tački na kojoj se kreativna industrija i savremeno poslovanje prirodno susreću.

JESI LI VIDEO OVO?

To ti je Baka

Konobar bi preko nogometnog terena trčao za Sliškovićem da mu vrati kusur, a Baka bi mu bezbrižno odmahivao: „Ma, ne treba, bolan. Kupi djeci bombona“

Piše Ante Tomić

Izvorni i neponovljivi Petroviću, Pričao mi je jednom jedan kolega kako je za Slobodnu Dalmaciju išao napraviti intervju s Blažom Sliškovićem. Dogovorio se uredno s njim nekoliko dana ranije i skoro po mraku se uputio iz Splita da bi u devet ujutro bio u Mostaru. Došao je tamo i nazvao na mobitel nogometnu legendu, a legenda mu se ispričala: „Zar je to danas? Joj, nemoj se ljutiti, ja zaboravio.“

I ne samo da je zaboravio, nego je imao neodgovornu obavezu. Ne pamtim više što je bilo, je li Blaž Slišković zvani Baka morao nešto poslom u Sarajevu, ili je bio kum prijatelju koji se ženio, ili mu je žena, na primjer, dobila trudove dok je gorjela kuća, pa je on pričeka kao vatrogasce prije nego je nju odvezao u rodilište, a usput je ostao bez goriva i na rukama je posljednjih kilometar i po nosio. Svakako, morao je otkazati intervju. Jednostavno, nije bilo ni teoretske šanse da se Baka sastane s novinarom.

Novinar je nezadovoljno prekinuo vezu i otišao u najbliži kafić da popije kavu. Dva i po sata je do Mostara vozio i još mu dva i po natrag ostalo, pet sati ni za što. Zakurac. I sjedio je on tako, nesretan i sam, i srkao kavu, kad je iznenada neki poznat glas iza njega nekome ljutito opsovao majku. Okrenuo se novinar da pogleda tko to više, a tamo je, u kutu kafića, Blaž Slišković, lično, psovao na pokret aparat.

„Pa šta si mu rekao?“, upitao sam kolegu.

„A što ću mu reći“, odgovorio je kolega nemoćno šireći ruke. „To ti je Baka.“

Ima među nama takvih nepouzdatih

i neodgovornih pojedinaca, kojima nikad ne možeš vjerovati da će napraviti što su obećali, koji zeznu kad god mogu zeznuti, a za koje se opet uvijek nađe razumijevanje i oprost zato što su oni, eto, genijalni. Takav je čovjek bio i ostao nenadmašni Blaž Slišković, idiot koji je novinaru otkazao razgovor za novine jer nije imao volje ustajati od poker aparata, a novinar, još veći idiot, to mu baš ništa nije zamjerio jer, što ćeš: „To ti je Baka.“

Neprijetna je gesta čak učvrstila poštovanje i ljubav koju je novinar osjećao za Sliškovića. Neodgovorni i nepouzdati geniji šarm i popularnost znatnim dijelom duguju upravo činjenici da su neodgovorni i nepouzdati.

Slišković je, naravno, vladao očaravajućom nogometnom vještinom, bio veličanstven igrač, zabijao u rašlje iz slobodnog udarca s trideset metara, ali među junačkim pričama o njemu neizostavno su bile i one kako su klupske uprave morale paziti da ne napravi nekakvu glupost, jer je bio mangup, izbjegavao treninge, noćario, raščupan i mamuran iz kafane dolazio na utakmice. Konobar

Zlatan Ibrahimović, nogometna verzija Keitha Richardsa, u Barceloni je bio kul jer je razbijao Ferrarije i svađao se s Pepom Guardiolum, dok je Lionel Messi, premda nesumnjivo bolji igrač, bio pristojan, drag, poslušan i totalno ankul u sponzorskom Audiju

bi preko nogometnog terena trčao za Bakom da mu vrati kusur, a Baka bi mu bezbrižno odmahivao: „Ma, ne treba, bolan. Kupi djeci bombona.“

Takve tipove volimo jer su kul. Ne treba posebno objašnjavati što to znači, iako pridjev nije jednostavan i jednoznačan. On je fluidan, izmiče definiciji, mijenja se. Posljednjih je godina, na primjer, kul postalo neka vrsta afirmacije, mladi ga koriste umjesto: odlično, u redu, slažem se, prihvaćam, može... i to samo dodatno zamagljuje jednu riječ koja nam ni u izvornom značenju nije sasvim jasna.

Što je zaista kul, kako mora izgledati, ponašati se, odijevati, misliti i govoriti netko tko je kul, koji skup osobina to sadržava?

Uzmimo dvije osobe za koje postoji široki konsenzus da su kul. Steve McQueen imao je nadimak King of Cool, a za Keitha Richardsa kažu da je sama esencija kula. I jedan i drugi bili su bezobraznici, buntovnici, otpadnici, disidenti koji se ne pokoravaju zakonima, ne obaziru na ograničenja brzine, ne jebu živu silu, da se poslužimo našim lijepim narodnim izrazom, a opet nisu retardirani sociopati i nasilnici, već to čine s neodoljivo šarmantnom ironijom, hladnokrvno mangupski i zapravo bezazleno, ne čineći štetu nikome osim možda sebi.

To je najvažniji sastojak, ako se strogo držiš pravila i ne ideš li preko ruba, nema kula. Igrati po pravilima je uncool. Ankul.

Zlatan Ibrahimović, nogometna verzija Keitha Richardsa, u Barceloni je bio kul jer je razbijao Ferrarije i svađao se s Pepom Guardiolum, dok je Lionel Messi,

premda nesumnjivo bolji igrač, bio pristojan, drag, poslušan i totalno ankul u sponzorskom Audiju.

Johnny Depp napravio je karijeru glu-meći raščupane kul frajere s cigaretom, a Steve Carell u svim filmovima igra isti lik i ne možeš ga se zasititi koliko je dobar kao plašljivi ankul šmokljan sa zubnim navlakama i torbicom na pojasu.

Ne znam za tebe, Dražo, ali ja sam uvijek bio više nalik Carellu. Koliko god sam se trudio biti kul, moram priznati, uglavnom sam ispadao smiješan. Na koncu sam odustao. Shvatio kako nema smisla truditi se jer s godinama to samo postaje gore. Sutra ću napuniti pedeset šest i to je već samo po sebi ankul.

Svejedno, ima nekoliko stvari koje i dandanas šašavo izbjegavam. Na primjer, ne nosim polo majice. Jezive su mi one besmislene kragnice i dugmići. Netko, naravno, može biti sasvim dobar i ispravan, ali ako je uvukao tirkiznu, ili čak roze polo majicu u krem platnene hlače, pa još nosi mobitel u futrolu na remenu i ima one male čarapice što rubom izviruju iz koledžica od antilopa, ne mogu sebi pomoći, to je nepodnošljivo ankul.

Ankul je sve što je ispeglano i začešljano, oprezno, konformističko i štrebersko. Ankul je kad netko naruči ledeni čaj naglašavajući da ne bude iz frižidera. Zatim, akreditacije oko vrata, bijelo meso, povrće kuhano na pari, hibridni auto-

mobili i električne cigarete.

Obične cigarete su, naravno, kul. Blaž Slišković možda je najviše bio kul zbog kutije crvenog Marlboro što mu je virila iz džepa traperica. „Kad je Baka dao gol iz kornera, dao je pomoćnom sucu da mu pridrži cigaretu“, glasila je, po priliči, čudesna pripovijest o mostarskom velemajestoru. Jednako su tako pušili i Keith Richards i Steve McQueen, kau-boji, privatni detektivi i svi drugi opasni i cinični filmski junaci. Hiljade stranica su napisane o odmetničkom, slobodarskom duhu cigareta. Marketing duhanske industrije, dok je postojao, čitav se vrtio oko buntovničke prirode pušenja, a i danas je to ostalo živo, premda odavno nema reklama na televiziji.

Zanimljiv je taj paradoks. Države se bore protiv duhana i bjesomučno se trude uništiti predstavu kako su cigarete kul, a mladi ih svejedno ne slušaju i puše. Štetna navika tvrdokorno preživljava naprosto stoga jer država nije kul, a kad vas netko tko je ankul krene uvjeravati što je kul, učinak je porazan kao kad vam neduhovita osoba priča vic.

Nitko od državnih činovnika svojim načinom ponašanja, govora ili odijevanja mladima ne može biti uzor kao Blaž Slišković ili Johnny Depp, a ako se i nađe koji mladi punoljetnik da se uzbuđuje na moć i državu, on je odvratniji od

ičega. Sjećaš se, Dražo, u doba naše mladosti sva je prava raja prezirala omladinske funkcionare u štofanim hlačama, a ni ovi današnji nisu mnogo bolji. Uvijek je to jednaka hrpa štreberskih bijednika, od mladih američkih republikanaca do golobradih glavnih tajnika i predsjednika mladeži naših političkih stranaka.

Malo je što zaista manje kul od mladih hadezeovaca koji briju na represivni aparat, političkih mulaca s kravatama, akreditacijama i futrolama za mobitel na kaišima hlača, kojima je životno ispunjenje zaposliti se kao savjetnik u neakvom ministarstvu i na svečanom otvorenju hidrocentrale se nadvirivati preko Plenkovićevog ramena dok ovaj daje izjavu za središnju informativnu emisiju Hrvatske televizije.

Moja je najgora roditeljska mora bila da će mi djeca postati takva. Povremeno sam se svađao sa ženom, ako bi ona sinu kupila polo majicu, da on bude uredan mamin dečko s kragnicom i dugmićima. Ja sam mu kupovao crne majice na kojima je pisalo AC/DC. Ipak, u jednoj stvari smo ona i ja bili složni.

Odgajali smo sina i kćer da ne budu povodljivi slabiji, štreberi koji se priklanjaju mišljenju i ukusu gomile. Učili smo ih da budu buntovni i nepokorni i u tome, čini mi se, nismo pogriješili. Taj pedagoški uspjeh možda je jedino što sam u životu kul napravio. **N**

Srbija između Tise i „bugarskog sveta“

Lista Progresivna Bugarska, bivšeg predsednika Radeva, ubedljivo je pobedila na parlamentarnim izborima prošle nedelje. Vučićevi mediji ne podsećaju na okršaj Radev-Vučić povodom „srpskog sveta“, već rezultate bugarskih izbora doživljavaju kao bar neku utehu (daleko je to od kompenzacije), za poraz Viktora Orbana. Naglašava se prkosno da je evroskeptični Radev „lajt Orban“. Kao i to što se zalaže za očuvanje energetskih veza sa Rusijom

Piše Zoran Panović
programski direktor Demostata

Tamo juna 2018. bugarski predsednik Rumen Radev došao je u zvaničnu posetu Beogradu i rekao da je 2025. kao datum ulaska Srbije u Evropsku uniju ambiciozan ali dostižan cilj, dodavši da to zahteva reforme u ključnim oblastima. Ej, 2025!

Radev je tada naglasio da su odnosi Bugarske i Srbije na takvom nivou da pozitivni procesi dominiraju i da postoji odlučnost da se radi zajedno. Njegov domaćin, predsednik Srbije Aleksandar Vučić, zahvalio mu je što Bugarska uvek ume da sasluša Srbiju povodom Kosova, a dosta hvalospeva je tada izrečeno o bugarsko-srpskoj ekonomskoj, posebno infrastrukturnoj saradnji.

Ali novembra 2025. već je bilo očigledno da nema ništa od „ambicioznog ali dostižnog“ članstva Srbije u EU, kako je to juna 2018. procenio Radev. Da li je bugarski predsednik stvarno verovao u tako nešto, da li je bio samo napadno kurtozanan ili je možda bio i donekle ciničan,

Srpski predsednik je cinično reagovao na sastanak u Briselu rektora Vladana Đokića sa Martom Kos, komesarom za proširenje EU, zaboravljajući da su se on i Tomislav Nikolić sastali sa tadašnjom Martom Kos – Štefanom Fileom septembra 2011. takođe u Briselu. Doduše, Nikolić i Vučić tamo nisu išli kao rektor i prorektor, nego kao političari. Ono što Vučića može danas da nervira, to su analogije, jer te 2011. EU je jasno prepoznala SNS kao evropsku alternativu vlasti Borisa Tadića, i prihvatila je kao partnera. Iako je obrazovanje deo pregovora o priključenju Srbije EU, Đokićeva poseta je jasno politička.

E, da je bar ostalo samo na tome da se prognoza Radeva oko članstva Srbije u EU nije obistinila jer nisu se, eto, obistinile ni mnoge druge. Na primer, ko se seća Ursulinog prethodnika – predsed-

Ono što Vučića može danas da nervira, to su analogije, jer te 2011. EU je jasno prepoznala SNS kao evropsku alternativu vlasti Borisa Tadića, i prihvatila je kao partnera. Iako je obrazovanje deo pregovora o priključenju Srbije EU, Đokićeva poseta je jasno politička

svet“. I analitičari neskloni Vučiću tada su tvrdili da ova izjava nije toliko „signal zahlađenja odnosa između Beograda i Sofije“, koliko da Radev samo prenosi poruke NATO-a i EU. Vučić je ekspresno odgovorio bugarskom predsedniku (kao što je posle ekspresno odgovarao i Zoranu Milanoviću i Peteru Mađaru), kako „možda oni imaju bugarski svet, to mi nemamo kao doktrinu, ni kao politiku, nikada u životu to nisam izgovorio“.

Naravno da i Radev ima projekciju „bugarskog sveta“, kao što i Vučić ima „srpskog“ (pa umesto njega to govore njegove pristaše i saborci), ali problem za Vučića sa Bugarskom je isti kao i sa Hrvatskom – mi smo u EU, vi niste, što znači naš nacionalizam je konkurentan, a vaš nije. I što bi rekao Branko Kockica – „tatatitira“!

Da politički pojednostavimo: kako mi je rekao kolega iz Bugarske, sve se za bugarsku stranu svodi na to da odnosi Srbije sa Severnom Makedonijom mogu da budu dobri samo do nivoa da ne ugroze bugarske interese u toj bivšoj jugoslovenskoj republici.

Lista Progresivna Bugarska, bivšeg predsednika Radeva, ubedljivo je pobedila na parlamentarnim izborima prošle nedelje. Vučićevi mediji ne podsećaju na okršaj Radev-Vučić povodom „srpskog

Decembra 2016. Vučić je (tada kao premijer) u intervjuu švajcarskom listu „Blik“ izjavio: „Do sada nikada nisam hteo da odredim datum. Danas ću prvi put javno reći: nadam se da ćemo 2022. postati članica EU. Siguran sam da ćemo pre 2025. postati članica EU“

eto možda zna jedino Vučić ako se dobro seća intonacije, mimike, i govora tela njegovog gosta kad nas je „ohrabrio“.

Inače, decembra 2016. Vučić je (tada kao premijer) u intervjuu švajcarskom listu „Blik“ izjavio: „Do sada nikada nisam hteo da odredim datum. Danas ću prvi put javno reći: nadam se da ćemo 2022. postati članica EU. Siguran sam da ćemo pre 2025. postati članica EU.“ Zašto nismo nije samo posledica Vučićeve politike, već i strukturalnih razloga.

Evropske komisije, Žan-Kloda Junkera, možda se seti i takozvanog Junkerovog datuma kada je baš 2025. postavio kao termin za potencijalni ulazak Srbije i Crne Gore u EU.

Umesto da se Radev i Bugarska 2025. obraduju članstvu Srbije u EU, Vučićevi multimedijalni tabloidi su te godine oživelili metaforu „bugarski nož u leđa“. Bugarski predsednik Radev izjavio je tada da bi evropske institucije trebalo puno ozbiljnije da shvate projekat „srpski

sveta“, već rezultate bugarskih izbora doživljavaju kao bar neku utehu (daleko je to od kompenzacije), za poraz Viktora Orbana. Naglašava se prkosno da je evroskeptični Radev „lajt Orban“. Kao i to što se zalaže za očuvanje energetskih veza sa Rusijom. I pored toga i najzagriženiji Vučićevi lojalisti verovatno osećaju da su šanse i namere Radeva da izvede Bugarsku iz EU, NATO-a, evro i Šengen zone, manje nego što su bile šanse da stari tuđmanista Viktor Orban povuče mađarsko

priznanje Kosova. Što ni Radevu sigurno neće biti namera.

Jaču utehu srpskom režimu za Orbana ne može da pruži čak ni ljubitelj Tompsona i stari partner naprednjaka Janez Janša ako ponovo uzme vlast u Sloveniji. Velike simpatije u vladajućoj Srbiji došla je vest da je lider opozicione slovenačke stranke Istina Zoran Stevanović, poreklom Srbin, izabran za predsednika Skupštine Slovenije, nakon nedavnih parlamentarnih izbora. Vučić je za nje ga sposoban političar, Kosovo je jednostrano otepljeno a podržao je i Dodika kada su mu uvedene sankcije i zabranjen ulaz u Sloveniju. Zalaže se da Srbi u Sloveniji dobiju status nacionalne manjine. Njegovi protivnici nazivaju ga Putinovom „produženom rukom“, dok im on replicira da je „produžena ruka“ EU i SAD. Kad bi moglo, Stevanović, ili neko kao on, možda bi bio dobar Vučićev kandidat za predsednika države.

Srbija nema ikoničke slike koje imaju Mađarska i Bugarska: maja 1989. Đula Horn i Alojz Mok, ministri spoljnih poslova Mađarske i Austrije, simbolično su rasepali žicu na granici. Kao što stari Erih Honeker, lider DDR, nije video kuda stvari idu i pripremao se za obeležavanje rođendana „zemlje radnika i seljaka“, tako je i Slobodan Milošević u vreme dok su Horn i Mok bili na granici spremao skup na Gazimestanu i kardinalnim govorom propustio još jednu veliku (evropsku) šansu Srbije. Dok su albanski titoisti, marksisti-lenjinisti i enverhodžisti sa Kosova, svoje ciljeve usklađivali sa novom globalnom agendom.

U novembru 1989. građani DDR prinudili su graničare da otvore kapije Berlinskog zida. Počinje rušenje. Srbija je bila obnevidela u zanosu „antibirokratske revolucije“. Iz tog vremena nije se to najjasnije videlo, ali AB revolucija – kao prikrivena i uslovna restaljinizacija partije i društva – u sebi je nosila klicu za mutiranja birokratskog nacionalizma u neoljotičevštinu, koju deceniju docnije.

U vreme obaranja Todora Živkova, Jugoslavija Ante Markovića, makar u svojoj labudovoj pesmi, bila je zapad za Bugarsku. Služio sam JNA na bugarskoj granici kad je pao Živkov i svedočio bugarskoj euforiji kad su kolonama „lada“, „moskviča“ i „trabanata“ krenuli ka Pirotu i Nišu. „Rojters“ povodom prošlonedeljnih izbora u Bugarskoj ocenjuje da se

Bugarska brzo razvijala od pada komunizma 1989. godine, da bi 2007. postala članica EU.

Mitovi su zavodljivi, ali su ipak samo mitovi. U kontekstu raspada Jugoslavije, jedan od infantilnijih (ali doduše romantičnijih) jeste taj da se zemlja ne bi raspala da je njena fudbalska reprezentacija sa selektorom Ivicom Osimom osvojila Mundijal u Italiji. Drugi je, ne baš tako infantilna mit, taj da je sve moglo da se zaustavi da su republički lideri prihvatili poruke američkog državnog sekretara Džejmsa Bejkera koji je 1991. posetom Jugoslaviji probao da stvari učini konstruktivnijim. I Bejker i pare i ubrzano članstvo u tadašnjoj Evropskoj zajednici koje bi navodno dobio Ante Marković – sve je to možda moglo da kraj učini manje krvavim, ali nikako da spreči raspad zemlje koji je strukturno bio neizbežan. Možda je mogla da se kao provizorijum, prelazno rešenje, uz zapadni monitoring održi nekakva najlabavija konfederacija, pa čak da joj kao i Državnoj zajednici Srbije i Crne Gore predsednik bude Svetozar Marović, ali sve bi to uvek vodilo ka neumitnom kraju.

U sklopu tih mitova postoji jedan kolaž: Da je Srbija 1990. izabrala Zapad i sve što to znači, Beograd bi bio Budimpešta. Odnosno, mnoge zapadne firme koje su se spremale da otvore svoja predstavništva u Beogradu, svoje su planove navodno preusmerile na Budimpeštu. I da je Srbija pogodila na račvanju istorije 1990. Budimpešta sigurno ne bi bila osujećena, ali bi Beograd i Srbija bili verovatno bolji.

Poređenja su interesantna: u Budimpešti sam bio jula 2000. Ona je tada u odnosu na Beograd (vreme između kraja NATO agresije i Petog oktobra) izgledala nadrealno sa tržnim centrima tipa „West End“, sa „Hungaroringom“ i koncertima kao što je bio tog jula Stingov na turneji „Brand New Day“ i tada globalnim hitom „Desert Rose“ koji je sa Stingom u studiju snimio Šeb Mami. S vremenom se Beograd približio Budimpešti, a u Beograd (i Novi Sad) dolazio je i Sting.

U Budimpešti sam bio i maja 2004. i nekim klincima je teško objasniti da se i tada čekalo u redovima pred mađarskim konzulatom na beogradskom Senjaku da se dobije viza. Formular je bio jednostavan, procedura laka, ali se ipak čekalo. U starom pasošu SR Jugoslavije imam i hrvatsku i slovenačku vizu, kao i (potvrdu)

pečat koji se nekad dobijao u MUP-u u Ljermontovljevoj ulici u Beogradu i bez koga nisi mogao u Rusiju.

Prvog maja te 2004. Mađarska je postala članica EU, budimpeštanski most Eržebet bio je okičen evropskim zastavicama, na bilbordima je umesto Sorosa bila Lajza Mineli, čiji se koncert nestrpljivo očekivao. Neposredno pred prijem u EU, gradska skupština Budimpešte odlučila je da Staljinu oduzme titulu počasnog građanina. Nije se dalo naslutiti da će u zemlji gde je izmišljena Rubikova kocka za deceniju biti izmišljena „iliberalna demokratija“ i da će Viktor Orban i Peter Mađar od izbora u jednoj maloj srednjoevropskoj zemlji napraviti globalni događaj.

Mađar je potvrda da za pobeđu prvo moraš da imaš uverenje opozicionih birrača da je ona moguća, ali da imaš i lidera opozicije koji je spreman da preuzme vlast. U Srbiji se često zaboravlja da to što je neko protiv Vučića, pa i javno, stranački i aktivistički, to ne znači da taj zaista želi i da preuzme odgovornost da bude vlast. A i ako se želi vlast i ako se ona osvoji, to ne znači da se ona i preuzela. Milošević je već poznih osamdesetih osvojio ali i sistemski preuzeo vlast. Đinđić je došao vlast ali nije imao snage i vremena da je i preuzme. Koštunica i Tadić nikada do kraja nisu preuzeli vlast iako su na njoj bili. Neke je teško razuveriti da je Šešelj mogao da uzme glavnu vlast u Srbiji samo da je hteo. Vučić je želeo vlast, osvojio ju je, ali je i sistemski uspeo da je preuzme i preoblikuje.

Na poraz bitnog saveznika Viktora Orbana, srpski režim je mogao da reaguje samo kriznim „pi-arom“. Prvo, potisnuti regularnost izbora i volju mađarskog naroda i građana u drugi plan, ignorisati da su Mađarova Tisa kao i Vučićev SNS i Plenkovićev HDZ formalno sestrinske partije – deo Evropske narodne partije (EPP) a naglasiti da su pravi pobednici Soros i Rotšild, nekakva „neoliberalna aždaha“. Logičan odgovor je bio i militarizacija, Rusi i ustaše. Neposredno nakon pobeđe Mađara Vučić je na obeležavanju Dana jedinica „Kobri“ u kasarni „Vasa Čarapić“ u Beogradu govorio o obaveznom vojnom roku i naglasio da je Srbija vojno neutralna zemlja, suštinski jedina u regionu, okružena NATO zemljama ili pretendentima da postanu članice: Famosnu „neutralnost“ Vučić je preuzeo od Koštunice, ali ona se uglavnom ideo-

loški tumači kao eufemizam za prorusku poziciju, uprkos saradnji sa NATO-om.

Ubrzo nakon ovog događaja, predsednik Srbije sastao se sa najvišim rukovodstvom Ministarstva odbrane i Vojske Srbije u kasarni „Banjica 2“ u Beogradu. Nakon tog sastanka poručio je da će se posvetiti robotizaciji vojske i da nas očekuju nove narudžbine. Pomogao je prisustvom i predsednik SNSD-a i orbanista Milorad Dodik navodeći da Vojska Srbije garantuje mir i da predstavlja odvracajućí faktor savezu Zagreba, Tirane i Prištine.

I onda poenta u nekoliko nastavaka (izjave Lavrova): na događaj u banjickoj kasarni nadovezala se Vučićeva izjava da mu je jasna poruka koja je stigla od ruskog ministra spoljnih poslova Sergeja Lavrova koji je nedavno izjavio da EU pokušava da pretvori Srbiju u tampon-zonu za konfrontaciju sa Rusijom. Lavrov je precizirao (i podsetio) da je predsednik Vučić, u razgovorima sa predsednikom Putinom, više puta izjavio da evropsku perspektivu vidi prvenstveno u smislu ekonomskih interesa Srbije.

„Međutim, taj interes će uvek biti realizovan bez ugrožavanja odnosa sa Rusijom, jer srpski narod – kako pokazuju sve ankete javnog mnjenja – istorijski ima veoma pozitivan odnos prema Ruskoj Federaciji, kao i prema Narodnoj Republici Kini“, rekao je Lavrov. I to je tačno. Istraživanja Demostata u kontinuitetu pokazuju da je Putin ubedljivo najpopularniji strani lider u Srbiji. Si Đinping je drugi. Ali postoji izvesna stagnacija podrške. Samo uslovna, jer dobar deo srpskog javnog mnjenja zamera (ili se čudi) zašto je Rusija tako spora, zašto brže ne dela. Šta time deo srpskih „patriota“ hoće da poruči: Kad bismo mi imali ruske resurse, mi bismo već bili u Kijevu, možda bismo izašli i na Dunav, a Iranska revolucionarna garda ne bi imala razloga za brigu. I da, ako mi devedesetih nismo mogli da dobacimo do Rima ili Londona (a realno nismo imali ni „elipton“ Žirinovskog ni „Teslino tajno oružje“), šta onda vi sad čekate, zašto samo pretite? Licitira se koju će evropsku zemlju Putin prvo nanišani i opaliti. Zasada Rusija ima dovoljno racionalnosti da odoli ovom srpskom zovu sirena.

Predsednik Vučić je više puta izjavio da se neće pridružiti EU pod uslovima koji su antiruski, podseća Lavrov.

I na kraju, na Parlamentarnoj skupšti-

U vreme obaranja Todora Živkova, Jugoslavija Ante Markovića, makar u svojoj labudovoj pesmi, bila je zapad za Bugarsku. Služio sam JNA na bugarskoj granici kad je pao Živkov i svedočio bugarskoj euforiji kad su kolonama „lada“, „moskviča“ i „trabanata“ krenuli ka Pirotu i Nišu

ni Organizacije dogovora o kolektivnoj bezbednosti (ODKB), Lavrov upozorava da se „Srbija suočava sa direktnim zahtevima Brisela da pošalje svoje trupe protiv Rusije“.

Uglavnom, zasada su se izjalovile šanse da Srbija preko iliberalne „male Antante“ Vučića, Orbana i Fica postane „srednjoevropska“ zemlja. Mađarova opcija koja podupire borbu protiv korupcije, jačanje demokratije i ubrzani ulazak Srbije u EU, za srpski režim zvuči subverzivno.

U dvorcu Veliki Trijanon, u Versaju kraj Pariza, delegacije sila Antante i Mađarske su 4. juna 1920. zapečatile smanjivanje nekadašnje kraljevine Ugarske na trećinu nekadašnje veličine. „Istorija ne poznaje nijednu naciju koja je preživela takav gubitak krvi“, rekao je povodom sto godina od Trijanona premijer Orban u govoru naciji. „Danas, sto godina nakon smrtne kazne iz Trijanona, mogu da vam saopštim: Živimo, a Mađarska još uvek postoji.“ Kod Mađara kao naroda postoji fenomen „trijanonska neuroza“. Srbi bi mogli da izvuku iz mađarskog iskustva određene pouke za svoje frustracije.

Mađari su imali 1956. i žestok ustanak protiv staljinizma, i to ne zaboravljaju, dok je Vučić 2019. Rusima poručio „nikad više čet’res osma“. I u sukobu Tita i Staljina naknadno stao na stranu Staljina. Mada i kod tih paralela treba biti oprezan: po mnogo čemu situacija u Mađarskoj 1956. godine podsećala je na jugoslovenski sukob sa Informbiroom 1948. godine. Međutim, Imre Nađ nije dobio Titovu bezrezervnu podršku. Tim gestom Tito je posredno pokazao koliko je njegov sukob sa Rusima bio iznuden i neophodan jedino radi obezbeđivanja državnog suvereniteta i konsolidacije lične vlasti. Mikloš Vašarheji, saradnik Imre Nađa, naglašava da je Tito u početku podržavao Nađa, kao pristalicu jugoslovenskog „li-

beralnog“ modela. Ali, posle tajnog sastanka i dogovora sa Hruščovom na Brionima, Tito se distancirao od Nađa, dajući podršku konzervativcu – Janošu Kadaru, koji je, nakon likvidacije Nađa 1958. godine, vladao Mađarskom trideset godina uz pomoć sovjetskih trupa. Vašarheji objašnjava da Tito zbog Mađara nije hteo da pokvari teško normalizovane odnose sa Moskvom, a zbog događaja u Mađarskoj i jugoslovenski komunisti su se uplašili kao i rukovodstva ostalih socijalističkih zemalja u Evropi.

Finiš mađarskih izbora kao i epilog apsolutno isključuje situacije kao što je bila ona kad je novembra 2017. Aleks Soros, zamenik predsednika Upravnog odbora Fondacije za otvoreno društvo, zahvalio srpskom predsedniku Vučiću na mogućnosti da razgovaraju o jačanju otvorenog društva u Srbiji i evropskim integracijama.

Sad kad i Vučić poziva protivnike na dijalog i čudi se što se „nekadašnji rektor“ Đokić nije odazvao na poziv svog predsednika, a odaziva se na pozive svih drugih koji ga pozovu (pa i Marte Kos), evo jedne priče kojoj sam prisustvovao u Mađarskoj 2017: širom Budimpešte su najčešći i upadljivi bili vidljivi bilbordi s likom Džordža Sorosa. Mađarski prijatelji mi objašnjavaju kontekst: otprilike, Orbanova vlast je pozvala građane na neku vrstu „unutrašnjeg dijaloga“ o famoznom „Sorosovom planu“ po kome bi tobože svake godine u Evropu ušlo milion migranata, od kojih bi svaki dobio po petnaest hiljada evra, pa je red da se građani izjasne šta misle o tome, posebno u situaciji kad pojedini briselski komiteti EU podržavaju ovakvu viziju „otvorenog društva“.

Mađarski kolega s kojim sam razgovarao mi kaže da je kovanica „Sorosov plan“ konstrukcija „iliberalne demokratije“, fejk vest i spin. Bilbordi su jako vešto dizajnirani. Formalno, oni pozivaju na dijalog, natpisi na njima nisu uvredljive prirode, dok perfidno instruiraju nacionalni otpor zaveri, a sam Soros (amerikanizovani Mađar jevrejskog porekla) sa izabranom fotkom ostavlja utisak čoveka satanskog osmeha.

Orban je počeo kao mladi liberal. Takva je nekad bila njegova partija Fides i njegova ekipa u njoj. Da li bi bilo nešto drugačije da je Vučić došao iz Nove demokratije Dušana Mihajlovića? **N**

„SREĆNO, NOVA MAĐARSKA!“

Kako je srušen Viktor Orban i šta dolazi posle populizma

Jedno od važnih obećanja Mađara nakon izborne pobeđe jeste najava ustavnih reformi koje bi limitirale broj premijerskih mandata na dva. Ako bude održao tu datu reč, ne samo da će potvrditi na delima da nije „novi Orban“ nego će i u startu saseći mogućnost da se Mađarskoj u budućnosti ponovi Orban, ali i stranke koje osvajaju dvotrećinsku većinu na izborima

Piše Željko Pantelić, dopisnik Nedeljnika iz Rima

Istorija i slučaj su se još jednom poigrali. Peter Mađar je pobedio na Uskrs (istina na pravoslavni) Viktora Orbana, a trebalo bi formalno da preuzme funkciju premijera Mađarske 9. maja, na Dan Evrope. To je okvir za poslednji čin savršenog političkog „oceubistva“ koje se konzumiralo u krugu od dve godine, odnosno od izlaska Mađara iz Fidesa zbog serije pedofilskih i pravosudnih skandala čiji su akteri bili ljudi pod zaštitom Orbana.

Mađarska istorija ne beleži veliki broj pobeđa ili slavni i dičnih događaja, što je jedan od ključnih razloga nostalgичnog, a neki bi rekli i patetičnog, patriotizma. Pobeđa Petera Mađara se u tom kontekstu doživljava kao jedan od tri velika događaja u posleratnoj istoriji naših severnih komšija, to jest odmah iza revolucije iz 1956. godine i promene komunističkog režima 1989. godine.

Nacionalna politička karijera Viktora Orbana počela je sa uzvikom „Rusi kući“ (Ruszkik hazza) 1989. godine i mogla bi da se završi sa istim. Razlika je u tome što ga je Orban uzvikivao pre 37 godina po padu Berlinskog zida, a proteklih nedelja su ga skandirali milioni Mađara optužujući ga za ponizan odnos prema Kremlju.

„Srećno, nova Mađarska“, novi je slogan u Budimpešti nakon epohalne pro-

mene vlasti. On je pozajmljen od kantatora Lasla Vaslavika koji je tako nazvao zbirku pesama nastalih u turbulentnoj 1989. godini tokom rušenja komunističkog režima.

MAĐAROV POČETAK PUN MAGIČNOG OČEKIVANJA

„Svaki početak nosi magiju koja štiti i s kojom se lakše živi“, stih je pesme „Stepenice“ Hermana Hesea, često citiran, ali malo kada tako prikladan i pogođen kao za pobeđu Petera Mađara nad Viktorom Orbanom.

Pobeđa Mađara bila je toliko ubedljiva da Orban nije imao drugi izbor do da prizna poraz. Ruku na srce, očekivalo se da Mađar smeni Orbana na izborima, ali ne i trijumf koji je lideru Tise pružio mogućnost da izbriše i „orbanizam“ iz svakodnevnog života Mađarske.

Međutim, ta dvotrećinska većina je i zamka za Mađara. Đulio Andreotti, sedmostruki italijanski premijer, imao je običaj da kaže da svaka vlast kviri ljude, ali da samo apsolutistička kviri apsolutno. Dvotrećinska većina Mađaru ne garantuje apsolutističku vlast, ali nismo daleko od nje. Orban nije odoleo tom iskušenju, a to što Mađar obećava da hoće, ne znači da mu treba verovati slepo na reč.

Jedno od važnih obećanja Mađara na-

kon izborne pobeđe jeste najava ustavnih reformi koje bi limitirale broj premijerskih mandata na dva. Ako bude održao tu datu reč, ne samo da će potvrditi na delima da nije „novi Orban“ nego će i u startu saseći mogućnost da se Mađarskoj u budućnosti ponovi Orban, ali i stranke koje osvajaju dvotrećinsku većinu na izborima.

ORBANOVI OTIŠLI U AMERIKU

Mađar je već lansirao poruku svojim bivšim stranačkim drugovima: idite dok možete, ili ćete se suočiti sa posledicama.

Vrlo je indikativno da se zet Viktora Orbana Ištvan Tiborc već odselio sa celom familijom, Orbanovom ćerkom i unucima, u SAD. Podsetimo, Tiborčeve kompanije dobile su na desetine i desetine tendera vezanih za evropske fondove i pored toga što je Evropska agencija za borbu protiv korupcije (OLAF) optužila Tiborčeve kompanije za 35 neregularno dobijenih tendera.

Mađar je obećao radikalnu transformaciju u Budimpešti i poništavanje ili redimenzioniranje „orbanizma“. Budući mađarski premijer, pre nego što krene u demontažu Orbanove „neliberalne demokratije“, želi da prikaže na upadljiv način svoju različitost od prethodnika.

Mađar neće imati „armiju“ telohranite-

Velika zamka za Mađara biće i kreirana nerealna očekivanja jer mnogi veruju da će Budimpešta ponovo biti lokomotiva istoka. Uverenje da će sve biti rešeno sa odblokiranjem novca iz EU fondova i da će sve ostalo doći na svoje mesto iluzija je koja može da se transformiše u frustraciju i razočaranje, konstruišući pozornicu za novu autokratiju

Ija kao Orban, neće biti izolovan kao monarh poput prethodnika u Budimskom dvorcu. Obećao je već prvog dana otkaze svim zaposlenim urednicima i novinarima koji su mađarsku nacionalnu televiziju pretvorili u propagandno glasilo Orbana i ukidanje finansiranja raznih organizacija, tzv. centara za „ovo ili ono“, čija je jedina uloga bila širenje orbanizma i demonizacija opozicije.

Jedna od krilatica Mađarove kampanje bila je „počistiti stari sistem“, odnosno zameniti stare političare novim. Njegova ideja nije da sve demolira. Njegova velika komparativna prednost je da poznaje iznutra sistem koji je konstruisao Orban i zna sve nosioce lično. Među njima su njegovi prijatelji, kumovi. Osoba koja je po-

vezala u izbornoj noći Orbana sa Mađarom kako bi mu čestitao pobjedu bio je Gergeji Gulaš, čovek koji je držao Orbanovo drugo dete u rukama na krštenju.

Zbog svega prethodno rečenog Mađar nema poverenja u svoje nekadašnje prijatelje, kolege, bračne drugove, ljubavnice. Poznaje ih sve, njihove mane i vrline, tračeve i ljubavne afere i ko je sklon izdaji i prevari. Ne zato što je bolji od njih, već zato što je bio deo istog miljea.

POLJSKI SCENARIO

Mađarska ima preko 10 milijardi evra blokiranih u okviru Fonda za oporavak, sedam milijardi evra iz kohezionih fondova, dok je stopirano 16 milijardi iz fonda SAFE za naoružanje.

Slučaj Poljske iz 2023. godine je najbliži mađarskom, naravno uz određene razlike. Jaroslav Kačinski i njegova vlada nisu ostali 16 godina na vlasti kao Orban, već osam, ali ni Tusk nije pobjedio osvojivši dvotrećinsku većinu u Sejmu, već prilično tanku. U Poljskoj partija Pravo i pravda nije uspela da do te mere podredi državu svojim interesima kao Fides.

Kada se vratio na vlast u Varšavi u decembru 2023. godine, Tusk je poslao samo dva dana pokrenuo deblokadu fondova namenjenih Poljskoj koje je EU blokirala zbog rušenja stubova pravne države od

strane prethodne vlasti. Zeleno svetlo od Evropske komisije stiglo je za manje od šest nedelja pošto su u Briselu prihvatili tzv. mapu puta za reformu pravosuđa da odobre isplatu novca, dajući poverenje Tuskovoj vladi da će ispuniti obećanje i realizovati reformu.

Pomenuti način je jedini mogući za vladu Mađara da stigne do fondova, pogotovo do deset milijardi evra za koje rok ističe u avgustu. Posledično, i pored supervećine u parlamentu, Tisa ne bi mogla da usvoji i realizuje reforme u tako kratkom roku. Podsetimo, Mađarska je u prethodne dve godine bespovratno izgubila već više od dve milijarde evropskih fondova.

Evropska unija ima u svojim rukama nekoliko aduta. Mađarskoj su preko potrebna sredstva iz fondova EU, a postoji i unutrašnji pritisak biračkog tela, posebno mladih, da se napravi zaokret od 180 stepeni u politici Mađarske prema EU.

To znaju u Briselu i spremni su da igraju na tu kartu s ciljem da dobiju tri glavne koncesije od nove mađarske vlade: deblokadu pomoći Ukrajini, podršku sankcijama Rusiji i izlazak Mađarske iz grupe članica koje se protive širenju većinskog načina glasanja u institucijama EU nauštrb jednoglasnog ili konsenzusnog.

Prošle nedelje Mađar je primio delegaciju Evropske komisije koju je predvodio šef kabineta Ursule fon der Lajen

Bjern Zajbert. Cilj sastanka je bio kako da se maksimalno ubrza proces deblokade sredstava iz fondova i izbegne scenario po kojem bi ih Budimpešta trajno izgubila.

MAĐARSKI REBUS ILI POSTPOPULISTIČKA DILEMA

Rebus pred Mađarom glasi: kako re-formisati autoritarni sistem, a da se ne upotrebe instrumenti i metodi u raskoraku ili u direktnoj koliziji sa pravnom državom i demokratskim principima?

Dvotrećinska većina Mađaru daje određene ruke da demontira Orbanov sistem, ali bi bilo pogrešno da ona bude predstavljena i doživljena kao osveta ili naplata dugova, a ne kao rekonstrukcija pravne države.

Mađarskoj je preko potreban nov ustav. Postojeći je napravljen po meri jednog čoveka i s ciljem da konsoliduje vlast. Druga urgentna stvar je obnavljanje nezavisnosti sudija i tužilaca, što neće biti jednostavno budući da su Ustavni sud, Viši sud i druge institucije napunjene Orbanovim kadrovima sa veoma dugim mandatima.

Treći prioritetni zadatak je sređivanje stanja u medijima koji se finansiraju iz budžeta, odnosno kreiranje pravnih i profesionalnih okvira koji bi obezbeđivali nezavisnost u njihovom radu. I četvrta obaveza Mađara je da demontira sistem koji je penalizovao nevladine organizacije, držao pod kontrolom regulatorna tela i ukinuo autonomiju univerziteta. Drugim rečima, civilnom društvu treba skinuti etiketu državnog neprijatelja koju im je nametnuo Orbanov režim.

Mađar ostaje prilično enigmatična osoba kada se otvore ideološka i svetonazorska pitanja. Budući premijer je obećao da će obnoviti pravnu državu, ali će istovremeno morati da se suoči sa tzv. postpopulističkom dilemom.

U poslednjih desetak godina Orban je postavio na sva ključna i važna mesta u državnom aparatu svoje ljude i moći će, u zavisnosti od njihove lojalnosti, da sapliće na svakom koraku buduću vladu i pored dvotrećinske većine Tise u parlamentu.

Dakle, Mađar će se vrlo brzo naći pred izborom između poštovanja važećih normi (što posledično znači da će Orbanovi ljudi ostati u sistemu, od pravosuđa preko administracije do medija) ili krenuti u čišćenje sistema, to

jest udaljšavanje svih ljudi koji su verniji Orbanu nego mađarskom ustavu.

U prvom slučaju budući premijer bi rizikovao da svi njegovi napori da promeni zemlju budu uzaludni jer bi bili minirani od Orbanovih ljudi. U drugom bi dao mogućnost Orbanovoj propagandi da ga prikaže kao licemera, to jest da jedno misli, drugo priča, treće radi, i da u suštini hoće da bude Orban umesto Orbana.

Ne može se isključiti da Mađar, zahvaljujući dvotrećinskoj većini u parlamentu i sistemu koji je kreirao Orban, odnosno da jedna osoba sve kontroliše, padne u iskušenje priče o „prosvetćenom“ ili „dobrom“ vladaru. Mađar do 2024. godine nije baš bio poznat po po-

Evropska unija ima u svojim rukama nekoliko aduta. Mađarskoj su preko potrebna sredstva iz fondova EU, a postoji i unutrašnji pritisak biračkog tela, posebno mladih, da se napravi zaokret od 180 stepeni u politici Mađarske prema EU

štovanju i odbrani Ustava i postoji realan rizik da upotrebi korumpirani sistem za jačanje vlastite pozicije i ostvarivanje personalnih ciljeva.

Mađarska se suočava sa velikim problemima koje neće biti lako rešiti jer zemlji nedostaju ljudski resursi (brojni mladi Mađari, često najobrazovaniji i najsposobniji, emigrirali su zbog Orbanovih politika) i novac. Budimpešta je u poslednjih pet godina od predvodnice istočnih članica EU pala na začelje. Šta-

više, Rumunija je gotovo stigla Mađarsku, počev od prosečne plate i cene radnog sata.

Velika zamka za Mađara biće i kreiranja nerealna očekivanja jer mnogi veruju da će Budimpešta ponovo biti lokomotiva istoka. Uverenje da će sve biti rešeno sa odblokiranjem novca iz EU fondova i da će sve ostalo doći na svoje mesto iluzija je koja može da se transformiše u frustraciju i razočaranje, konstruišući pozornicu za novu autokratiju.

U zavisnosti od Mađarovog odgovora na postpopulističku dilemu zavisi da li će poraz 12. aprila biti kraj Orbanove političke karijere ili samo prolazna stanica ka trećem povratku na vlast.

ĐORĐA MELONI I MAĐAR: LIDERI NOVE DESNICE

Era uspona antievropske desnice, koju kolokvijalno definišemo kao suverenističku i populističku, počela je pobedom Viktora Orbana u Mađarskoj. Bila je to prva vidljiva posledica ekonomske krize iz 2008. godine. Zatim je krenula spirala uspona suverenista, nisu svuda osvojili vlast, ali su postali najjače ili relevantne snage u velikoj većini zapadnih društava.

Do ubrzanja je došlo pre 11-12 godina sa velikom migrantskom krizom. Poljski kleropopulisti Jaroslava Kačinjskog osvaja vlast u Varšavi 2015. Velika Britanija pola godine kasnije izglasava Bregzit iza kojeg su stajali suverenisti i populisti. U SAD je pobedio Donald Tramp. U Italiji su na vlast došli populisti Pokreta pet zvezda i suverenisti Matea Salviniya. Nacionalno okupljanje u Francuskoj postaje pojedinačno najjača partija u Petoj republici, a Alternativa za Nemačku u Saveznoj Republici. Suverenisti i populisti osvajaju ili ulaze u vlast u Belgiji, Holandiji, Švedskoj i Finskoj.

Orbanov poraz prošle nedelje bi mogao da bude najava početka kraja sezone antievropske desnice. Istini za volju, kada se budu pisale istorije našeg doba, prva žena premijer u istoriji Italije Đorđa Meloni mogla bi da bude drastično revalorizovana kao začetnica nove evropske desnice.

Melonijeva je bila preteča Petera Mađara. Ona je takođe konstruisala stranku od nule, istina, bilo joj je potrebno mnogo više vremena da stigne na vlast nego lideru Tise.

Melonijeva je očistila, u dobroj

meri, svoju stranku od Musolinijevih nostalgičara – nasleđa iz prethodnih partija u kojima je delovala – i lansirala novu desnicu, proatlantsku, a po pitanju EU, između federalističke linije demohrišćana i evroskepticizma ekstremne desnice. Valja podsetiti da Orbanov prvi saveznik u Italiji nije bila Melonijeva, već Mateo Salvini, kao i da je Melonijeva uspešno svela Salvinijevu Ligu sa 34 odsto glasova na jednocifren broj u krugu od samo tri godine.

Nije čudo što je Mađar u izbornoj noći pričao sa velikim entuzijazmom o Đorđi Meloni, i pored toga što je ona podržala – doduše vrlo mlako – Viktora Orbana u izbornoj tri.

I pored toga što se pobedi Mađara obradovala najviše levica u Evropi, on ostaje nacionalista, desničar, istina tvrd, ne i ekstreman. Njegov moto za EU, i pored toga što želi da uvede Mađarsku u evrozonu, glasi: less is more. Drugim rečima, Mađar bi želeo funkcionalnu EU, ali ne i federalnu.

JESEN ANTIEVROPSKE DESNICE?

Izbori u Mađarskoj su bili uvod u veoma burnu godinu dana izbora u dobrom delu ključnih zapadnih zemalja, a nije isključeno da im se pridruži i Turska, naravno pod uslovom da Erdogan proceni da mu odgovara da anticipira za godinu dana predsedničke izbore.

U maju su na programu izbori u Škotskoj i Velsu, dok su u celoj Engleskoj na programu lokalni izbori. U Španiji su za mesec dana veoma važni izbori u Andaluziji, dok krajem leta na birališta izlaze nemački građani u Saksoniji-Anhalt, Berlinu i Meklenburgu.

„Teškaški“ izbori stižu od novembra do leta 2027. godine kada će birači odlučivati ko će imati većinu na Kapitolu u Vašingtonu, ko će naslediti Emanuela Makrona u Parizu i da li će Melonijeva dobiti i drugi mandat da vlada Italijom.

Dakle, Zapad bi mogao da dobije sa svim drugačiju političku konfiguraciju u sledećih godinu dana, bitno različitu od one koja se predviđala.

„MALI ORBANI“

U EU imamo i dalje nekoliko „malih Orbana“: Roberta Fica u Slovačkoj, Andreja Babiša u Češkoj, Rumena Radeva u Bugarskoj, a treba držati na oku i Janeza Janšu koji se nije predao u Sloveniji.

Fico je preko svog ministra spoljnih poslova Juraja Blanara stavio do znanja da neće blokirati predviđenih 90 milijardi evra pomoći za Ukrajinu, ali da će zadržati veto na 20. paketu sankcija Rusiji sve dok Ukrajinci ne osposobe za rad naftovod Družba, što bi trebalo da se dogodi do kraja aprila.

Fico i Babiš su u velikoj dilemi kojim putem da krenu. Orban im je nudio savršen štiti. Iza leđa odlazećeg mađarskog premijera mogli su da sprovedu populističke politike na domaćoj sceni, a suverenističke na evropskom nivou.

Ficova prorуска orijentisanost bila je maskirana energetske pragmatizmom, a Babiš je deo iste političke familije „Patriota“ sa Orbanom i rezervisanim stavom prema Rusima, budući da građani Češke vide Moskvu kao pretnju.

Sa Orbanom su Fico i Babiš bili većina u okviru Višegradske grupe, a sada bi mogli da završe u manjini, budući da Tusk i Mađar neće biti samo jači akcionari u „Višegradu“, već imaju ambiciju da ga prošire i evropeizuju, transformišući ga u jedan od stubova nove EU.

Poraz Orbana je veliki psihološki udarac za seriju partija ekstremne desnice koje već vide sebe na vlasti u kratkom i srednjem roku, od Marin Le Pen i Žordana Bardele u Francuskoj, preko Santjaga Abaskala u Španiji i Gerta Vildersa u Holandiji, do Alis Vajdel u Nemačkoj.

Značaj Orbana za ostatak evropske ekstremne desnice ogledao se i u njegovoj spremnosti, ali i sposobnosti da finansira političke saveznike na Starom kontinentu. Preko banaka bliskih prijatelja, poput banke MKB Lorinca Mesaroša, Orban je finansirao izbornu kampanju Marin Le Pen 2022. godine sa deset miliona evra. Sličnu vrstu novčane pomoći dobio je i lider španskog Voksa Santjago Abaskal, koji je inkasirao deset miliona evra od prijateljskih banaka.

RUSKA PORUKA MAĐARIMA: ZAŽALICETE

Ruska režimska novinska agencija RIA Novosti je u komentaru posvećenom rezultatima izbora u Mađarskoj konstatovala: „Mađari, pogrešili ste. Zažalícete.“ Indikativno je i da je RIA Novosti navela da su mađarski izbori privukli veliku pažnju jer su mogli da daju završni udarac Zelenskom, što je bilo u potpunosti na liniji sa Orbanovom izbornom kam-

Poraz Orbana je samo dodatno učvrstio Putina u uverenju da je diktatura jedini oblik vladavine koji mu garantuje doživotnu vlast. Sada je samo pitanje koju će cenu građani Rusije platiti zbog Mađarove pobe

panjom.

Najbliži saradnici ruskog predsednika Vladimira Putina su se zdušno potrudili da minimiziraju negativne efekte poraza Orbana na poziciju Rusije i da ih maskiraju pričama o propasti Evrope do kraja ove godine. Štaviše, Kiril Dimitrijevič i Konstantin Kosačev su formulisali gotovo istovetne konstrukcije da je poraz Orbana samo ubrzao pripremu kulisa za apokalipsu EU i da će ona biti žrtva savršene oluje u sledeća tri-četiri meseca.

Umesto „poniznih sluga“, Orbana i Sijarta, uvek na usluzi Kremlju, koji su prosleđivali sve što su dobili ili saznali u Briselu, dolaze nove snage koje neće biti tako predusretljive, naprotiv.

Mađarska je već završila na listi neprijatelja jer će vrlo brzo skinuti veto sa pomoći Ukrajini, i to je najveći problem za Moskvu jer neizbežno ojačava poziciju Kijeva u pripremnoj fazi pregovora za rešenje ukrajinskog pitanja.

Poraz Orbana je samo dodatno učvrstio Putina u uverenju da je diktatura jedini oblik vladavine koji mu garantuje doživotnu vlast. Sada je samo pitanje koju će cenu građani Rusije platiti zbog Mađarove pobe. Kremlj je iskoristio američki napad na Iran da po kineskoj mustri stavi pod kontrolu internet, nakon silaska s vlasti „druga Viktora“ i poslednje oaze slobode, ako ih još uvek ima, biće ugašene.

Proces energetske odvajanja Mađarske od Rusije biće dug i bolan. Naše severne komšije uvoze 93 odsto gasa iz Rusije i jasno je zašto Mađar, i pored toga što neće zvati Putina, neće moći da ne odgovori ako mu poziv stigne iz Kremlja.

Mađar je pragmatično zacrtao 2035. godinu kao ciljnu za definitivno energetske razdvajanje Budimpešte od Moskve, odnosno nije sebi vezao ruke, na protiv, moći će bez većih trzavica da je realizuje, pogotovo ako Tramp ne promeni odluku o specijalnoj koncesiji Mađarskoj da uvozi energente iz Rusije. **N**

SERVUS, DEMOKRATIJO

Nije to gulaš,
pa da samo
prepišeš recept...

„Ovde nije pala samo jedna autokratska vlast u jednoj zemlji, već je pao čovek koji je postao simbol iliberalne države. On je uspeo da ostvari ono što je san mnogih autokratskih režima, ali je na kraju pobeđen na demokratskim izborima. To je ključna poruka, da je takva promena moguća...“

Pišu Veljko Miladinović i Luka Lukić

Politički put jednog srpskog lidera veoma podseća na Viktora Orbana. Ukazao se prvo kao dašak liberalizma (koliko je to bilo moguće u postkomunističkim zemljama), kao antiteza dominirajućim konzervativnim narativima, svakako „American darling“ odakle je i dolazio vetar podrške, nije se u prvom naletu dugo zadržao na vlasti, a u drugom svom ukazivanju vremenom je postao antipod sebi iz prvog mandata, za Brisel inokosni „bad guy“, Putinov pajtaš kome je naruku išao dolazak Trampa na vlast...

Naravno, nije ovde reč o Aleksandru Vučiću, već o Miloradu Dodiku, ali posle Orbanovog izbornog poraza – neko će reći i debakla – nije se moglo pobeći od pitanja da li bi Vučićev politički put u iščekivanju narednih izbora mogao da

Možda se malo učitava očekivano ponašanje EU, ali stiće se utisak da je Brisel posle Orbanovog debakla podigao za jedan stepen retoriku i očekivanja od demokratizacije u Srbiji

ima orbanovski ishod. Sličnosti u mehanizmu vladanja su ipak previše očigledne da se ne postavi takvo pitanje – Orbanov uticaj u širem regionu bio je suviše veliki da se takvo pitanje ne postavi i u drugim zemljama, tek srpske vlasti su definitivno izgubile jednog velikog saveznika unutar EU konglomerata, bez obzira na to što je nosio etiketu briselske crne ovce.

Stiće se utisak da su promene u Mađarskoj najviše prijavile egu Brisela, koji pokazuje znake žilavosti i otpornosti i baš posle Orbanovog poraza krenuo je iz Brisela mini-desant na region pretnjom Marte Kos o zadržavanju sredstava iz Pla-

na rasta za zemlje Zapadnog Balkana. Zapravo, upitna su postala sredstva iz svih finansijskih instrumenata EU za zemlje kandidate, po čemu bi Srbiji moglo da bude zadržano čak jedna i po milijarda.

Apologete vlasti su već pripremale teren kako to i nije toliko novca, da se od svih tih novaca najveći deo troši na evropske konsultante – nije se baš tako reklo, ali moglo bi da se zaključi da Brisel više ne preti praznom puškom, nego praznim budžetima.

Po poslovičnoj briselskoj odlučnosti, ipak se od zamrzavanja došlo do pretnje o potencijalnom zadržavanju (konkretno je navedeno deo od 700 miliona za sve zemlje ZB) ako se malo ne uozbiljimo. Ali ovog puta osim spornih Mrdićevih zakona i usklađivanja bezbednosne politike kao uslov je navedeno i vraćanje slobode medija, a baš tog dana Marta Kos je primila beogradskog rektora Vladana Đokića, što je simbolički više nego jasna poruka podrške univerzitetu u Srbiji (kome je država na neki način objavila rat). Mogle su se čuti i poruke vezane za važnost slobodnih izbora u demokratskom društvu.

Možda se malo učitava očekivano ponašanje EU, ali stiže se utisak da je Brisel posle Orbanovog debakla podigao za jedan stepen retoriku i očekivanja od demokratizacije u Srbiji.

Malo je onih, ali ih ima, koji ne zaboravljaju šta je bilo pre, pa su se ti retki prisetili kako su i Vučić i Toma Nikolić pre dolaska na vlast 2012. prvo išli u Brisel. Što naravno ne znači da je rektor Đokić već viđen za kandidata na nekim narednim izborima koji će možda biti vrlo uskoro, a možda ih neće biti ove godine. Ali činjenica da je sastanak sa Martom Kos došao u ovom konkretnom trenutku, može se čitati kao da EU sa više samopouzdanja gleda na dešavanja u Srbiji, sada kada nema Orbana na granici Srbije i EU iza kog su tako lako srpske vlasti mogle da se zaklone.

I zato su promene u Mađarskoj otvorile pitanje njihovog realnog uticaja na političku situaciju u Srbiji.

Novinar iz Budimpešte Gabor Bodiš kaže za Nedeljnik da se promene u odnosima Mađarske i okolnih zemalja mogu očekivati, kao i da nada koja postoji u srpskom opozicionom delu javnosti da se talas promena može preseliti i južno od Segedina nije neosnovana.

Svi ti zborovi, demonstracije i korišćenje društvenih mreža veoma su slični onome što je radio Peter Mađar. Ključna razlika je u tome što u Mađarskoj postoji jasan lider, dok u Srbiji studentski pokret nema takvu figuru

Gabor Bodiš, mađarski novinar

„Ovde nije pala samo jedna autokratska vlast u jednoj zemlji, već je pao čovek koji je postao simbol iliberalne države. On je uspeo da ostvari ono što je san mnogih autokratskih režima, ali je na kraju pobeden na demokratskim izborima. To je ključna poruka, da je takva promena moguća“, ocenjuje Bodiš.

On smatra da će nova vlast, predvođena Peterom Mađarom, otvoriti pitanja koja prevazilaze unutrašnju politiku Mađarske i zadiru u regionalne odnose.

„Svakako će se promeniti ti odnosi, s obzirom na to da će nova vlada sa Peterom Mađarom, u skladu sa svojim obećanjima, morati da ispita sve korupcijske radnje prethodne vlade Viktora Orbana“, kaže Bodiš.

Bodiš smatra da „ako u procesuiranju tih slučajeva bude dodirnih tačaka, to će značiti i novi nivo odnosa između tih država“.

Profesor Fakulteta političkih nauka Dušan Vučićević naglašava da postoje izvesne sličnosti u slučaju političkih okolnosti u Srbiji i Mađarskoj, ali i da ne

treba zanemariti razlike u institucionalnom dizajnu ovih država, koje su mnogo veće od toga.

„Ne mogu da kažem da promene ne mogu da utiču, ali mislim da se iz svega što se desilo u Mađarskoj izvlače generalni zaključci za Srbiju, iako se radi o potpuno drugačijem institucionalnom dizajnu, drugačijem izbornom sistemu i drugačijem političkom i geopolitičkom kontekstu. Naravno da postoje neke sličnosti, ali su razlike ipak mnogo veće“, kaže Vučićević.

Ipak, Vučićević ukazuje na to da efekti postoje pre svega na psihološkom nivou.

„Vidimo i po reakcijama režimske i antirežimske javnosti da je uspon Petera Mađara imao psihološki efekat. Jedne je ohrabrio da je promena moguća, dok je kod drugih uneo određenu vrstu straha da bi se nešto slično moglo dogoditi i u Srbiji. To ima uticaj jer istovremeno motiviše i demotivise različite grupe birača“, objašnjava Vučićević.

Mijat Kostić, analitičar i istraživač Novog trećeg puta, kaže da „promene u Mađarskoj imaju pre svega simbolički značaj za Srbiju“.

„Poraz Viktora Orbana ruši percepciju da su dugotrajni politički sistemi nepromenljivi i stabilni bez obzira na okolnosti. To može uticati na raspoloženje birača, posebno onih koji su do sada bili apatični ili nisu verovali da je promena moguća, pa samim tim može doprineti većoj mobilizaciji i političkoj dinamici“, kaže Kostić.

Verovanje da pad Viktora Orbana može najaviti i politički pad Aleksandra Vučića Kostić vidi kao delimično ute- meljeno, ali isuviše pojednostavljeno sagledavanje stvari.

„Ovakav stav ima određeno uporište u političkoj logici, jer mađarski primer pokazuje da i dugotrajni sistemi vlasti sa snažnom institucionalnom kontrolom mogu biti poraženi kada se poja- vi dovoljno jaka i kredibilna alternati- va. To može ohrabriti opozicione aktere i birače u Srbiji, kao dokaz da promena nije nemoguća“, kaže Kostić.

Gabor Bodiš takođe smatra da očeki- vanja dela opozicije po pitanju even- tualnog talasa promena nisu bez osno- va, pre svega ističući značaj činjenice da Orban nije uspeo da zadrži vlast uprkos snažnoj medijskoj dominaciji.

„Uprkos ogromnoj medijskoj nadre- đenosti, kakva ne postoji ni u Srbiji u toj meri, on nije uspeo da zaustavi protiv- nika. To deluje ohrabrujuće i daje odre- đene pouke, pa čak i recepte za demo- kratske snage u drugim zemljama“, kaže Bodiš.

Primer iz Mađarske koji se nametnuo kao potencijalni model za organizova- nje srpskog opozicionog dela javnosti, mogao bi da predstavlja i raskid sa neo- stvarenim snom o primeni crnogorskog modela (tri opozicione kolone) i povra- tak na nešto što bi odgovaralo više peto- oktobarskom modelu (skoro svi na jed- nu listu, pa šta nam bog da).

U odgovoru na pitanje da li može „mađarski model“ da se preslika, Ko- stić ukazuje na ključne institucionalne razlike.

„Mađarski model se ne može direk- tno preslikati na Srbiju, jer su izborni si- stemi suštinski različiti, a samim tim i logika osvajanja vlasti. U Mađarskoj mešoviti sistem omogućava da snažan politički talas donese disproportional- no veliku parlamentarnu većinu, po- sebno kroz jednomandatne okruge gde pobednik uzima sve“, objašnjava Kostić. „Nasuprot tome, srpski izborni okvir proizvodi drugačiju dinamiku. U Srbi- ji proporcionalni sistem u jednoj izbor- noj jedinici favorizuje raspodelu glasova među više aktera, pa čak i snažan opo- zicioni rezultat ne mora automatski do- vesti do dominacije u parlamentu. Zbog toga je u Srbiji presudna sposobnost formiranja koalicija i postizanja većine

kroz sabiranje mandata, a ne samo po- jedinačna snaga jedne političke opcije“, zaključuje Kostić.

ČIJI SU NAŠI MAĐARI

Govoreći o širem političkom zaokretu Budimpešte, Gabor Bodiš ukazuje na to da bi nova mađarska vlast mogla da re- definiše odnose u regionu.

„Što se tiče Balkana, mislim da je Pe- ter Mađar skloniji da poboljša odnose sa Hrvatskom, gde već postoje ozbiljni problemi zbog MOL-a i Ine, koji su, pre- ma hrvatskim sudovima, povezani sa korupcijom. Zato je i bivši premijer Ivo Sanader bio u zatvoru, a osuđen je i prvi čovek MOL-a, Žolt Hernadi, kojeg ma- đarska vlast nije izručila“, kaže Bodiš.

Bodiš takođe smatra da će se „drastič- no promeniti odnos prema Miloradu Dodiku, kome je Viktor Orban slao i po- licijske snage i značajnu finansijsku po- moć, u okviru politike podrške takozva- nim neliberalnim saveznicima“.

Kada je reč o Srbiji, Bodiš smatra da se očekuje i drugačiji ton u bilateralnim odnosima.

„Mađar je već rekao da će nastojati da ima korektno odnose sa Srbijom, ali je jasno naglasio da međudržavni odno- si ne mogu da se zasnivaju samo na lič- nom prijateljstvu Vučića i Orbana. Tu će sigurno doći do promena“, navodi Bodiš.

Iako se postavlja pitanje da li bi pro- mene u Mađarskoj mogle da utiču i na političko ponašanje mađarske zajedni- ce u Srbiji, Bodiš ne očekuje dramatič- ne promene.

„Balint Pastor je već u prvoj izjavi če- stitao novom premijeru Mađarske, ali je jasno rekao da Savez vojvodanskih Ma- đara ostaje u koaliciji sa predsednikom

Postoje dve mogućnosti - da mađarski birači prestanu da glasaju za Savez vojvodanskih Mađara (SVM) i okrenu se drugim opcijama, ili da SVM više ne bude tako pouzdan partner SNS-u. U zavisnosti od izlaznosti, mađarska zajednica može da računa na četiri do šest mandata, što nije malo, posebno u situaciji neizvesnih izbora

Dušan Vučićević, profesor FPN

Srbije, jer je to u interesu vojvodanskih Mađara. On i njegova porodica su i rani- je bili važna veza između Vučića i Orba- na“, kaže Bodiš.

U kontekstu potencijalnih promena unutar mađarske zajednice u Srbiji, Vu- čičević ukazuje na političku težinu ma- njinskih glasova.

„Postoje dve mogućnosti – da ma- đarski birači prestanu da glasaju za Sa- vez vojvodanskih Mađara (SVM) i okre- nu se drugim opcijama, ili da SVM više ne bude tako pouzdan partner SNS-u. U zavisnosti od izlaznosti, mađarska za- jednica može da računa na četiri do šest mandata, što nije malo, posebno u situ- aciji neizvesnih izbora“, kaže Vučićević.

Naš sagovornik dodaje da bi u takvom scenariju manjinske stranke mogle imati ključnu ulogu.

„Ako tih desetak manjinskih manda- ta – ne samo mađarskih, već i bošnjač- kih, albanskih i drugih – bude presudno za formiranje većine od 126 poslanika, otvara se prostor da različiti politički ak- teri pregovaraju sa manjinskim zajedni- cama o formiranju vlasti“, objašnjava Vučićević.

ŠTA SU ZAPRAVO LEKCIJE IZ MAĐARSKE

Ono u čemu se traže analogije između mađarskog slučaja i onoga što se deša- va u Srbiji jeste pre svega u činjenici da se Tisa, stranka Petera Mađara, pojavila kao nova snaga posle godina i godina u kojima je mrcvarena opozicija, da bi se u situaciji u kojoj se pokazalo da on može

da ugrozi vlast, svi ostali praktično sklonili i ostavili mu prostor da igra jedan za jedan protiv Orbana.

Sama politička ličnost Petera Mađara, koji ipak potiče iz redova nekadašnjih Orbanovih lojalista, suviše je specifična da bi se tražile takve analogije.

Kao jednu od glavnih razlika u kontekstu i profilu aktera na političkim scenama Mađarske i Srbije, Mijat Kostić izdvaja liderstvo u vidu Petera Mađara, kao nosioca promena na parlamentarnim izborima. U Srbiji, prema Kostićevim rečima, takva vrsta liderstva ne postoji.

„U Mađarskoj se pojavio akter koji dolazi iz samog sistema i ima kredibilitet i kod birača vlasti i kod opozicionog biračkog tela. Takva pozicija omogućava šire zahvatanje političkog prostora i smanjenje polarizacije između dva bloka“, kaže Kostić.

U Srbiji, prema Kostićevom mišljenju, takva figura zasada ne postoji.

„Opozicija ostaje fragmentisana i ideološki raznovrsna, bez dominantne figure koja može da objedini različite političke i društvene grupe. To otežava formiranje jedinstvenog fronta i smanjuje verovatnoću da se ponovi scenario u kojem jedna politička opcija uspeva da preuzme dominantnu ulogu u kratkom periodu“, zaključuje Kostić.

A ono što je specifičnost srpskog političkog trenutka jesu srpski studenti kao trenutno najjači društveni faktor i studentska lista čijem sastavu se tek naziru obrisi.

Gabor Bodiš baš zato povlači paralele sa Mađarovom predizbornom kampanjom i društveno-političkim akti-

Mađarski primer pokazuje da i dugotrajni sistemi vlasti sa snažnom institucionalnom kontrolom mogu biti poraženi kada se pojavi dovoljno jaka i kredibilna alternativa

Mijat Kostić, Novi treći put

vizmom studentskog pokreta u Srbiji, uviđajući brojne sličnosti.

„Svi ti zborovi, demonstracije i korišćenje društvenih mreža veoma su slični onome što je radio Peter Mađar. Ključna razlika je u tome što u Mađarskoj postoji jasan lider, dok u Srbiji studentski pokret nema takvu figuru“, ocenjuje on.

Profesor Vučićević, s druge strane, ne uočava sličnosti između kampanje Petera Mađara i delovanja studentskog pokreta u Srbiji, naglašavajući razlike u pogledu organizacije.

„Ne postoji direktna veza između ta dva slučaja. Studentski pokret u Srbiji nastao je kao neliderska, horizontalno organizovana struktura, koja tek u poslednje vreme razvija određene elemente vertikalne organizacije, ali i dalje bez ideje da se istakne jedan lider. Naprotiv, ideja je da to bude tim ljudi“, kaže Vučićević.

Vučićević upozorava da bi isticanje lidera u slučaju studentskog pokreta moglo da bude kontraproduktivno.

„Ideja o isticanju jedne osobe po ugledu na Petera Mađara bila bi u suprotnosti sa onim na čemu je studentski pokret izgradio poverenje. Menjati strategiju

koja daje rezultate za nešto što nije provereno može biti rizično“, navodi Vučićević.

Gabor Bodiš takođe pitanje liderstva vidi kao presudno za dalji razvoj opozicionih inicijativa u Srbiji.

„Moraće da se pojavi neko ili nekolicina ljudi koji će tom pokretu dati lice. Taj pokret je sada aktivan, ali nevidljiv u tom smislu, i za ozbiljan politički rezultat to će morati da se promeni“, kaže Bodiš.

Ipak, kao ključne elemente pobeđe, Gabor Bodiš izdvaja način na koji je Peter Mađar vodio kampanju uoči izbora.

„Peter Mađar je sproveo politički aktivizam kakav nije viđen u istoriji Mađarske – četiri puta je obišao celu zemlju, bio u najmanjim selima i ličnim kontaktom osvajao birače. Istovremeno, nije imao pristup javnim i velikim televizijskim kanalima jer su pod kontrolom vlasti, pa je preko društvenih mreža, pre svega Fejsbuka, izgradio sistem u kome je sve prenosio uživo. Praktično je zamenio klasične medije“, objašnjava Bodiš.

A kada se postavi pitanje modela nastupanja srpske opozicije, uvek se nekako dođe do pitanja petooktobarskih razočaranja, koja uz neizbežne petooktobarske paralele – ipak će se ovde uvek pre tražiti novi Koštunica nego srpski Peter Mađar – jesu često bila kamen o vratu opozicije.

Stvari ponekad samo treba nazvati pravim imenom, pa i razočaranja treba staviti u kontekst realnosti. Peti oktobar nikada nije bio, iako se tako doživljavao, ulaznica za raj, nego izlaz iz pakla. A to su dve potpuno različite stvari. **N**

Šta mi je Orban ispričao o Putinu u Americi

Mađarska u modernom dobu: Od nacionalizma do demokratije

Mađari su tradicionalni antirusi. Videli smo iz više istorijskih primera kako su Rusi, i u carizmu i u staljinizmu, vojno intervenisali u Mađarskoj, utičući na unutrašnju situaciju, političko uređenje i na to ko će i kako vršiti vlast. Otud Orbanov proputinovski kurs poslednjih godina njegove vladavine nije bio u skladu s vekovnim osećajem i istorijskim iskustvom Mađara

Piše Milan St. Protić

Na početku jedno anegdotsko svedočanstvo. Iz prve ruke. Bio sam prisutan, glavom i bradom. Priča je, verujem, veoma rečita. I poučna, istovremeno.

Mesto: Vašington. Vreme: proleće 2001. Događaj: svečana večera u čast mladog mađarskog premijera Viktora Orbana u republikanskom „tink-tenku“ Amerikan enterprajzisa. Prisutni: tri domaćina – Amerikanca, Orban, mađarski ambasador Geza Jezenski i moja malenkost.

Najzanimljiviji deo razgovora tekao je ovako.

Prvo je jedan od Amerikanaca, veliki stručnjak za Rusiju i istočnu Evropu, rekao ovo:

„Ko je mogao verovati da će, posle poluvekovnog Hladnog rata i ljutog rivalstva Sovjetskog Saveza i SAD, Rusi i Amerikanci biti u bliskim i prijateljskim odnosima u kakvim se danas nalaze?“

Pitanje je, očito, bilo retoričko.

Mladani predsednik mađarske vlade odgovorio je kao iz topa na svom prilično oskudnom engleskom:

„Vi Amerikanci mnogo ste naivni. Vuk dlaku menja, ćud nikad. Rusi su isti kao što su oduvek bili. Agresivni imperijalisti. Evo vam dokaza. Nedavno sam imao zvaničan sastanak sa novim ruskim predsednikom Vladimirom Putinom. Odmah sam mu rekao da neće biti bezbednog stanja na Balkanu bez stabilizovanja jedinstvene Bosne i Hercegovine i da je to

ključno pitanje u našem regionu. Putin je odgovorio sledeće: ‘Gospodine Orban, morate znati i uvek imati na umu da je Rusija velika sila, a da je Mađarska mala zemlja. I da veliki s malim ne razgovaraju o trećim temama. Ako imate nešto što spada u naše bilateralne odnose, stojim vam na raspolaganju. Treće teme, ponavljam, nisu na stolu.’

Potom je dodao i ovo:

‘Gospodine Orban, vi ste mlad čovek i treba da znate da vi, Mađari, nekad niste bili naši. Pa ste bili naši. Pa opet niste bili naši. Pa ste bili naši. Sad niste, ali šta nosi budućnost, to ne znamo ni vi ni ja.’“

Toliko o principijelnosti političara i njihovim karakterima.

A sad malo istorije. Neophodno je.

Ne boj se, poštovani čitaocé, neću razvezati o Atili i srednjovekovnoj Ugarskoj, ni o Sibirjanin Janku, mada ni taj period nije zanemarljiv za razumevanje Mađara i njihovog nacionalnog mentaliteta.

Ovde ću se ograničiti na moderno doba.

Mađari su iskoračili na veliku evropsku i svetsku pozornicu svojom nacionalnom revolucijom 1848. Tad se mađarski nacionalizam u težnji stvaranja svoje sopstvene države pojavio kao jedan od najsnažnijih u tom složenom revolucionarnom događaju sredinom devetnaestog veka. Završio se neuspehom i Mađarska je ostala u sastavu Habzburške monarhije, to jest Austrije.

Tokom revolucije proglašena je mađarska nezavisnost što je značilo potpun raskid sa austrijskom dinastijom Habzburga. Liberalni nacionalist Lajoš Košut, potonja mađarska državnička legenda, izabran je za regenta-predsednika nove države. Ipak, ubrzo je srušena vojnom akcijom tako da se Mađarska vratila pod austrijsko okrilje.

No, uprkos porazu u borbi oličenoj ličnošću Lajoša Košuta, Mađari nisu oduštili. Osamnaest godina docnije, 1867, Beč je morao popustiti. Austro-ugarском nagodbom („Ausgleich“) stvorena je dvojna, realna unija, dva ravnopravna činioca: carevine Austrije i kraljevine

Mađarske. Od tad je zajednička država ponela naziv Austrougarska. Mađarska je, rekoh, proglašena kraljevinom, a austrijski car je seo na taj mađarski tron.

U sklopu ove tvorevine, Mađari su učestvovali u Prvom svetskom ratu i bili poraženi od sila Antante.

Habzburška monarhija se raspala oktobra 1918. Mirovni sporazum s Mađarskom zaključen je u Trijanonu 1920. i bio je više nego ponižavajući za Mađare. Izgubili su dve trećine teritorija (Transilvanija, Hrvatska-Slavonija, Vojvodina); oružane snage su im svedene na 35.000 bez prava na teško naoružanje; nametnuta im je i obaveza plaćanja znatnih ratnih reparacija.

Reakcija je došla momentalno. Izvršen je komunistički državni udar na čijem čelu se nalazio Bela Kun. Mađarska je pretvorena u sovjetsku republiku po ugledu i pod patronatom Lenjina i Moskve. Međutim, samo četiri meseca docnije, rumunskom vojnom intervencijom, zbrisana je ova boljševička tvorevina u Mađarskoj. Kun je izbegao u Sovjetski Savez gde je ostao do kraja života 1938. Op-

Od ekstremne levice, Mađarska se ubrzo okrenula ekstremnoj desnici. Mađarski sabor je, te 1920, imenovao admirala Mikloša Hortija za regenta upražnjenog mađarskog prestola. Narednih bezmalo četvrt veka, do 1944, Mađarska je provela u krajnje nacionalističkom, konzervativnom, rasističkom i fašističkom režimu u kojem je Horti vladao kao apsolutni autokrat

tužen za trockizam u Staljinovim čistkama, suđen je, osuđen i pogubljen u ekspresnom sudskom procesu.

Od ekstremne levice, Mađarska se ubrzo okrenula ekstremnoj desnici. Mađarski sabor je, te 1920, imenovao admirala Mikloša Hortija za regenta upražnjenog mađarskog prestola. Narednih bezmalo četvrt veka, do 1944, Mađarska je provela u krajnje nacionalističkom, konzerva-

tivnom, rasističkom i fašističkom režimu u kojem je Horti vladao kao apsolutni autokrat. Hortijeva Mađarska pristupila je Trojnom paktu aktivno učestvujući u ratnim dejstvima sila Osovine. Hortijeva vlast bila je odgovorna za stotine hiljada progonjenih, proteranih i ubijenih pripadnika drugih naroda u nastojanju da povrate svoje posede od pre 1918. Holokaust, istrebljenje Srba, Roma i ostalih stradalnika što su se ponovo našli pod nekontrolisanom mađarskom vlašću. Svi pamtimo novosadsku raciju 1942.

Ulaskom Crvene armije u Mađarsku 1944. počela je nova epoha mađarske istorije. Umesto svrgnutog Hortija, zavladao su prosovjetski komunisti uspostavljajući politički sistem identičan onom u Sovjetskom Savezu i pod direktnim pokroviteljstvom Moskve. U dogovoru između Čerčila i Staljina u Moskvi oktobra 1944. (tzv. „procentni sporazum“) za Mađarsku je obostrano prihvaćen odnos uticaja od 50% SSSR i 50% Zapad. To je bio onaj sporazum koji je ostao upamćen po salveti na kojoj su

dvojica pobednika nad Hitlerom zapisala sudbinu miliona ljudi u jugoistočnoj Evropi. Pored Mađarske na ovom spisku su se našle i Jugoslavija (50:50), Rumunija (90:10), Bugarska (70:30) i Grčka (10:90 u korist Zapada).

A onda je došla istorijska 1956. Prvo su se pobunili peštanski studenti protiv totalitarne komunističke vlasti i mađarske podređenosti Sovjetskom Savezu. Došlo je do fizičkih obračuna sa specijalnom policijom, bilo je mrtvih i ranjenih. Vladu je preuzeo stari komunist liberalnih shvatanja Imre Nađ, najavljujući političke reforme u pravcu demokratskih sloboda, višestranačja i verodostojne izbornosti. Objavljen je i istup Mađarske iz Varšavskog pakta uz najavu neutralnosti.

Ovaj pokušaj bio je još kratkotrajniji nego onaj Košutov 1848/49. I, isto kao onomad, stotinjak godina ranije, Rusi su vojno napali i okupirali Mađarsku. Izbio je, ako ne rat, onda krvavi oružan konflikt svakako. Sovjeti su odneli prevagu. Sasvim očekivano, uspostavivši ponovo svoju apsolutnu kontrolu nad Mađarskom. Oko dve stotine hiljada Mađara uspelo je da izbegne iz zemlje.

Sam Imre Nađ sklonio se u zdanje jugoslovenske ambasade u Budimpešti gde je zatražio zaštitu i azil. Tu je proveo duže od dve nedelje da bi 22. novembra 1956. bio isporučen Sovjetima.

Evo šta se tačno dogodilo.

Jugoslovenske vlasti su Nađu prosledile dobijene čvrste garancije za njegovu sigurnu evakuaciju iz Mađarske. Nađ je poverovao i pristao da napusti jugoslovensku ambasadu. Na osnovu prethodnog dogovora sa Moskvom, a u sklopu približavanja Tita i Hruščova i obnove dobrih odnosa Moskve i Beograda (1955), Imre Nađ je prevaren i praktično isporučen Rusima. Dve godine docnije osuđen je u montiranom političkom procesu i streljan. Bio je sahranjen u neobeleženom grobu. Tek posle pada komunizma u Mađarskoj, i to ne odmah, Imre Nađ je rehabilitovan, a njegovi zemni ostaci su ponovo ukopani na propisan i zaslužen način.

Pored tadašnjeg ambasadora FNRR u Budimpešti, važnu ulogu u ovoj nečasnoj raboti imao je tadašnji dopisnik beogradskog dnevnog lista „Politika“, kasniji glavni urednik „Politike ekspres“ i poznat novinski komentator u Meksiku gde se u poznijim godinama preselio.

Posle kraha demokratskog ustanka, Mađarska je utonula u višedecenijsko sovjetsko sivilo pod vođstvom Janoša Kadara. Zajedno sa ostalim zemljama i narodima u istočnoj Evropi, Mađarska se oslobodila tog čeličnog zagrljaja uporedo sa raspadom i nestankom Sovjetskog Saveza krajem devete decenije minulog stoleća. Uskoro je primljena i u članstvo NATO-a, i u članstvo Evropske unije. Godine 2010, međutim, sa po-

U Pešti je diplomirao, doktorirao i proveo veliki deo života Sava Tekelija, srpski aktivist i dobrotvor na prelomu osamnaestog i devetnaestog veka. U mađarskoj prestonici ostavio je Srbima svoju velelepnu zadužbinu, Tekelijanum. Bio je i prvi predsednik Matice srpske, takođe osnovane u Pešti 1826.

novnim dolaskom pomenutog Viktora Orbana na mesto premijera, Mađarska se postepeno sve više pretvarala u autokratiju sa demokratskom fasadom. Taj se period završio Orbanovim izbornim porazom pre nekoliko dana. Videćemo šta budućnost nosi Mađarskoj. Po obećanjima pobednika, trebalo bi da gajimo znatan optimizam.

Tako stigismo do odnosa između Srba i Mađara tokom poslednja dva veka. Ti su odnosi, uopšteno posmatrano, imali i svoje uspone i svoje veoma tamne epizode.

Šandor Petefi (Aleksandar Petrović), najveći mađarski pesnik patriotskog nacionalizma i revolucionar 1848/49, bio je, verovatno, Srbin po ocu. To tvrde i određeni mađarski izvori i naš književnik i književni istoričar, Petefijev prezimenjak, Veljko Petrović.

Janoš Damjanić (Jovan Damjanić) bio

je mađarski revolucionarni general i proslavljeni komandant, poginuo u borbama protiv ruskih i austrijskih jedinica 1849. Kod nas je veoma sporna ličnost jer je predvodio Mađare u sukobu sa pobunjenim Srbima.

Posle Velike seobe Srba 1690. Sentandreja je postala značajan centar prisustva Srba u Mađarskoj. Od desetak tamošnjih srpskih crkava, danas ih ima pet.

Na području južne Ugarske (današnje Vojvodine) delovala je Karlovačka mitropolija Srpske pravoslavne crkve od 1708. do 1920. Predstavljala je, zna se, središte i verskog i društvenog i političkog života Srba u ovom delu Habzburške monarhije.

U Pešti je diplomirao, doktorirao i proveo veliki deo života Sava Tekelija, srpski aktivist i dobrotvor na prelomu osamnaestog i devetnaestog veka. U mađarskoj prestonici ostavio je Srbima svoju velelepnu zadužbinu, Tekelijanum. Bio je i prvi predsednik Matice srpske, takođe osnovane u Pešti 1826.

Dositaj Obradović je bio rodom iz južne Ugarske. Školovao se i zamonašio u manastiru Hopovo na Fruškoj gori, pre nego što se otisnuo na svoja pustolovna putovanja po čitavom evropskom kontinentu.

Iz južne Ugarske je u Srbiju prešao Ivan Jugović (pravo ime mu je bilo Jovan Simić), peštanski pravnik i sekretar Praviteljstvujušćeg sovjeta tokom Prvog srpskog ustanka. Njegov doprinos u formiranju Velike škole, prve visokoškolske ustanove u ustaničkoj Srbiji (Beograd, 1808), bio je instrumentalan.

Joakim Vujić, rodonačelnik srpskog pozorišta i upravnik Knjaževskog teatra u Kragujevcu (1835), isto tako je poticao iz južne Ugarske, isto je tako školovan u Pešti gde je postavio svoje prve predstave na mađarskom jeziku.

Dimitrije Davidović, lekar i novinar, autor čuvenog Sretenjskog ustava (1835), rodio se u Zemunu, a formalno obrazovanje stekao je u Karlovačkoj gimnaziji, Pešti, kasnije u Beču.

Srbi iz južne Ugarske aktivno su učestvovali u revolucionarnim događajima 1848/49. Na samom početku su podržavali mađarske zahteve, ali su s Mađarima došli u raskorak i sukob kad su istakli svoje nacionalne ciljeve i autonoman status u okviru Kraljevine Mađarske.

Majska skupština održana je prvih dana maja 1848. u Sremskim Karlovcima

ma. Bila je to reakcija na tzv. „mađarizaciju“ po kojoj su mađarske revolucionarne vlasti bile namerne da sprovede pomadžarenje svih ostalih naroda u svom sastavu. Uvođenje obaveznog mađarskog jezika i ličnih imena za Srbe je, logično, bilo neprihvatljivo. Revolt Srba, nadahnut liberalnim i romantičarskim duhom epohe, neminovno je izazvao oružane konflikte između Košutove vlasti i srpskih pobunjenika.

Na Majskoj skupštini izglasana je Srpska Vojvodina kao autonoman i samostalan entitet. Za vojvodu je imenovan pukovnik Stevan Šupljikac, a mitropolit Stefan Rajačić dignut je do patrijaršijskog dostojanstva.

Očito, Mađari nisu bili radi da Srbima priznaju ono što su sami tražili od Beča. Naprotiv. Njihov stav prema Srbima veoma je ličio na stav Austrije prema Mađarima.

Majaska skupština jednako kao i Mađarski sabor stajala je pod jakim uticajem francuskih ideja o jednakosti i slobodi građanstva, zalažući se za ukidanje kmetstva i podelu zemlje seljacima, pravo na samoopredeljenje i narodnu suverenost, slobodu štampe, političkog okupljanja i delovanja.

No, kako to istorija i prst sudbine umeju da udese, ugušene su i mađarska revolucija i srpska pobuna. Još jednom je zaveden austrijski imperijalni apsolutizam mladog cara Franca Jozefa. Pored ostalog, umesto mađarskog, vraćen je u zvaničnu upotrebu nemački jezik.

U dvadesetom veku, poznato je, Mađarska i Srbija nalazile su se na suprotnim stranama. U mađarskim zatvorima našli su se mnogi videni Srbi. Među njima Ivo Andrić i Milutin Milanković, na primer.

Završetak Velikog rata doneo je tek-

tonske potrese i promene u celoj Evropi, time i na Balkanu. Srpska Vojvodina se na skupštini u Novom Sadu 26. novembra 1918. izjasnila za direktno i bezuslovno prisajedinjenje Kraljevini Srbiji i tako ušla u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca nekoliko dana kasnije, 1. decembra 1918.

Poražena i ponižena, videli smo, Mađarska se, u međuratnom periodu, pridružila tzv. „revizionističkim silama“ veoma nenaklonjena i neprijateljska prema Jugoslaviji, naročito prema Srbima.

Podruku s Musolinijevom Italijom, Mađarska nosi pretežnu odgovornost za ubistvo jugoslovenskog monarha u Marselju 9. oktobra 1934.

Njena umešanost u pripremu atentata na kralja Aleksandra Prvog Karadževića bila je i nesporna i veoma bitna. Ustaški i vmroovski teroristi pripremali su se i uvežbavali u kampu Janka-Pusta u jugozapadnoj Mađarskoj pod pokroviteljstvom Hortijevih vlasti. Podruku s Musolinijevom Italijom, Mađarska nosi pretežnu odgovornost za ubistvo jugoslovenskog monarha u Marselju 9. oktobra 1934. Taj paravojni punkt postojao je od 1931. do 1934, kad je, posle Marseljskog atentata, pod međunarodnim pritiskom, zatvoren.

Za vreme Drugog svetskog rata hortijevci su opet okupirali Vojvodinu sprovodeći teror na svakom koraku. Obnovljena stara priča u još drastičnijoj formi i još jezivijem intenzitetu. Najverniji i najslikovitiji opis i autentično svedočanstvo o ovom turobnom periodu naći ćeš, poštovani čitaoče, u romanu Đorđa Le-

bovića „Semper idem“ objavljenom posthumno 2016. Preporučujem, svesrdno. Izvanredna knjiga. Uistinu.

Bar nekoliko, ako ne zaključaka, onda usputnih opaski, javlja se u razmišljanju o Mađarskoj i Mađarima.

Mađari, ili Ugari, spadaju u starije narode i države u regionu i, s Fincima, predstavljaju poseban etnicitet na tlu Evrope. I po jeziku, i po kolektivnoj svesti, oni su izdvojeni i drugačiji od ostalih Evropljana koji, u većini, pripadaju brojnijim i obuhvatnijim plemenima.

Ova specifičnost je, u modernosti, kod Mađara stvorila jednu naglašenu i izraženu nacionalnu svest pretočenu u često agresivan nacionalizam.

Mađara u znatnom broju danas ima i u Rumuniji, i u Slovačkoj, i u Srbiji. Ova činjenica je, umnogom, posledica dva mađarska poraza u dva svetska rata. Time je davnašnja težnja Mađara da zaočrnuje svoju etničku teritoriju i dalje aktuelna. Pripadnost Evropskoj uniji tri od četiri pomenute zemlje (sa izuzetkom Srbije) u dobroj meri ublažava, verovatno i obesmišljava, ovu mađarsku težnju.

Mađari su tradicionalni antirusi. Videli smo iz više istorijskih primera kako su Rusi, i u carizmu i u staljinizmu, vojno intervenisali u Mađarskoj, utičući na unutrašnju situaciju, političko uređenje i na to ko će i kako vršiti vlast.

Otud Orbanov proputinovski kurs poslednjih godina njegove vladavine nije bio u skladu s vekovnim osećajem i istorijskim iskustvom Mađara.

Smatralo se dugo da je među Mađarima razvijeniji kolektivni duh nacionalne i etničke jedinstvenosti i da je kolektivizam oduvek pretežao u poređenju sa privrženosti individualnosti. Time se neretko tumaćila Hortijeva i Orbanova vladavina.

Nedavni parlamentarni izbori, dočim, pokazali su drugačije lice današnje Mađarske. Uprkos svemu, proevropska opozicija odnela je ubedljivu pobjedu nad vladajućom nacionalističkom vrhuškom s Viktorom Orbanom na čelu.

Zasad deluje zaista obećavajuće. Da li će u budućnosti, na dugu stazu, demokratija potisnuti mađarski osećaj pripadnosti „mađarstvu“ tek ćemo videti.

Istorija nas uči da su takvi politički zemljotresi u promeni narodne svesti mogući, ali teško ostvarivi.

Kako god, istorija nije vidovita, ali je zato Evropa lekovita. **N**

Konsolidacija ili homogenizacija maloprodaje

Idea 40 miliona evra, DIS 50 miliona evra

Nedeljnik ekskluzivno saznaje da je novoosnovana kompanija Alta Retail vlasnika Davora Macure platila 40 miliona evra za Idea markete i još četiri firme koje su u Srbiji poslovale pod okriljem hrvatske Fortenova grupe. Zasada je teško proceniti da li je preplaćena firma kojom se godinama loše upravlja i koja je faktički bankrotirala. Ekskluzivna je i vest da je Aman kupio DIS za 50 miliona evra

Piše Miša Brkić

Nije da se nije znalo. Mese-cima pa i godinama u poslovničkim krugovima priča se o prodaji trgovinskih lanaca DIS i Idea.

I sad kad se to dogodilo, nije vest da su prodati nego ko ih je i zašto kupio.

Maloprodajni lanac Aman objavio je početkom aprila da je kupio DIS i stvorio najveći domaći maloprodajni sistem, a samo nekoliko dana kasnije procurila je vest da je novoosnovano preduzeće Alta Retail (u sastavu Alta grupe) kupilo Idea markete (Roda, Merkator i Idea), srpski deo hrvatske kompanije Fortenova, nastale na državnoj otimačini poslovne imperije Agrokora Ivice Todorčića. I dok se prvom akvizicijom kupac odmah javno pohvalio, druga je trebalo da ostane poslovna tajna. Ne zna se zašto i dokle. Ali ono što se zna jeste da je zbog nepoštovanja omerte i prerane najave o mogućoj transakciji suspendovan dugogodišnji pouzdan saradnik ekonomske rubrike jednog režimskog dnevnog lista. I ko zna koliko bi Alta grupa čuvala tajnu o akviziciji Idea marketa da nije bilo ažurne makedonske Komisije za zaštitu konkurencije, koja je „po sili zakona“ (Alta grupa ima poslovne operacije u Severnoj Makedoniji) obavestila javnost o toj srpsko-hrvatskoj poslovnoj transakciji.

Prodaja srpske ekspoziture nekadašnjeg Todorčićevog Konzuma tema je već nekoliko meseci a naročito od kad je Pavao Vujnovac, vlasnik Fortenove (naslednica Agrokora),

počeo da optimizuje portfolio i rasprodaje agrarni biznis i poslovne operacije u Srbiji. Kao prvi kandidat za kupovinu Idea marketa markiran je Miroslav Mišković jer je vladalo uverenje da se uželeo sve-

Čak i da stvarno nije bio zainteresovan, samo pojavljivanje Kostićevog imena u igri s Idea marketima izazvalo je reakciju novog zainteresovanog igrača i otkrilo predsednikovog „keca iz rukava“ - Alta grupu i njenog vlasnika Davora Macuru za koga se u javnosti inače spekuliše da ima aspiracije prema jednom delu portfolija MK grupe

žeg večernjeg keša (nostalgija za „Maksim“) koji se na kraju svakog radnog dana „ubira“ s trgovačkih blagajni.

Kad je, međutim, dobio analizu poslovanja, kojom su dominirali podaci o gubicima i dugovima, Mišković se navodno ohladio od te poslovne namere. Nedavno kupovinom zrenjaninske uljare Dijamant od Fortenove, u javnosti se kao drugi potencijalni kandidat za kupovinu Idea marketa kvalifikovao suvlasnik MK grupe Aleksandar Kostić, kojem bi to bio prvenac u biznisu maloprodaje. Osim nagađanja javnosti, ništa se konkretno nije dogodilo tim povodom. Povod za nagađanja dao je predsednik Srbije koji je euforično najavio da će, poput Dijamanta, biti još sličnih transakcija i povratka stranih preduzeća pod domaće okrilje.

Čak i da stvarno nije bio zainteresovan, samo pojavljivanje Kostićevog imena u igri s Idea marketima izazvalo je reakciju novog zainteresovanog igrača i otkrilo predsednikovog „keca iz rukava“ - Alta grupu i njenog vlasnika Davora Macuru za koga se u javnosti inače spekuliše da ima aspiracije prema jednom delu portfolija MK grupe. I dok se taj čvor ne razmrsi, Macura će svoje bankarske ambicije verovatno zadovoljiti akvizicijom srpskih operacija austrijske Addiko banke.

Alta grupa, nastala iz menjačnice Alta Pay, pojavila se kao respektabilan poslovni igrač u vreme vlasti Srpske napredne stranke, pa se njen vrtoglavi uspeh pripisuje bliskim vezama s vladaju-

ćom strukturom. Ima nekoliko ćerki firmi od kojih je najznačajnija Alta banka. Tu su još Alta Pay IEN, Alta gold, Alta holding, Alta lizing, Campari International, Procoopac, ABL solvent iza čijeg vlasništva stoji Davor Macura. Postala je poznata kupovinom nekadašnje Jubmes banke i novobeogradskog placa fabrike IMT na kome gradi mega stambeno naselje, ali i po saradnji s državnim Elektroprivredom Srbije.

U informaciji iz Skoplja o ovoj transakciji, razumljivo je da nije bilo podatka o ceni koju je Alta Retail platila za kupovinu Idea marketa. U takvim transakcijama cena uglavnom ostaje zatamnjeno ekskluzivno pravo prodavca i kupca, a javnost može samo da nagađa o njenoj vrednosti. Nedeljnik je ekskluzivno saznao iz dva izvora upućena u transakciju da je Davor Macura platio 40 miliona evra za kapital Idea marketa. Međutim, s firmom je kupio i njen dug od 100 miliona evra pa je za njega vrednost preduzeća (enterprise value) Idea marketi dostigla 140 miliona evra.

Ta suma mogla bi odmah izazvati razne dileme. Mnogo ili malo? Preplaćeno ili kupljeno ispod cene?

Odgovor zavisi od daljine horizonta. U ovom trenutku teško je reći da je firma preplaćena, ali dugoročnije gledano rastu šanse da je novac uzaludno slupan. Vrednovanje kupoprodajne cene zavisiće od uspeha, odnosno neuspeha, poslovanja u budućnosti. Analitičari koji prate poslovanje Idea marketa i generalno malopro-

daje tvrde da je firma već dugo u rasulu, da je faktički bankrotirala, da godinama vladaju javašluk i krađa, da menadžment loše i haotično njome upravlja, da dugo nije investirano u osnovna sredstva, da dućani deluju derutno i zapušteno.

Verovatno vođen poslovnim sujetom (nije jedini, poznati su primeri poslovnog sunovrata nekoliko srpskih preduzetnika) vlasnik Alta grupe poverovao je da se razume u sve biznise jer je uspeo u jednom ili dva i sada je ubeđen da će i u maloprodaji biti jednako uspešan kao u bankarstvu i nekretninama. Sujeta ga je, čini se, sprečila da zaboravi činjenicu da uspeh u dosadašnjim biznisima duguje dilovima s državom. Bliskost s vlašću nije, međutim, dovoljna veština za vođenje biznisa maloprodaje. Tek što je objavljena vest o transakciji, a već su se javile sumnje da Alta grupa teško može da popravi menadžment Idea marketa. Obistini li se te sumnje, nije isključeno da za dve godine maloprodajni lanac s novim vlasnikom stigne do bankrota.

Dakle, ako Alta grupa značajno ne unapredi upravljanje, onda se može reći da su Idea marketi preplaćeni. Važi, međutim i obrnut scenario – ukoliko novi vlasnik s novim menadžmentom bude umeo da utegne poslovanje Idea marketa, mogao bi narednih godina da napravi novu vrednost.

Dosadašnji dilovi vlasnika Alta grupe s vladajućom naprednjačkom strukturom neminovno su otvorili i pitanje da li je vlast, odnosno „nevidljiva“ državna

ruka, kumovala ovoj transakciji. Naročito zbog one likujuće najave predsednika države da se posle Dijamanta sprema vraćanje u domaće ruke još jedne strane kompanije. Moguće je, ali manje verovatno, da je predsednik države direktno naložio vlasniku Alta grupe da kupi Idea markete. Zašto predsednik? Svi dosadašnji potezi potvrđuju da on, u okviru svoje strategije državnog crony kapitalizma, veruje da su Idea marketi strateška firma i to je verovatno javno rekao na nekom privatnom druženju. Ta predsednikova misao podstakla je Macuru da istrči na teren i zagriže „kiselu jabuku“. Ključni problem koji mu se može obiti o glavu jeste to što Idea marketi uopšte nisu strateška firma.

Moguće je da su se istim principom rukovodili i vlasnici Amana kupujući DIS i stvarajući najveći domaći trgovački konglomerat.

O prodaji DIS-a priča se već deset godina. Da se sada već bivši vlasnik Zoran Tirnanić odlučio da proda biznis pre šest sedam godina (pre korone), kad je njegova trgovina bila na vrhuncu, mogao je da dobije mnogo veću vrednost nego sada. U međuvremenu – što zbog korone, što zbog pada potrošnje, što zbog pojedinih loših poslovnih poteza – DIS je samo gubio vrednost. I doživio da ga kupi manji, ali potentniji konkurent.

Na osnovu informacije verodostojnog izvora Nedeljnik je u prilici da ekskluzivno objavi da je vlasnik trgovinskog preduzeća Aman platio 50-51 milion evra za kupovinu (kapitala) DIS-a. Inače, ukupan kupoprodajni paket vredan je 90 miliona evra jer je u vrednost preduzeća (enterprise value) uračunat i dug DIS-a od 40 miliona evra.

I za DIS, kao i za Idea markete, važi pravilo da će tek budućnost pokazati da li je preplaćen ili ne. Ali, za razliku od Alta Retaila, Aman ima mnogo više iskustva u upravljanju maloprodajom, pa su i šanse da kapitalizuje investiciju veće.

Inače, vlasnika Amana bije glas „kontroverznog“ biznismena još od vremena kad su njegovi menadžeri osumnjičeni (leto 2024) za građenje bez građevinske dozvole objekta od oko 40.000 metara kvadratnih u Surčinu, pranje novca, porresku prevaru i izvlačenje novca preko fantomskih firmi koji je dalje plasiran u inostranstvo, nelegalnu gradnju i kupovinu nepokretnosti u nameri da se prikrije nezakonito poreklo imovine. Sudbina tih optužbi ostala je do danas nepoznata. **N**

Da li je JNA stvarno mogla da se odupre Varšavskom paktu?

Mitska priča o JNA kaže da je bila jača od svih, ali istina je da su u pogledu procene potencijala vatrene podrške po dubini protivnika sve blokovske države imale znatnu prednost tokom hladnoratovske ere

Piše Aleksandar Radić

Nekada davno, u vreme Hladnog rata, oko jugoslovenskih naroda i narodnosti bile su sile dva bloka. Nuklearne glave bile su u rukama SAD i SSSR-a, ali prema ratnim planovima obe velike sile predviđeno je da se ako zatreba dostave saveznicama koje su imale dalekometne raketne i cevne artiljerijske sisteme. Bila su to moćna sredstva – 1980-ih godina Bugarska je posedovala balističke rakete oka dometa 400 km sa nuklearnom glavom od 10 do 50 kt.

Članice Varšavskog ugovora (VU) imale su i rakete R17 dometa do 300 km sa glavom od 5-70 kt ili sa punjenjem sa nervnim otrovom VX. Natovci su u to vreme koristili rakete lens (Lance) dometa 129 km, naravno sa nuklearnim glavama ako visoka komanda naredi.

U poređenju sa blokovskim svetom potencijali JNA bili su izuzetno skromni – samo balističke rakete luna-M dometa do 68 km.

U VU taj raketni sistem je bio u divizijskoj artiljeriji, a u nekim zemljama u sastavu tenkovskih brigada prve linije, a u JNA brigadna artiljerija je imala samo haubice 122 mm ili 105 mm koje su pokrivale domete do nešto više od 11 km i maksimalno 17 km i višecevne lansere raketa dometa do više nego skromnih 8,5 km.

Mitska priča o JNA kaže da je bila jača od svih, ali istina je da su u pogledu procene potencijala vatrene podrške po dubini protivnika sve blokovske države imale znatnu prednost tokom hladnoratovske ere.

Tokom 1950-ih godina svi na Balkanu i okolo imali su sličnu konvencionalnu

Na pesimističnu procenu stanja teške artiljerije u JNA tog doba uticala su poređenja sa susedima i pretpostavka da će agresor ostvariti prevlast u vazдушnom prostoru. Levo dole i desno: dalekometni top Long Tom, 155 mm

ofanzivnu ratnu tehniku – tenkove i artiljerijska oruđa iz Drugog svetskog rata i mlazne borbene avione prve generacije.

Blokovski interesi bili su da JNA ne postane prejaka i da se svede na odbrambene zadatke. Trilateralna američka, britanska i francuska vojna pomoć 1950-ih godina pružena JNA bila je izdašna – primljene su stotine tenkova, samohodnih lovaca tenkova, haubica i razne tehnike od automata do aviona.

U to vreme težište moći JNA bila je avijacija. Pukovi jurišnika F-84G tanderdžet (Thunderjet) američkog porekla bili su jedan od glavnih aduta. Taj avion bio je zastareo u lovačkoj nameni, ali nosio je 1,5 t borbenog tereta pod krilima i šest mitraljeza sa 1.800 metaka 12,7 mm u nosu. Sa dve bombe od 500 kg i osam nevođenih raketnih zrna HVAR pri brzini od orijentaciono 550–610 km/h imao je taktički radijus od 323–382 km, dovoljno za udare iza linije balkanskog fronta.

Amerikanci su od 1951. do 1958. godine preoružali deo jedinica JNA predviđen primarno za efikasnu odbranu sa težištem na zaštiti Ljubljanskih vrata koja su ako zarate blokovi bila prirodan pravac prodora tenkova „crvenih“ od Pansonske ravnice do Trsta i doline reke Po.

Zato su jedinice JNA dobile tehniku za osam divizija KoV – 599 remontovanih tenkova M4A3 šerman, 319 novih tenkova M47 paton, 639 samohodnih lovaca tenkova 90 mm i 76 mm, 403 haubice 105 mm itd. Od sredstava velike moći iz tog doba na listi su bila 24 vučna oruđa 203 mm M2 dometa 16.930 m i 66 155 mm M2 long tom dometa 23.514 m.

Prema analizi borbene gotovosti JNA za 1959. godinu za 24 haubice 203 mm čuvalo se premalo municije – 857 meta-

ka, prema normama računalo se da će se to utrošiti za samo četiri dana rata. Za 66 long tomova rezerve su bile 48.500 metaka za 91 dan rata.

Te iste 1959. godine i početkom 1960-ih godina 172. puk sa 25 tanderdžeta

U domaćem javnom mnenju održala se slika PVO iz 1999. godine kao simbol odbrane. Kritički pogled naravno da ne bi podržao razvoj PVO kao aduta jer je reč o defanzivnom pristupu koji jednom, u ključnom istorijskom momentu, nije bio prepreka za NATO - uništili su šta su hteli

bio je obučen da izvede jurišni zadatak sa svim avionima u vizuelnim i instrumentalnim uslovima. U sastavu odeljenja piloti su izvršavali zadatke noću uz osvetljavanje terena svetlećim avio-bombama. Oko 40% letova bili su noćno i instrumentalno letenje. Jedno odeljenje je uvežbalo rad bez pozicionih svetala u noćima sa mesečinom. Po danu preko poklopca pilotske kabine navlaćio se zastor i pilot je leteo u mraku. Tri četvrtine taktičkih vežbi izvršeno je noću i u svitanje i obično su sletela na neke aerodrome.

U obaveštajnoj službi na prelazu pedesetih u šezdesete prepoznali su nova sredstva ratne tehnike koja su dobile blokofske države – samohodne lansere balističkih raketa.

U sastavu italijanske armije 1959. godine formirana je artiljerijska brigada velike vatrene moći koja je zadužena za podršku na severoistoku sa težištem prema

Ljubljanskim vratima uključujući tu primenu taktičkog nuklearnog oružja.

U to vreme dobili su rakete MGR-1A honest džon, jednostavna raketa mase 2,72 t sa čvrstim gorivom koja se lansirala sa standardnog terenskog vozila nosivosti 5 t. U prvoj proizvodnoj varijanti raketa M31 postizala je domet od skromnih 24,8 km.

Naknadno, raketne baterije dobile su usavršene rakete M50 koje su bile lakše – 2 t startne mase i dometa do 48 km.

Prilike oko jugoslovensko-italijanske granice nisu bile sređene, status Trsta je bio nedefinisan i zato u vodstvu JNA bili su zabrinuti kada su saznali za prvo gađanje italijanskih raketaša izvršeno 25. februara 1959. godine. Sa vatrene položaja kod mesta Bibiona na severu Jadranskog mora poslali su ka pučini jedan honest džon.

Naredni (i kratkotrajni kako se pokazalo) skok italijanske vojne moći bio je 1961. godine prijem balističkih raketa PGM-19 jupiter dometa 2.400 km. Oko avio-baze Đođa del Kole na jugu Italije, „prekoputa“ Crne Gore postavljeno je na 10 lokacija 30 raketa.

Radilo se o maloj maskirovki jer je bilo jasno da su moćne rakete startne mase od 49 t sa termonuklearnom glavom od čak 1,45 Mt u stvari američke, ali morale su se prikazati kao vlasništvo saveznika iz NATO-a zbog odnosa prema SSSR-u. Zvanično posluge su bile iz italijanske 36. avijacijske brigade, ali bojeve glave čuvane su pod dvostrukim ključem sa Amerikancima.

Kubanska kriza umalo je svet uvela u rat, ali Kremlj je prihvatio pod direktnom pretnjom da povuče balističke rakete sa položaja nadomak SAD. Zauzvrat Ame-

rikanci su prihvatili da se uklone jupiteri iz Italije i Turske, ali tražili su da se čuti o tome do pre nekoliko godina. Raketne su Amerikanci proleća 1963. godine rastavili i prebacili kući.

Na istoku takođe su uveli u naoružanje balističke rakete.

Prema klasifikaciji VU termin operativno-taktički raketni kompleks (оперативно-тактический ракетный комплекс, OTRK) koristio se za sredstva dometa do 500 km. Početkom 1960-ih godina formirane su tri raketne brigade u Bugarskoj, dve u Rumuniji i jedna u Mađarskoj naoružane sa OTRK R-11 sa raketom 8K11, sistem poznat i kao R-170 po maksimalnom dometu do 170 km. Natovci su taj sistem sa lanserom na guseničnom vozilu nastalom na bazi teškog tenka JS-2 nazvali skad-A (Scud-A).

Saveznici iz VU dobili su razorne glave koje su gotovo beskorisne ako se ima u vidu niska preciznost – kružna greška od 4 km, ali zato su u skladištima Sovjetske armije (SA) čuvane nuklearne glave od 10 kt, 20 kt i 40 kt.

Između dva bloka

Blokovi nisu bili skloni SFRJ koja je imala ambicije da bude bitna, ali da ne bude deo blokova. Niko nije želeo da u ruke JNA preda efikasna sredstva odvratanja od agresije. Defanzivna sredstva i masovna armija bili su oslonac jugoslovenskih planova odbrane i 1950-ih godina u vreme jakih veza sa SAD i NATO-om i posle preorijentacije na nabavke naoružanja iz SSSR-a na osnovu prvog petogodišnjeg plana iz 1961. godine. U to vreme uvedeni su u naoružanje lovci-presretači MiG-21, raketni sistem PVO dvina i tenkovi sovjetskog porekla.

U to vreme artiljerija združenih sastava prema analizama JNA smatrala se za slabu u odnosu na procene potreba. Postojala su samo četiri teška artiljerijska puka dometa od 17 do 23 km; nije bilo dovoljno čak da se u svakoj od pet armija formira po jedan puk. Nije bilo oruđa većeg dometa za ojačanje divizija. Cenilo se da sa dometima teške artiljerije može da se dejstvuje samo u dubini od 9 do 12 km od prednjeg kraja protivničke odbrane, što znači da se nisu mogli dosegnuti važni ciljevi kao što su protivnički artiljerijski položaji oruđa kalibra 155 mm, 175 mm i 130 mm i raketne jedinice.

Na pesimističnu procenu stanja teške artiljerije u JNA tog doba uticala su poređenja sa susedima i pretpostavka da će agresor ostvariti prevlast u vazдушnom prostoru. Pesimistično, ali tačno ako se ima u vidu šta su sve članice blokova posedovale.

Planovi nabavki za JNA usmereni su čvrsto ka ideološki bliskom istoku. Na VU gledalo se sa određenim poverenjem do trenutka otrežnjenja 21. avgusta 1968. godine kada je VU (bez Rumunije) ušla u Čehoslovačku. Pola miliona ljudi angažovano je za zauzimanje prijateljske zemlje. U jugoslovenskom rukovodstvu iznenađenje takvim razvojem prilika bilo je potpuno i preduzete su mere odbrane i provedena delimična mobilizacija. Od tog vremena diverzifikovani su izvori nabavke tehnike i preduzeta su velika ulaganja u domaću proizvodnju.

U strateškim planovima predviđene su pretpostavke odvratanja koje su se zasnivale na moralnom faktoru, na ljudima, i zato se računalo na „snagu i čvrstinu“, jačanje ONO i DSZ i neke političke kategorije kao što su visoka stabilnost i prevladavanje problema i protivrečnosti u društvu, jedinstvo i čvrstina SKJ.

Položaj između uticaja dva bloka bio je poseban i zato su pripremljena dva ratna plana – „Sutjeska-1“ za slučaj da na slobodu i nezavisnost navale tenkovi Plavog-VU i „Sutjeska-2“ za odbranu od Plavog-N.

Vrlo osetan nedostatak JNA bili su i vatrena moć i domet u odnosu na blokove. Do sredine 1970-ih godina jurišnici tanderdžet povučeni su iz naoružanja, a njihovo mesto zauzeli su domaći jastrebovi. Oni su bili jednostavni za održavanje i laki za letenje, poletali su i sa travnate piste, ali nisu bili „potentni“ – u odnosu na tanderdžet imali su polovinu naoružanja – umesto šest tri mitraljeza istog modela, umesto bombi od 500 kg kačile su se maksimalno bombe od 250 kg, a normalno od 100 kg; umesto osam raketnih zrna nosili su četiri. Ako se lovci MiG-21 koriste za podršku, računalo se na veću moć i brzinu, ali sa samo do najviše par stotina kilometara taktičkog radijusa ako se pod krila potkači do jedne tone borbenog tereta.

Artiljerija je ostala na nivou Drugog svetskog rata sve do rata na Bliskom istoku oktobra 1973. godine. Informacije o velikoj ulozi cevne i raketne artiljerije bile su povod za velike narudžbine teh-

Amerikanci su od 1951. do 1958. godine preoružali deo jedinica JNA predviđen primarno za efikasnu odbranu sa težištem na zaštiti Ljubljanskih vrata koja su ako zarate blokovi bila prirodan pravac prodora tenkova „crvenih“ od Panonske ravnice do Trsta i doline reke Po

nike iz SSSR-a.

Jedna novina bile su rakete luna-M. U Banjaluci je 1975. godine formirana 389. raketna artiljerijska brigada sa tim sistemom koji su u to vreme već imali Mađari, Rumuni i Bugari. U sastavu te jedinice bila su tri divizion, svaki sa dve baterije od dva lansirna oruđa = 12 komada samohodnih lansirnih oruđa 9M113M2. Sa dometom od 68 km za JNA luna-M bila je važno sredstvo za vatrenu podršku, vrlo ambiciozno definisana je namena „neutralisanje i uništenje izuzetno važnih ciljeva na velikim daljinama i na prostorijama gde je primena drugih borbenih sredstava nemoguća ili neodgovarajuća“.

Da vas podsetimo, u VU luna-M je bila divizijski sistem vatrene podrške, a Bugarska je dodelila divizione i nekim od tenkovskih brigada. Tokom 1970-ih godina u VU sledeći korak u modernizaciji u klasi OTR bio je sistem R-300 odnosno raketa R-17 dometa od 50 do 300 km, u prvo vreme na guseničaru (Scud-B), a zatim na velikom točkašu (Scud-C). Tokom 1970-ih godina svi u VU dobili su lansere R-300.

Raketa startne mase od 5.862 kg nosila je glavu od 990 kg – konvencionalnu ili nuklearnu od 10–50 kt. Preciznost nije bila jaka strana skada, ali zato se računalo na istovremeno lansiranje više komada na isti cilj i neka bi pogodila.

U konačnoj varijanti 9K72 na lansirnom oruđu 9P117M taj sistem postao je poznat širom sveta – u Avganistanu raketarši SA potrošili su više od 1.000 komada i samo četiri su pale pre cilja zbog nekih otkaza. Raketa se „proslavila“ u vreme iračko-iranskog Rata gradova, u Zalivskom ratu, raznim lokalnim obračunima Trećeg sveta. Takve rakete i razne derivate koristi iranska raketna artiljerija. Srećom, naši susedi koji su imali skadove – Bugarska, Mađarska i Rumunija nikada nijedan nisu lansirali izvan poligona i okvira redovne obuke, ali u

JNA morala se poštovati pretnja koju su predstavljale rakete dometa 300 km jer nije bilo protivrjedstva pogodnog za odvratanje ili kontrabitanje.

U poslednjem talasu modernizacije 1980-ih godina najdalje su otišli u Bugarskoj narodnoj armiji koja je prva i jedina na Balkanu dobila najnovije OTR i TR.

U NATO-u su takođe modernizovali savezničke sile i posle prve generacije raketa od sredine 1970-ih Italijani i Grci dobili su sistem MGM-52 lens dometa do 129 km. Saveznice su imale kasetne glave sa 836 bombica M74. Nuklearne glave W70 postojale su u tri podvarijante – dve termonuklearne od 0,4 do 50 kt i treća od 1 kt koja je imala „poboljšani radioaktivni efekat“, odnosno klasifikovana je kao neutronska bomba, ali samo uslovno. Takvu glavu imali su samo Amerikanci, a one prve dve bile su u listi sredstava u programu „nuklearnog deljenja“ (Nuclear sharing). U osnovi predviđeno je da nuklearne sile drže deo glava usklađišten na teritoriji nenuklearnih saveznica kao sredstvo odvratanja.

Natovci se nisu odrekli cevne artiljerije sa nuklearnim granatama i u naoružanje su uvedena samohodna oruđa M107 kalibra 175 mm i dometa 40 km, te M110 203 mm (u stvari to su one stare haubice, ali na novim guseničarima) dometa 24 km do 30 km sa raketiziranim projektilom sa nuklearnim granatama W79. One stare W3 203 mm koristile su obogaćeni uranijum, a nova generacija je bila plutonijumska u dve varijante – sa „pojačanom radijacijom“ do 1,1 kt i fizična od 0,8 kt.

Haubice M110 sačuvane su do sada i nedavno je 60 komada prosleđeno ukrajinskoj armiji sa 150.000 projektila, naravno konvencionalnih.

Grčka avijacija takođe je bila izuzetno snažna i posebno su se isticali jurišnici A-7H korsar II (Corsair II) uvedeni u naoružanje 1975. godine. Piloti tih aviona prolazili su obuku za nuklearne bombe porodice B61. Nezavisno od sredstava za masovno uništenje A-7H imali su veliku nosivost u osnovnoj nameni, maksimalno 6.804 kg ubojnih sredstava, odnosno 4.309 kg u konfiguraciji sa maksimalnom količinom goriva. Taktički radijus A-7H bio je 1.149 km u profilu visokonoško-visoko. Iz baze Larisa na severu Grčke teoretski su mogli doseći svaki cilj u SFRJ. U kategoriji lovaca bombardera brzine oko dva maha Grci su imali

Prema analizi borbene gotovosti JNA za 1959. godinu za 24 haubice 203 mm čuvalo se premalo municije - 857 metaka, prema normama računalo se da će se to utrošiti za samo četiri dana rata

F-4E fantom II (Phantom II), nosivosti do 7.258 kilograma ubojnih sredstava i 1.145 kilometara taktičkog radijusa na zadatku izolacije bojišta. U naoružanje bugarske avijacije 1976. godine uvedeni su jurišnici MiG-23BN. Do 1981. prenaoružane su dve eskadrile od 18 aviona u sastavu 25. lovačko-bombarderskog avijacijskog puka u bazi Češnegirovo (sada Sadovo). U odnosu na tadašnje standarde svetske avijacije, avioni MiG-23BN imali su izvršne performanse na malim visinama i solidan napadno-navigacijski sistem.

Dramatični obrt

Da vas podsetimo da je JNA dobivala raketama do 68 km, a borbeni avioni morali su da dođu do svog cilja, u zonu pretpostavljenog dejstva PVO i tek zatim da odbace bombe. Samo su jurišnici „orao“ imali vođene rakete AGM-65B meverik (Maverick), ali skromnog dometa od 12 km i sa relativno malom bojevom glavom mase 105 kg.

Dometa i efektivna moć nisu imali ni najmanji uticaj na početak građanskog rata 1991. godine. Bratstvo i jedinstvo srušili su se pod udarom emocija nacionalizma.

U to vreme najdalekometnija oruđa u rukama JNA bila su osim „lune-M“ jedan jedini primerak višecernog lansera raketa M87 orkan dometa 50 km. U kla-

si cevne artiljerije najdalji dometa bili su do 27 km (M46 130 mm) i 24 km (M84 152 mm).

Milošević 1999. godine nije imao ništa što bi predstavljalo sredstvo za odvratanje NATO-a. Potvrda da u toj sili nisu računali na veliki rizik je svima poznata činjenica da je savez vodio rat 78 dana sve dok nisu dobili šta su hteli – Kosovo.

Početak odnosno pokušaj demokratizacije Srbije završio se pobedom reakcionarnih elemenata i izbijanjem na površinu nosilaca ekstremnog nacionalizma i autoritarizma. Od decembra 2016. godine vlasti su pokazale interes za pitanja VS sa težištem na nabavkama naoružanja diverzifikovanim na više izvora. Insistiralo se na jačanju odbrane zemlje sa odvratanjem koje se zasniva na sistemima PVO. U domaćem javnom mnjenju održala se slika PVO iz 1999. godine kao simbol odbrane. Kritički pogled naravno da ne bi podržao razvoj PVO kao aduta jer je reč o defanzivnom pristupu koji jednom, u ključnom istorijskom momentu, nije bio prepreka za NATO – uništili su šta su hteli.

Kada su esenesovci uzeli vlast prvo nisu imali interesa za armiju i mirno su gradili autokratski režim sa jakom nacionalističkom podlogom. Od decembra 2016. godine kada su pokrenute nabavke novog naoružanja. Ostatak ostataka imovine JNA bila su četiri lansera lune-M prepravljena u četverocevne lanse-re raketa orkan u sastavu niške Mešovite artiljerijske brigade. U toj jedinici bili su i divizioni cevne artiljerije – 36 komada M84 152 mm i 18 komada M46 130 mm.

Susedi su ponosni na 40 km, a od prošle jeseni Vojska Srbije ima rakete dometa do 300 km koje su nabavljene iz Izraela sa višecernim lanserima PULS. U martu su prvi put videne kineske rakete vazduh-zemlja CM-400 dometa do 400 km koje se lansiraju sa aviona MiG-29SM.

Rakete većeg dometa u okruženju zasa sada ima Rumunija. Sa višecernim lanserima M142 HIMARS nabavili su rakete porodice ATACMS model M57 dometa do 300 km, po jednu takvu raketu za svako od 54 lansirna oruđa. Hrvati su naručili bateriju od osam M142, ali zasada samo sa raketama porodice GMLRS dometa preko 70 km. Ako žele da pariraju Srbima, možda će od Amerikanaca tražiti dodatne količine raketa kao što su ATACMS. **N**

Ajde, mama, reci im da se drogiram

Uoči izlaska novog albuma snimljenog pre nekoliko decenija u Londonu, Peđa D' Boj je u ekskluzivnom razgovoru ispričao sve od početka i filma sa Draganom Nikolićem, pravljenja garderobe u Kopenhagenu i Diseldorfu, zašto je Rod Stjuart odustao od vile koju mu je Peđa prodavao, kako je izbila tuča na Kanskom festivalu na žurki posle premijere Kustinog filma, o dolasku na englesku top-listu sa nemačkim bendom, i zašto je ponosan na svoju prvu etiketu „mladi hipik iz Kruševca“ koju je opravdao pretvarajući je u životni stil

Razgovarao Branko Rosić / Fotografije Brajan Rašić

Peđu D' Boja poznajem odavno ali sam tek sada i tokom ovog intervjua složio sliku o njemu. Kao klinac sam ga znao iz benda D' Boys koji je žario i palio Jugoslavijom sa nekoliko hitova i tračevima kao prvom gej duetu iako veze nisu imali sa tim. U tom cunami osvajanju Jugoslavije Peđa je prešao put od neke predgrupe do zvezde koja se našla i u prvoj liniji jugoslovenskog

TAJ HIPI ŽIVOT JE BIO
MOJ ZAISTA PRAVI ŽIVOT.
PRELAZIO SAM TADA
GRADOVE, ZEMLJE...
FARBAO ČAMCE I SVIRAO
NA FRANCUSKOJ OBALI, BIO
STATISTA U RIMU... SVIRAO SAM
GITARU NA PLAŽAMA KANA, U
METROU PARIZA. IMAO SAM ZA
HOTEL, KLOPU I FLIPERE

Band Aida i pesme „Za milion godina“.

Tokom razgovora mi je prošlo da su mu život i karijeru predodredile dve epizode. Jedna je film „Kad budem mrtav i beo“, sa sjajnim Draganom Nikolićem, u kom je Peđa predstavljen kao „mladi hipik iz Kruševca“. Tada je mladi Peđa bio frontmen benda Lutalice. I ime te grupe odredilo je život ovog muzičara. Hipik na lutanju od prve gitarijade na Beogradskom sajmu, preko odlaska u Pariz, Indiju, Ne-

mačku, Dansku... kratkotrajne karijere u Jugoslaviji, pa opet odlasci, pa epizoda bivše rok zvezde u rijalitetu za keš.

Posle završenog intervjua stojimo na terasi Pedinog stana nadomak Autokomande. Ugledam moje naselje Stjepana Filipovića i kažem mu: „Ono je moj bivši soliter.“ Peđa mi dobaci da je i on tu stanovao, malo ispod, sa ćerkom ili sa ženom i ćerkom.

Setim se da sam u periodu svog odrastanja u tim soliterima prvi put (posredno) upoznao Peđu D' Boja. Visili smo mi klinci na mini-golfu na Kalemegdanu i vrtela se video-kaseta sa mnogim sportovima, a među njima i onaj nemačkog benda Jane koji je imao jedan evropski hit a za mikrofonom je bio Peđa. Gledali smo ga svako veče u tim reprizama VHS kasete i nismo ga prepoznavali jer je tih nedelja i meseci žario Jugoslavijom kao izblajhani frontmen benda D' Boys.

Ovih dana mu je izašao kompakt-disk „Pedja D' Boy – London Days“ na kome je zabeležen njegov muzički boravak u Londonu.

MLADI HIPIK IZ KRUŠEVCA

Da, „Mladi hipik iz Kruševca“, tako su me najavili u čuvenom srpskom filmu „Kad budem mrtav i beo“. Iz tog filma svi pamte Dragana Nikolića kao Džimija Barku. Vidali smo se tokom snimanja, ali nismo se baš družili. Bio sam klinac.

Rano sam počeo sa muzikom, sa rokenrolom, sa četrnaest godina. Moj prvi pravi bend bile su Lutalice. Svirali smo 1966. na onoj čuvenoj Gitarijadi na Beogradskom sajmu, prvom velikom rok koncertu kod nas. Imali smo svirke po raznim mestima u Beogradu. Dešavalo se da za jedno veče zaradimo ono što je bila prosečna plata u Beogradu.

Raspadamo se u mojoj sedamnaestoj godini jer dvojica iz benda moraju u vojsku, i ja sam se prijavio da idem da bismo posle odsluženja vojnog roka nastavili sa muzikom, ali sam bio premlad za uniformu. Rekli su – sledeće godine, auto-jedinica, pa sam otišao u Bor, Majdanpek, svirao bas u nekom hotelu u orkestru neke folk pevačice. Morao sam da živim od nečega. I onda, moj drug sa Dedinja, Vlajko, predloži mi: „Peđa, ide-mo u Pariz.“ Prodao sam razglas, kupio kartu, ulazim u voz po dogovoru, mog druga nema. Ceo voz sam pretražio. Sećam se dolaska u Pariz. Jutro, grad ble-

U BEOGRAD SAM SVRATIO DA BIH SE OSLOBODIO VOJSKE U DVADESET OSMOJ GODINI. SKORO DA SAM POTPUNO GLADOVAO MESEC DANA DA BIH NA MOJU VISINU BIO PROGLAŠEN NEUHRANJENIM, MORAO SAM DA BUDEM ISPOD PEDESET DVA I PO KILOGRAMA. DOĐEM NA VAGU U VOJNI ODSEK, STANEM RAVNO, PA POČNEM MALO DA SE IZDIŽEM, A ONI PODESILI DA NEMA ŠANSE DA SE OSLOBODIM

šti, beli se od sjaja, jedino se crne strani radnici, dubretari koji peru ulice.

Hotel, klopa, izlasci... i ode sva lova za mesec dana. Moram da se vratim u Beograd, a nemam kinte. Tada je stopiranje bilo aktuelno, ali na mesto na koje sam došao pristigla je gomila stopera. Imao sam sreće da mi je zajedničko stopiranje ponudila prelepa devojka koja nije smela sama da to radi i ulazi nepoznatima u auto. I ljubav na putu i njena ponuda da idem s njom u Sen Trope. Žurke, bila je mislim na tim partijima i Brižit Bardo, ali nisam znao jezik, ništa ih nisam razumeo, osećao sam se kao privezak.

NAKIT, KOŽA, KOMUNA U KOPENHAGENU, DEVOJKA U DISELDORFU

Taj hipi život je bio moj zaista pravi život. Prelazio sam tada gradove, zemlje... Farbao čamce i svirao na francuskoj obali, bio statista u Rimu... Svirao sam gitaru na plažama Kana, u metrou Pariza. Imao sam za hotel, klopu i flipere. Devojke naravno. Jednom dok sam svirao u metrou prilaze mi dva lika, sviđa im se moj glas, oni imaju studio i pozovu me da snimim demo. Dolazim, kad u dvorištu studija crveni lamborgini. I studio i lamborgini su bili u vlasništvu Žaka Ditrona, legende francuske muzike. On je kao nepoznati muzičar došao baš u taj studio da snimi pesmu. I ovi mu kažu: „Dečko, bolje se ti bavi nečim drugim“, otkače ga. On ode u drugi studio, pesma postane ogroman hit, ž postane najpopularniji muzičar Francuske, kupi ovaj studio gde su ga odbili, otpusti sve te zaposlene. Ja sam bio mlad i lud, nisam snimio ništa, već odem preko Ciriha u Kopenhagen. U čuvenu hipi komunu Kristijanija, u kojoj sam nađeš svoju sobu.

Počeo sam da radim sa kožom, pravio sam kaiševe, pantalone, torbice... Bilo je to hipi vreme i jedna prijateljica koja je imala butik u centralnoj pešačkoj zoni Kopenhagena ponudi mi da tu prodajem svoje stvari a spavam u prostoriji iza butika. Bilo je dobro, išlo je, a jednog dana, moj nemački prijatelj, muzičar, kaže mi: „Peđa, za tebe je Diseldorf. Čuda ćeš da napraviš.“ I dođem u Diseldorf koji je tada bio centar mode, novca... Prvo nakit, pa onda koža. Počeo sam da prodajem velike količine robe, jedne godine preko sto hiljada kaiševa. Zараđивao sam na nedeljnom nivou otprilike sedam-osam hiljada maraka. U Diseldorfu sam upoznao Ingrid koja mi je rodila prvo dete, ćerku.

OSLOBADANJE OD VOJSKE I ODLAZAK NA IBICU

U Beograd sam svratio da bih se oslobodio vojske u dvadeset osmoj godini. Skoro da sam potpuno gladovao mesec dana da bih na svoju visinu bio proglašen neuhranjenim, morao sam da budem ispod pedeset dva i po kilograma. Dođem na vagu u vojni odsek, stanem ravno, pa počnem malo da se izdižem, a oni podesili da nema šanse da se oslobodim. Dođem i kažem kevi: „Ajde, mama, idi ti na sastanak sa neuropsihijatrom i reci mu da misliš da se drogiram, ako ja to kažem poslaće me u najgoru kasarnu.“

U Nemačkoj sam pun para, a turista. Spavao sam u onom gypsy vagonu, uveče muzika, zezanje, vatra. Prijatelj koji mi je sredio te velike narudžbine kaže mi jedan dan: „Ajmo na Ibicu.“ Spakujemo dva naša motora u folksvagen kombi i odlazimo na Ibicu koju nisam želeo ali na kojoj sam ostao sedam godina.

Na Ibici mi je prijateljica ponudila povoljno njen butik da prodajem svoju robu. Počeo sam da pravim kožne pantalone, zaposlio sam krojačicu. Jednog dana u butik dođu dva rokeri i jedna devojka. Kupe sedam pari pantalona, i to za velike pare.

Posle par dana vraćam se sa plaže da otvorim butik, otvarao sam oko sedam, stanem na semafor i vidim motore, ovi rokeri koji su kupili pantalone. Zovu me da dođem kod njih na džoint. Dođem, a oni u vili, ispred vile – porše i mercedes. Udem u kuću, nemam pojma ko su oni. Unutra prepuno instrumenata i studijski Teac magnetofon. Duvamo, meni odmah

muzika u glavi, pitam da li mogu da uzmem gitaru, salon pun instrumenata. Jedan od tih rokera bio je Klaus Hes, njegov ujak je bio Rudolf Hes, visoki Hitlerov oficir koji je bio decenijama zatvoren. Ja sam ga zezao kasnije „Gde si, stari nacisti?“, a on bi „Ma ja se nisam tada ni rodio“.

I pita me to veće taj Klaus Hes: „Čije to pesme sviraš?“ Odgovorim: „Moje.“ Njegova žena je cupkala, svidela joj se pesma.

Sutradan dolazi Klaus i kupi od mene te dve pesme. Po hiljadu maraka svaka. Nisam imao pojma tada o muzičkom biznisu a i oni su bili ajkule, oni su bili, ubrzo sam saznao, čuveni nemački bend Jane. Po prvi put vidim moje ime na nekoj ploči, i to ploči popularnog nemačkog benda: „Special thanks to Peđa for giving us inspirations.“ Kao da sam dobio milion dolara u kešu. Toliko sam bio sretan. Najzad ja na ploči.

ZASEDA AMERIČKE POLICIJE I DOLAZAK U HOTEL „SLAVIJA“

Posle šest meseci on ponovo dolazi na Ibicu. Imao je tu foto-sešn sa svojim bendom. Pokvari mu se porše, dolazi mehaničar iz Nemačke. Kaže mi: „Peđa, dođi na večeru, na važan razgovor.“

A na tom razgovoru mi otkrije da je otišao jedan njihov član i voleli bi da zauzmem njegovo mesto. Presrećan sam, ali postoji jedna prepreka. Ja sam imao u Nemačkoj nekih problema zbog hašiša. Imao sam zabranu ulaska u tu zemlju od nekoliko godina.

Gazda butika u kojem sam radio neko vreme u Berlinu, slao je neke matorce, babu i dedu, u Maroko odakle su donosili hašiš u autu. Predloži mi da uložim novac a vraća se nekoliko puta više. Sve je sigurno. I ja naivan pristanem. Kao, nema rizika.

I tip koji je to prodavao kaže: „Peđa, molim te, imam dva Amerikanca, ja hitno moram da idem, imam problema, ti samo se nađi sa ta dva Amera, oni hoće da kupe deset kilograma.“

Mislím se, gde mene da nađe, ne znam ni ko su ti Ameri. Ovaj, kao hitno je, ne brini. Zapravo on je mene odruckao. On je pao pre mene i onda me je, pošto su ga uhvatili, odruckao namestivši mi da se nađem sa tim kupcima. Uzmem torbu sa hašišem, idem da se nađem, dođem od njih, oni izlaze iz kola i kažu: „Mi smo američka policija.“

Sreća je bila da su me uhvatili pre nekog novog zakona, pa sam samo deportovan u Beograd uz zabranu ulaska u Nemačku. U

Beogradu sam se zaposlio u hotelu „Slavija“. Radio sam trinaest meseci. To mi je jedini oficijelni radni staž u Jugoslaviji.

KAKO SAM UŠAO U SVETSKI ROKENROL SA LAŽNIM PASOŠEM

Pristanem da uđem u bend Jane, zatvorim butik, poklonim garderobu.

Idem sa Klausom poršeom u Nemačku u kojoj imam zabranu ulaska. Ali, pre toga, nađem nekog Mađara koji mi napravi novi pasoš. Britanski pasoš, a moje ime u pasošu je bilo mislim Timothy.

Čekamo brod na Ibici da parkiraju porše a ja čekam ovog da mi donese pasoš. S nama je bio i princ od Hanovera čiji me je brat obožavao. Jane su inače bend iz Hanovera.

Vatreno krštenje sam imao u Cirihi. Prvi veliki koncert. Pre toga smo mesec dana bili iznad Bremena gde smo vežbali za turneju. Prvi koncert na turneji u Cirihi, udara me trema. U garderobu je ušla neka devojka, ponudila me džointom. U publici nekoliko hiljada ljudi, ja se us.ao od straha. Ukopao sam se na bini. Otvori se, bino, šta ću ja ovde, totalno sam odlepao od straha. I basista me udari gitarom u leđa, to me je trgnulo i krenem napred i prođe sve kako treba.

Izdamo album i bili smo na engleskoj

PONESEM GITARU, KASETE I IDEM ODATLE U LONDON. DOĐEM NA GRANICU SA KOJE ME VRATE. NE MOGU DA UĐEM U ENGLESKU IAKO IMAM REGULARAN JUGOSLOVENSKI PASOŠ. TADA JE BILO TOG ODLUČIVANJA NA GRANICI AKO PROCENE DA SI DOŠAO DA RADIŠ NA CRNO

top-listi stranih bendova broj jedan nekoliko nedelja. Kada sam video ispred koga smo, ispred imena koje sam gledao kao fan, bilo mi je nestvarno. To je moj najveći uspeh u muzičkoj karijeri.

Ali ubrzo je došao kraj, i to zbog devojke. Devojke koju sam ja doveo u stan a Klaus se zaljubio u nju. Nismo se posvađali, ali nismo bili oni od pre. Napustio sam bend i vratio se na Ibicu.

POVRATAK U BEOGRAD I „MI SMO D' BOJS“

Na Ibici sam napravio bend, Englez gitarista i Australijanac basista. Svirali smo po klubovima, žurkama... Upoznam tipa koji mi kaže da dođem u London jer mu se sviđaju moji nastupi u klubovima. Odem kod majke u Pariz, ona je imala tu restoran. Ponesem gitaru, kasete i idem odatle u London. Dođem na granicu sa koje me vrata. Ne mogu da uđem u Englesku iako imam regularan jugoslovenski pasoš. Tada je bilo tog odlučivanja na granici ako procene da si došao da radiš na crno.

Vratim se u Pariz rešen da idem ponovo na Ibicu, ali mi majka kaže: „Idi ti, sine, u Beograd, imaš stan. Tamo je sad aktuelna muzika koju ti voliš.“

I evo me u Beogradu. Ne znam nikoga, zapravo, one koje znam ne znam kako da pronađem. Jer ja od sedamnaeste godine neprestano putujem. Čak sam i jezik malo zaboravio. Upalim televizor, najavljen koncert Azre u SKC-u. Nemam pojma ni ko je Azra, ali ajde idem da vidim taj koncert. Imao sam izblajhanu kosu. Dođem na koncert, buka, ništa ne razumem šta ovaj peva.

Stanem ispred SKC-a i Miško Mihalov-

ski mi vikne: „Hej, Peđa, gde si?“

I počnem s Miškom da sviram. Na jednu probu pozove Miško čuvenog umetnika Igora Kordeja. Svidimo mu se i on nas pozove da sviramo sa Električnim orgazmom na njegovoj izložbi. Napravim to veće pesmu „We are the boys“ koja postaje hit.

Mi smo posle te svirke na izložbi imali dvadeset nastupa za mesec dana jer svi su nas tražili. Zvali su nas da sviramo u Zagrebu i tamo je stiglo ludilo o nama.

Čuveni menadžer Vladimir Mihaljek Miha bio je s nama jedne večeri u kolima, vozimo se i od Franša do Slavije ja sam na brzinu smislio pesmu „Jugoslovenka“. On je odmah rekao: „Peđa, ovo će biti hit.“

I kažem mu tada: „Miho, jebote, šta je ovo, svi misle da smo pederi?“

A on: „Odlično. To je super. Ako ti neko na koncertu to drekne, ti mu samo: 'Ti mali, sačekaj nas posle koncerta.'“

Na našem koncertu u SKC-u neko je dreknuo „pederi“ a ja na mikrofoni: „Okej, ti nas sačekaj posle koncerta“, nastao je smeh u publici.

TUČA NA FILMSKOM FESTIVALU U KANU

Otišao sam iz Beograda, Srbije, Jugoslavije možda i naglo. Usred karijere koja je bila dobra. Dosadio mi je taj naš muzički biznis. Kasne isplate honorara. Biće sutra, prekosutra. Dok sam živio u Nici, išao sam stalno na Filmski festival u Kanu. Na žurke jer mnogi filmovi su posle premijere imali te partije.

Otišao sam tako posle Kustinovog filma. I nastala je priča da je zbog mene izbi-la tuča. Ušao sam u salu, đuska se, vidim predivnu francusku glumicu Carol Bouquet. Pridem joj i počnemo da igramo. Ne znam na čemu je bila, ali jeste na nečemu, možda i pijana, šampanjac je samo tekao, samo pružiš ruku, oni ti dosipaju. I u tom našem igranju ona padne na pod. Spotakne se i padne. Pridem da je podignem, a fotograf klik-klik sa svih strana.

Sa strane je stajao neki lik iz Pirota, muvao je nešto sa kreditnim karticama. Dobacio mi je: „Peđa, bićeš u svim novinama.“ Ja podignem Carol Bouquet, da vidim da nije povređena, vodim je u VIP. I sad tu bila jedna klupa, sedi neki lik, malo stariji je bio od mene. Ona je sela do nje-ga i ja sednem pored nje. I sad taj lik meni nešto. Gledam, ali ne razumem ga. Ko je ovaj? I dolazi Kusta i kaže mi: „Peđa, iza-đi molim te.“

I ja sam otišao, a nisu prošla ni dva mi-nuta i počinje frka, lete čaše i flaše. Kasnije sam našao da je neki naš fotograf hteo da slika nju i tog lika, a on je bio filmski pro-ducuent. Uzeo je od fotografa aparat i bacio ga. Tako je valjda nastala frka.

ROD STJUART I JA

Često se dešavalo da me u inostranstvu pomešaju sa Rodom Stjuartom na koga sam navodno ličio. Nekada mi je prija-lo, kao kada su mi našli automobil u gu-žvi na parkingu misleći da sam britanski rok star, a ponekad bi me nerviralo – kao kada su mi nudili da nastupam na turneji i otvaram usta, da budem Rodov imitator. To nisam prihvatio. Čak su neki novina-

ri izmislili da smo se Rod i ja našli kada je pre dve godine imao koncert u Beogradu.

Nismo, jedini put sam ga video u Fran-cuskoj kada je došao da kupi vilu. Tada sam radio u agenciji za nekretnine, za-pravo prodaja tih luksuznih vila oko Nice. Zove me šefica i kaže: „Dolazi Rod Stjuart da vidi vilu na Saint-Jean-Cap-Ferrat.“ A ja ono, nedelja, na svadbi u Italiji. Vozim iz Italije, nedelja je svadba, ponedeljak ne znam gde se nalazim, moram hitno da se vratim u Francusku. Vozim, vozim, vozim.

Dolazim ispred te vile, kasnim četrde-set pet minuta, ispred tri Mercedesove li-muzine, i Rod Stjuart. I tu sam ga prvi put video u životu. Otključavam vilu, on raz-gleda, sve je super, ali tu je zoološki vrt i prvi komšija je panter. Kada se otvori pro-zor, dune malo vetar, ide miris neki iz zoo-loškog vrta. I Rod kaže: „What the fucking smell is this?“

Odvodem ga u drugu vilu, ta mu se nije svidela.

DUVANJE KOJE SNIMA ŽELJKO MALNAR

Sa Ibice sam preko Londona stigao u In-diju i tamo proveo šest meseci. Naravno, Goa, jer ti nisi hipik ako nisi bio u Goi za Božić i Novu godinu. Prodavao sam šta-vari i pevao na plaži. I tu sam upoznao Želj-ka Malnara. A u Indiju sam stigao sa sto dolara. Nikad nisam jurio ogromnu lovu, milijarde, milione. Nisam bio rob love. Da mogu da živim, da se zajebavam, da imam da putujem, da radim šta želim.

Tako sam držao tu tezgju u Indiji, na pla-ži, velika vrućina. Jednog dana se poja-vljuje lik iz Pirota u belom odelu. Mislim se, šta radi ovaj koji odudara od svih hipi-ka. On mi se obrati: „E, je l' možeš da mi pomogneš? Imam dva prstena za prodaju.“ Pogledam prstenje, ono kič neki, ali ajde, naš čovek. Kaže mi da je tu neki Ju-gosloven poznati lik s televizije, i dovede Željka Malnara koji je snimao tu za „Ne-deljno popodne“. I ja izvadim čilam, to je kao neka lula, i Malnar me pita da li može da me snimi dok pušim iz toga.

Uvek je bilo to Lutalica u mom životu, taj mladi hipik iz Kruševca kao što su me najavili u filmu „Kad budem mrtav i beo“.

Sve je bilo čisto. Ljubav, devojke, uhva-timo se za ruke i idemo. Kad se pojavio kokain, onda je počela već lova. Ibica je propala onog momenta kad su otvorili ka-zino. Bilo je gotovo. Počeli rolsevi, žestoke ribe. Kraj bajke. **N**

Zašto nismo verovali Holdenu Kolfildu

Jedan drugačiji pogled na Selindžerovog „Lovca u žitu“, i epizodu sa gospodinom Antolinijem koju niko nije ozbiljno shvatio

Piše Rumena Bužarovska

Nedavno sam završila prevod Selindžerovog romana *The Catcher in the Rye* na makedonski. To je već šesti prevod koji postoji kod nas, mada je preveden prilično kasno – tek 2003. godine (i to u dve različite verzije iste godine). Nisam bila zadovoljna prethodnim prevodima, ponajviše jer je u njima Holdenov govor prilično sterilan ili zastareo, a najveća magija ovog romana krije se upravo u njegovom stilu. Tako sam ga prevela iz čiste ljubavi, ali i iz potrebe, i objavljen je pod naslovom *Čuvar u raži*, umesto *Lovac u žitu*, kako je poznat na većem delu jugoslovenskog prostora.

Ključno je da on bude *čuvar*, a ne *lovac*, jer kako godine prolaze, sve više shvatam koliko je trauma Holdena Kolfilda – koji nam, podsećam, i pripoveda iz psihijatrijske ustanove – neraskidivo povezana sa proživljenim seksualnim nasiljem, odnosno pedofilijom.

Druga trauma je daleko očiglednija i tiče se smrti njegovog mlađeg brata Elija; nju je samo pogoršalo potpuno odsustvo roditelja, kako fizičko, tako i emocionalno. Ta njihova fizička odsutnost, njihova opsesija novcem (Holdenov otac je bogati advokat), sopstvenim duševnim stanjima (majka ni sama ne ume da se nosi sa smrću deteta) i društvenim ugledom (deca im se školuju u skupim, elitnim internatima), zapravo predstavljaju plodno tlo za potpuno zanemarivanje deteta, a samim tim i za zlostavljanje.

Zato i nije nikakvo čudo što Holden

prezire odrasle i što želi da zaštiti decu od njih, sanjajući da postane „čuvar u raži“. On zamišlja prostrano polje raži tik uz visoku liticu u kojem se deca igraju, dok on stoji na samoj ivici provalije i pazi da deca ne padnu. Simbolika je jasna: polje raži je detinjstvo i nevinost, bezdan je opasnost koja vreba u svetu odraslih, a Holden je tu, na samoj granici između nevinosti i iskustva.

Otuda se Holden nikako ne može zvati *lovcem*, nekim ko *lovi* decu, mada je greška verovatno jezička (Holden kaže da treba da „uhvati“ decu da ne padnu, što bi na našim jezicima pre bilo da ih „ulovi“). Pretpostavljam da je sve počelo od prvog prevoda Selindžera, najverovatnije onog Nikole Kršića 1958. godi-

ne za sarajevsku „Svjetlost“, pa se naslov *Lovac u žitu* ili *Lovac u raži* stihijski prenosio decenijama.

Žito ili raž nisu toliki problem – problem je predatorska simbolika koju nosi lovac, umesto zaštitničke koju ima čuvar ili spasitelj (kako stoji u prevodima na druge jezike), ili jednostavno „hvatač“ (kako je, na primer, na nemačkom; imao blago seksualnu konotaciju, pa se zato ne može koristiti).

Ipak, nije nimalo čudno što decenijama nismo primećivali koliko naslov pogrešno usmerava tumačenje romana. To je radila i cela književna kritika. Jednostavno, čitanje ovog romana kao traumatskog odgovora na iskustvo seksualnog zlostavljanja nije bilo ni mejnstrim ni prihvatljivo.

Baš kao što javnost nije verovala žrtvama seksualnog nasilja, tako ni mi čitaoci nismo verovali Holdenu Kolfildu kada nam je jasno rekao da je gospodin Antolini pokušao seksualno da ga zlostavlja. Holden to zna, jer mu se takve stvari ne dešavaju prvi put: „Ljudi moji, tresao sam se kao sumanut. I znojio se. Kad se desi takva neka perverzna stvar, oznojem se kao skot. Doživio sam takve stvari bar dvadeset puta, još od detinjstva. Muka mi je od toga.“ (Beograd, Lom, str. 213, 2022. Prevod Flavio Rigonat.)

Čak ni kanonska kritička dela, poput onog Harolda Bluma iz 2006. godine, uopšte ne pominju reč pedofilija, niti analiziraju Holdenovo iskustvo iz tog ugla, što mi iz današnje perspektive

Nije nimalo čudno što decenijama nismo primećivali koliko naslov pogrešno usmerava tumačenje romana. To je radila i cela književna kritika. Jednostavno, čitanje ovog romana kao traumatskog odgovora na iskustvo seksualnog zlostavljanja nije bilo ni mejnstrim ni prihvatljivo

deluje skandalozno. U opisu poglavlja u kojem se dešava prestup g. Antolinija, Blum suvo beleži: „Ipak, iako bi Antolinijev savet mogao da ublaži Holdenovu mračnu perspektivu, Antolini uništava podršku i brigu koju je pružio svom bivšem učeniku stavljajući ruku na Holdenovo čelo, što ovaj tumači kao moguć seksualni prestup“ (str. 40).

Ovakvo šturo objašnjenje događaja u 24. poglavlju, uz potpuno odsustvo druge analize, suptilno sugerise da je Holden zapravo tek pogrešno protumačio obično „tapšanje po glavi“. Zanimljivo je da svi oni indikatori koje Selindžer pažljivo gradi kroz ceo roman, a koji jasno govore da – da, gospodin Antolini je pedofil koji Holdena podvrgava *grumingu*.

Pa hajde da detaljno pogledamo ono što je i meni postalo jasno tek nakon pokreta kao što je MeToo, koji su osvetili javnost, kanon i nauku o seksualnom nasilju. Konteksta radi: nakon dugog lutanja po Menhetnu, nemajući gde,

Sledeća scena, kada Holden odlazi i pokušava da ne uvredi g. Antolinija, za mene je posebno teška i mučna, verovatno zato što sam je lično osetila. Kao žena, bila sam u sličnim situacijama gde sam morala da budem fina i ljubazna samo da bih uspela da pobegnem od nekog seksualnog nasilnika ili predatora

Holden se javlja svom bivšem nastavniku, g. Antoliniju, koji ga poziva da pre-spava kod njega.

Dakle: g. Antolini je odabrao savršenu profesiju – nastavnik dečaka, kako bi uvek bio okružen onima koje zlostavlja. Povrh toga, on je nastavnik koga daci vide kao prijatelja, što znači da je izbri-sao granice između nastavnika i učenika. Na primer, on sa Holdenom priča o devojkama. On je i jedini koji se usudio da podigne mrtvo telo deteta (Džejmisa Kasla) koje se ubilo u internatu, navodno zbog vršnjačkog nasilja – što je jeziva epizoda koja ukazuje na Holdenova mračna iskustva u privatnim muškim školama. G. Antolini se uvlači pod kožu i roditeljima svojih izabраниh žrtava: saznajemo da je često išao na ručak kod Holdenovih roditelja, navodno da vidi kako je mali, a saznajemo i da je nedavno bio na ručku sa Holdenovim ocem. To je savršen način da šarmira roditelje i izoluje dete od bilo kakve podrške. Holden nam takođe otkriva da je g. Antolini u braku sa bogatom, mnogo starijom ženom, s kojom se ljubi u javnosti – što

je jasan pokazatelj da je to brak iz koristi, brak kao kamuflaža.

G. Antolini, potpuno neprimereno, dočekuje Holdena pijan, u penjoaru i papučama. Kada Holdena savlada umor, ulaze u plakar kako bi uzeli posteljinu. Dok je zajedno nameštaju, Antolini počinje da zapitkuje Holdena o curama, a posle mu kaže „laku noć, lepi moj“. Ne daje mu pidžamu, pa Holden mora da spava u boksericama.

U tom trenutku, Holden je najranjiviji. On je maloletnik bez pare, bez ikakve podrške, polunag, u stanu svog bivšeg nastavnika. Pijan je, gladan, uznemiren, neispavan, izbačen je iz škole i plaši se povratka kući kod roditelja koji ga ne razumeju. Upravo tada ga Antolini budi milovanjem po glavi. Kada se Holden trgne i uspaničeno ga pita šta to radi, ovaj odgovara da se „divi –“ i ne završava rečenicu.

Sledeća scena, kada Holden odlazi i pokušava da ne uvredi g. Antolinija, za mene je posebno teška i mučna, verovatno zato što sam je lično osetila. Kao žena, bila sam u sličnim situacijama gde sam morala da budem fina i ljubazna samo da bih uspela da pobeegnem od nekog seksualnog nasilnika ili predatora. Iako vam je potpuno jasno šta se dešava, zlostavljač vas pravi ludom (*šta ti je odjednom?* klasičan *gaslighting*) i govori vam da se smirite (jer ste histerični

U tom trenutku, Holden je najranjiviji. On je maloletnik bez pare, bez ikakve podrške, polunag, u stanu svog bivšeg nastavnika. Pijan je, gladan, uznemiren, neispavan, izbačen je iz škole i plaši se povratka kući kod roditelja koji ga ne razumeju. Upravo tada ga Antolini budi milovanjem po glavi. Kada se Holden trgne i uspaničeno ga pita šta to radi, ovaj odgovara da se „divi –“ i ne završava rečenicu

i neuravnoteženi), baš kao što Antolini radi Holdenu.

Holden vidi da je u opasnosti i beži, ali usput očajnički izmišlja izgovore, poput onog da mora negde da ide. To bekstvo, dok čeka lift, deluje mu kao večnost. A predator se sve vreme pravi kao da ni-

šta nije uradio. Morate da ostanete veoma smireni, da predator slučajno ne bi zaključio da ste opasni i potom postao nasilan ili osvetoljubiv. A predator, koji vam je dotad bio prijatelj, zaštitnik ili autoritet, dobro zna da je društvo tako nastrojeno da vam neće verovati. Pa se može desiti da ni sami sebi ne poverujete, da se vratite predatoru. Skoro sve žene koje poznajem prošle su kroz ovo; isto se, nažalost, dešava i mnogoj deci.

I zaista, nakon što je pobjegao iz Antolinijevog stana, Holden počinje da se preispituje: da li ga je ovaj zaista samo potapšao po glavi? Da nije preterao što je onako pobjegao? Da li možda ipak da se vrati? Ipak je Antolini bio baš fin prema njemu, a dao mu je i neke važne savete. Ti saveti su me takođe jako pogodili, a evo i zašto.

Ovaj roman iznova čitam već dugo, još otkad sam ga prvi put pročitala sa devetnaestak godina. Tek u poslednjih sedam-osam godina počela sam jasno da uočavam tu sveprisutnu dimenziju seksualnog zlostavljanja. Glavni razlog što se to nije desilo ranije bili su upravo Antolinijevi saveti. Toliko sam bila naviknuta na to da mi stariji muškarci drže predavanja i prave se pametni, da sam zaista mislila kako Antolini govori nešto važno; zato mi je bilo teško da prihvatim da je on pedofil. Toliko sam sebe potcenjivala da sam verovala da su saveti takvih „iskusnih“ muškaraca pravi dar s neba i da sigurno ja ne vidim nešto što oni vide. Tako sam čitala i Antolinijevo pijano blebetanje. Tek sada, dok sam prevodila roman, shvatila sam nešto jako važno: Antolini lupa gluposti.

Dok ovo pišem, pomišljam kako sam možda samo ja bila glupa što sve ovo nisam videla toliko dugo. Ali nije tako, jer eto, čak i jedan Harold Blum smatra da je Antolinijevo pijano naklapanje zapravo dragocen izvor saveta i podrške. Zapravo, celo je društvo tako gledalo na Antolinija – i zato Holdenu niko nije verovao. Zato se ni književni kanon ne bavi ovom knjigom kao traumom od seksualnog zlostavljanja, već se fokusira na to koliko je i kako Holden psolvao. Morala su da se promene vremena da bismo ovaj roman sagledali iz drugog ugla. Ali u tome i jeste njegova genijalnost: on je vanvremenski, i čak i posle sedam decenija, u njemu ćete otkriti nešto novo o svetu, ali i o sebi. **N**

Prvo mesto na Galaksija kupu 2026: Srednjoškolci iz Novog Sada napravili AI uređaj koji pomaže deci da pravilno govore

Na jubilarnom, desetom Galaksija kupu 2026. u Zaječaru, u organizaciji Zajednice elektrotehničkih škola Srbije (ZETŠ) i uz podršku Nordus fondacije, prvo mesto osvojio je tim iz Novog Sada iz ETŠ „Mihajlo Pupin“ sa projektom „Verbo Assistant“.

Tim su činili učenici Robert Frič i Matej Fejdi, uz podršku nastavnika Novice Gutovića i mentora Milivoja Bulajića iz kompanije Bosch Srbija. Njihov projekat izdvojio se jer predstavlja ne samo tehničku inovaciju već i pokušaj da se odgovori na vrlo konkretan i svakodnevan problem sa kojim se suočavaju deca sa poteškoćama u govoru i njihove porodice.

Reč je o prenosnom uređaju zasnovanom na veštačkoj inteligenciji, namenjenom deci sa govornim teškoćama. Njegova osnovna svrha jeste da omogućiti samostalno vežbanje kod kuće i tako unapredi kontinuitet logopedске terapije, koji je u praksi često teško održati. Upravo u tome leži i posebna vrednost ovog rešenja – u nastojanju da tehnologija bude stavljena u službu svakodnevne, konkretne podrške.

Ideja je nastala iz ličnog iskustva i neposrednog zapažanja. „Primetio sam da moj brat ima probleme sa izgovaranjem slova, pa smo tada počeli sa istraživanjem“, kaže Matej, dok Robert dodaje: „Mnogi koje poznajem imaju problem sa izgovaranjem nekih slova, pa smo shvatili da je to širi problem.“ Upravo ta neposredna motivacija dala je projektu dodatnu težinu i autentičnost.

Uređaj je prilagođen deci predškolskog uzrasta i osmišljen tako da bude jednostavan za korišćenje. Sadrži glasovne poruke prijatnog tona i sistem nagrađivanja kroz zvezdice, kako bi deci vežbanje bilo podsticajnije i zanimljivije. Uz to, aplikacija omogućava roditeljima i logopedima da prate napredak deteta i prilagođavaju vežbe, čime uređaj dobija i dodatnu praktičnu vrednost.

Tehnološku osnovu čini veštačka inteli-

gencija integrisana u sam uređaj, koja prepoznaje i analizira izgovor u realnom vremenu. „Najveći izazov bila je optimizacija kako bi prepoznavanje bilo što preciznije“, objašnjava Robert, dok Matej dodaje: „Treniranje i implementacija veštačke inteligencije bili su potpuno novo iskustvo za nas.“ U tome se, ujedno, vidi i obrazovna vrednost projekta – kroz njegov razvoj učenici nisu samo pravili uređaj, već su usvajali nova znanja i ulazili u oblasti sa kojima se ranije nisu susretali.

Projekat je trenutno u fazi prototipa i te-

stiran je u krugu porodice i prijatelja, kao i uz konsultacije sa stručnjacima. Ipak, već sada pokazuje potencijal za širu primenu. „Dobili smo pitanja: ‘Kada izlazi u prodaju?’, što nam daje dodatnu motivaciju da nastavimo razvoj“, kaže Robert.

U procesu rada značajnu ulogu imao je i mentorski pristup. Nastavnik Novica Gutović ističe: „Učenici su imali slobodu u realizaciji projekta, a moja uloga je bila u preporukama i pomoći kroz različite faze“, naglašavajući važnost samostalnog rada i istraživanja. Tokom razvoja projekta učenici su, osim tehničkih znanja, razvijali i veštine komunikacije, timskog rada i predstavljanja ideje pred stručnim žirijem. „Timski rad je izuzetno bitan, jer različite ideje zajedno daju najbolje rešenje“, kaže Robert, dok Matej poručuje: „Biće prepreka, ali nemojte odustati.“

Pobeda na Galaksija kupu za ove učenike predstavlja važan podstrek za dalji rad. Planiraju da, po završetku školskih obaveza, nastave razvoj projekta i istraže mogućnosti njegove primene u praksi.

Knjiga zbog koje mi je
Užice ličilo na Pariz

Emil Sioran, skijanje i borba protiv srpske kulture

Sioranovu genijalnu knjigu majstorski je bio preveo Milovan Danojlić, zasigurno najbolji znalac srpskog jezika, veliki pesnik, još veći esejista, koji se pod starost iz čista mira sunovratio na samo dno srpske normalnosti i završio u SANU

Piše Svetislav Basara

Znam da to ne liči na mene, Miljenko, ali imam iskustva sa skijanjem. Moj bliski prijatelj Miloško Knežević – čije si prevode Beketa sigurno čitao – bio je strastveni skijaš. Kad god je u sezonama mogao, išao je da skija na Jahorinu, u Sloveniju, u Austriju – stizao je i do Italije – a kad je zbog obaveza bio sprečen, palijativno je skijao na Zlatiboru, na (tada jedinoj) stazi „Obudovica“, blagoj padini, teškoj mucu duha iskusnim skijašima, toliko blagoj da sam čak i ja samo dvaput (možda triput) pao.

Poslednji put kad sam bio na Zlatiboru – a bilo je to poodavno – Obudovica se već bila pretvorila u Blok 45. Na šta li sada liči, ne želim da znam.

Miloško i ja smo tih godina bili nerazdvojni, pa se ni na skijanju nismo razdvajali, mada sam se izvesno vreme odupirao. Na kraju sam popustio. I nisam se pokajao. Skijanje jeste sjajno iskustvo. Samo nije za nestrpljive.

Da je počem bilo moguće satima se spuštati, pa još u spustu i pušiti, skijao bih ja i dan-danas, ali znaš kako ide sa skijanjem: očas posla se spustiš, onda staneš u red za ski-lift koji je u ono vreme bio primitivan i dozlaboga spor – podozrevam da nije bio ni najbezbedniji – a red ispred ski-lifta nepregledan.

I tako: spustio bih se nekoliko puta, izgubio strpljenje i odustao od skijanja. Ali ne i od skijališta. Ostajao sam „na te-

renu“. Kod početne stanice ski-lifta – ako se to tako kaže – nalazio se improvizovani bife, kamp-prikolica, u kojoj se prodavao vruć čaj i vruća rakija. Tu bih zabio skije u sneg – video valjda na televiziji da se tako radi – stajao, pijuckao vruću rakiju, pušio, gledao devojke i čekao da i Milošku dozlogrdi – ne čekanje na ski-lift – nego neizazovnost obudovičke staze.

Onda smo se vraćali u Užice, a posle ko zna šta je bivalo.

Krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih stvar sa užičkom nosologijom stajala je ovako: imati triper bilo je društveno prihvatljivo – u nižim sloje-

Ja sam se celog života (ponekad i nasilnim sredstvima) borio protiv srpske kulture, a ne za nju, što ne znači da sa tom kulturom nisam povezan srpskim jezikom kao što sam sa čitavim mnoštvom ljudi koje ne poznajem povezan istovetnom krvnom grupom, B negativna

vima pomalo i prestižno – društveno su prihvatljive bile i klasične, internističke i kardiološke bolesti, imati, međutim, tuberkulozu koja je u to vreme još uvek prilično raširena (moja majka je neko vreme radila na tzv. „grudnom odeljenju“) bilo je ako i ne baš sramno, a ono pokazano, otprilike kao u ranijim vremenima guba.

Biti klinički lud, šizofreničan, paranoičan, štagod, takođe je bilo društveno prihvatljivo (prihvatljivije od tuberkuloze). Ali biti depresivan, neurotičan, anksiozan, borderlajn, bipolarni, ADHD, to bi za Užice – a verovatno i za ostatak Srbije – bilo apsolutno skandalozno i neprihvatljivo. Zato su svi – koji su kuburili sa depresijama, neurozama i anksioznostima – među njima i ja – krili kao guja noge da su depresivni i anksiozni.

Depresivan, anksiozan itd. u Užicu se moralo biti u strogoj ilegali. Užice, Srbija, cela Jugoslavija, tih su godina na prosto pucali od zdravlja i normalnosti.

Paskal je svojoj sestri Žaklin, koja mu je u pismu prebacivala da ne vodi dovoljno računa o zdravlju, ovako otpisao – po ondašnjem običaju „na vi“: – „Vi ne znate za opasnosti od zdravlja i prednosti koje donosi bolest.“ Valjalo bi porazmisliti i o opasnostima koje donosi normalnost. Gledamo dokle su svet doveli „normalni“. Mogla bi to biti tema za neko od narednih pisama.

U vremenu o kome govorim – početak sedamdesetih – osećam se veoma nenormalno, brižljivo krijem „nenormalnost“ – što neće ostati bez doživotnih posledica – zavidim „normalnim“ drugovima, onako nezlobivo, u smislu: zašto, majku mu, nisam kao oni. Ko zna kako bi to završilo – ni ovako nije bogzna kako završilo – da jednog dana na pultu biblioteke „Edvard Kardelj“ (sic!) nisam ugledao knjigu koju je neko netom bio vratio, čiji je naslov – „Kratka pregled raspadanja“ – privukao moju pažnju. Genijalne knjige počinju genijalnim naslovima. Pozajmio sam knjigu, iste je večeri pročitao, sutradan po podne ponovo je pročitao, napravio dan pauze pa je još jednom pročitao, prekосу tra zorom seo na voz, otišao u Beograd i kupio primerak „Kratkog pregleda raspadanja“, popio pivo i sledećim vozom se vratio u Užice.

Sioranovu genijalnu knjigu majstorski je bio preveo Milovan Danojlić – ko bi to drugi tada mogao prevesti – zasigurno najbolji znalac srpskog jezika, veliki pesnik, još veći esejista, koji se pod starost iz čista mira sunovratio na samo dno srpske normalnosti i završio u SANU. Ali nije li i jedan Nikola Milošević završio kao disciplinovani poslanik Koštuničinog DSS-a, karikature Ljotičevog Zbora, karikature rumunske Gvozdene garde, sa kojom je Sioran svojevremeno očijukao.

Morao sam naprosto imati „Kratka pregled raspadanja“ u vlasništvu, vazda nadohvat ruke i tokom sledećih najmanje dvadeset godina uvek sam ga imao pored sebe, sve dok se primerak nije izgubio u selidbama ili dok mi ga neko nije vratio. „Kratka pregled raspadanja“ od tada naovamo povremeno pozajmljujem na mestu gde sam ga prvi put i našao – u biblioteci.

**Paskal je svojoj sestri
Žaklin, koja mu je u
pismu prebacivala da ne
vodi dovoljno računa o
zdravlju, ovako otpisao
– po ondašnjem običaju
„na vi“: – „Vi ne znate
za opasnosti od zdravlja
i prednosti koje donosi
bolest“**

Nije, naravno, sedamdesetih dolazilo u obzir knjigu ne vratiti u biblioteku, ne zato što to nikad nisam radio – niti bih uradio – ne vratiti knjigu u biblioteku tada naprosto nije bilo moguće, jedva da je bilo manje moguće ne vratiti knjigu u biblioteku nego ne otići u JNA.

Takva su to bila vremena. Užičke se

bibliotekarke nisu ograničavale samo na slanje pismenih opomena, nego se nisu ustručavale da nevratišu presretnu nasred ulice i da mu skrešu u brk: „Vraćaj Selimovića“.

„Kratka pregled raspadanja“ tektonski je poremetio moj poremećeni život u dobrom smeru, izvršio ogroman uticaj na moja potonja pisanija, povratio mi samopouzdanje, u meri koliko je meni moguće povratiti samopouzdanje, kojeg je Sioran imao možda i manje od mene. Čitajući „Kratka pregled raspadanja“ – potom i druge Sioranove knjige koje su sukcesivno prevedene – postepeno sam shvatao da nisam „nenormalan“, da sam takav kakav sam, da konačno nisam jedini takav, da se sa sličnim (i gorim) nelagodama sa kojima se ja nosim u Užicu – doduše idealnom ambijentu za takve nelagode – nose i ljudi u Parizu, koji je u mojoj tadašnjoj optici Rajski vrt smešten na beskonačnoj udaljenosti od Užica, koje je onakvo kakvo je bilo početkom sedamdesetih, u duhovnom smislu bilo neuporedivo bliže Parizu nego sadašnje Užice, koje se – verovao ti meni ili ne – u međuvremenu smanjilo za najmanje četvrtinu.

Ne sporim da su empirijske dimenzije užičkih ulica i zgrada ostale nepromenjene, ali ja Užice vidim – a valjda je i videnje empirija – najmanje četvrtinu manjim i uživim, jedino je vertikalna dimenzija ostala ista.

I nisam jedini koji Užice tako vidi. Još ga neki moji poznanici i drugovi tako smanjenog vide. Nešto se tu mnogo bitnije od metričkog sistema smanjilo tokom vremena.

Uprkos tome što je rođenje smatrao nesrećnim slučajem, samoubistvo pitanjem časti (što se smatrao nečasnim jer nije imao hrabrosti da se ubije), što je svima koji bi mu poverili da nameravaju da se ubiju govorio: „Sam odluči, ali ako se ubiješ, nećeš pogrešiti“, uprkos tome što izričito nije verovao u Boga – a bez Boga, bez koga je bio „lud, s kojim je bio još luđi“ – ni trenutka nije mogao, Siorana smatram najvećim (verovatno jedinim pravim) hrišćanskim mistikom XX veka.

Sioranova kubistička teologija i mistika u to vreme mene nisu interesovale. Najverovatnije sam i tada verovao da Bog postoji, ali tako kao da je na nekom dalekom, smrtnicima nepristupačnom mestu, navio satni mehanizam i pustio stvari da teku svojim tokom – što i nije sasvim pogrešno – da mu je ispod dostojanstva da se bavi sitnicama poput mene, a da tek sitnica poput mene nema razloga da se bavi njime. Sioran je u to vreme za mene bio psihoterapeut (psihopomp?). I to veoma uspešan.

Ne u smislu da me je terapija iščitavanja „Kratkog pregleda raspadanja“ „izlečila“ od psihičkih nelagoda – od kojih Sioran ni sebe nije mogao (verovatno ni hteo) izlečiti – nego je učinila da sva moja neuklapanja, nepripadanja i otuđenost od praktično svega javnog, društvenog i kolektivnog prestanem posmatrati kao „nenormalnosti“ i da se od godine 1974. do danas krivo i inferiorno osećam o svom ruvu i krvuu, za svoj groš, isključivo zbog ličnih krivica i inferiornosti, a ne zbog toga što nešto dugujem partiji, naciji, kolektivima uopšte.

Kažeš na jednom mestu – u stvari na više si mesta govorio – da se osećaš strancem i u Sarajevu i u Zagrebu i bilo gde. Osećaji umeju da varaju, ali taj osećaj ne vara. Vara suprotni (varljivo prijatniji) osećaj: da si negde ukorenjen, da si svoj na svome, da si okružen svojim, da ti je – kao onoj redovnici sa Tompsonovog panađura – puno srce što „nas ima“.

Ima Hegel među svojim spisima pa-

Malo se ko usudio počupati sve korene kao što je to uradio Sioran. Još se manje ko usudio svoje žive rane izložiti pogledu sveta koji ih je i napravio. I nije Sioran napustio samo rodnu Rumuniju i Rumune – o kojima je napisao toliko toga neprijatnog, a tačnog, da ga rumunska intelektualna elita i dan danas popreko gleda – otišao je korak dalje i napustio i maternji jezik

rabolu o sfingi kao simboličkom prikazu tranzicije iz animalnog u ljudsko. Da je u situaciji da posmatra savremeni svet – a naročito Balkan – Hegel bi sigurno smislio parabolu o procesima vraćanja ljudskog u animalno ili – u slučaju vekovnih srpskih pozivara na „povratak korenima“ – čak i na botaničko.

Malo se ko usudio počupati sve korene kao što je to uradio Sioran. Još se manje ko usudio svoje žive rane izložiti pogledu sveta koji ih je i napravio. I nije Sioran napustio samo rodnu Rumuniju i Rumune – o kojima je napisao toliko toga neprijatnog, a tačnog, da ga rumunska intelektualna elita i dan-danas popreko gleda – otišao je korak dalje i napustio i maternji jezik.

Samo je stranac koji piše na stranom jeziku – kolikogod da je Sioran savršeno ovladao francuskim jezikom, ne samo da je francuski smatrao stranim nego i mrtvim jezikom – samo je, kažem, stranac mogao na stranom jeziku opisati beznadežnu stranost čoveka u svetu.

Bazdulj je tu nedavno u osvrtu na roman „Đindić: memoari s onu stranu groba“, komentarišući moju (ne baš skorašnju) praksu etimološkog pisanja stranih imena, napisao da: „postoje indicije da se Basara svesno ‘samoukla-

nja’ iz srpske kulture. U publicističkim tekstovima je već vehementno napravio iskaz o ‘samoisključivanju’ iz Srpske pravoslavne crkve, u nekim tekstovima čak nagoveštava da je razmišljao o konverziji u katoličanstvo, a poslednjih godina pokazuje i neskriveno divljenje spram Mirka Kovača, pa i njegove odluke o ‘tranziciji’ iz srpske u hrvatsku književnost.“

Primitio je, izgleda, Bazdulj da se u meni i oko mene nešto kuva. Ali nekako je nejasno primetio, kao u ogledalu i zagonetki. Ako Bazdulj misli na dominantnu „srpsku kulturu“ – za koju i sam kaže „da su je u velikoj meri uzurpirali nedostojni“, ali da je njemu, Bazdulju, sporno da li „oni bolji za tu baštinu (treba da) prestanu da se bore“ – moram i Bazdulju – i svima koje može interesovati – reći da se ja u tu kulturu nikada nisam „uključivao“, da sam od književnih početaka stajao u oštroj opoziciji prema toj kulturi, da sam se celog života (ponekad i nasilnim sredstvima) borio protiv te kulture, a ne za nju, što ne znači da sa tom kulturom nisam povezan srpskim jezikom kao što sam sa čitavim mnoštvom ljudi koje ne poznajem povezan istovetnom krvnom grupom, B negativna.

Neskriveno divljenje prema Mirku Kovaču nije podrazumevalo neskriveno divljenje prema njegovoj odluci da pređe u hrvatsku književnost. Što opet ne znači da sam Kovaču to „zamerio“. Mislio sam (i mislim) da je Kovač tu odluku doneo u afektu. Zato ja nakon samoisključenja iz SPC odluku preći ili ne preći u katoličanstvo neću donositi u afektu.

Beše dobra prilika da se prošlog utorka vidimo u Čepterovoj palati na tvojoj i Pištalovoj književnoj večeri, na koju nisam došao zbog upale bubne opne (koja ko zna otkad je tinjala). U ponedeljak uveče sam zaspao u dobrom raspoloženju, u utorku ujutru se probudio slomljen i konfuzan, oko podne sam potpuno ogluveo na desno uho.

Nije bilo temperature, nije bilo bolova, samo prašina u glavi, šmrcaње i gadan osećaj da mi je neko u srednje uho ugurao OB tampon.

Antibiotici su u međuvremenu sredili stvar.

Pozdrav,

B. N

SUBOTA U 21.50

SAVAMALA

D E C E N I J A N A S I L J A

Veštačka inteligencija je sledeća faza razvoja neurologije

AI neće zamijeniti neurologa, ali će postati moćan alat koji unapređuje preciznost, brzinu i sigurnost kliničkog odlučivanja, kaže specijalista neurologije **dr Mladen Debeljević**

Doktor Mladen Debeljević, specijalista neurologije iz Kliničkog centra Crne Gore, prepoznat po svom radu u dijagnostici i lečenju širokog spektra neuroloških oboljenja, u intervjuu za Nedeljnik govorio je o terapijskim i dijagnostičkim prodorima u lečenju neuroloških bolesti i unapređivanju terapija.

Neurologija je u poslednjoj deceniji doživela terapijsku revoluciju – od bioloških lekova do genske terapije – i ulazak veštačke inteligencije; kako lično pratite ove inovacije i prenesite ih timu i pacijentima, i da li vidite održivu primenu AI u sistemu u kojem radite?

U poslednjih deset godina neurologija je prešla put od simptomatske ka visoko ciljanoj, molekularno usmerenoj terapiji. Biološki lijekovi, komplement inhibitori, genske terapije i personalizovani pristupi transformisali su prirodni tok brojnih bolesti.

Inovacije pratim kroz aktivno učešće na evropskim i svjetskim kongresima, kontinuiranu saradnju sa međunarod-

nim centrima i kroz smjernice Evropske i Američke akademije za neurologiju. Međutim, praćenje inovacija nije dovoljno, ključno je njihovo racionalno i održivo implementiranje u lokalni sistem. To podrazumijeva edukaciju tima, multidisciplinarni pristup i stalnu komunikaciju sa donosiocima odluka.

Vještačka inteligencija predstavlja sljedeću fazu razvoja neurologije. Posebno vidim njen potencijal u analizi neuroradioloških snimaka, prepoznavanju obrazaca u velikim bazama podataka i prediktivnim modelima za tok bolesti. U našem sistemu, održiva primjena AI zavisice od digitalizacije zdravstvenih podataka i strateške podrške institucija. Vjerujem da AI neće zamijeniti neurologa, ali će postati moćan alat koji unapređuje preciznost, brzinu i sigurnost kliničkog odlučivanja.

Naša vizija je da Crna Gora ne bude pasivni posmatrač tih procesa, već aktivan učesnik.

Registri su temelj savremene neurologije. Da li Crna Gora ima funkcionalne kliničke registre u neurologiji i ko ih vodi? Koji su registri trenutno

aktivni, a koji u pripremi?

Savremena neurologija bez registara praktično je nezamisliva. Registri nisu samo administrativni alat, već temelj za analizu ishoda, procjenu kvaliteta liječenja, racionalno planiranje terapija i uključivanje u međunarodne istraživačke mreže.

Crna Gora ima izuzetno kvalitetan klinički registar oboljelih od multiple skleroze, koji predstavlja model dobre prakse i šire od neurologije. Registar vodi dr Milovan Roganović, čiji entuzijazam i posvećenost pokazuju koliko pojedinac može doprinijeti sistemu. Zahvaljujući tom registru, imamo precizne podatke o pacijentima, terapijama i ishodima, što nas čini uporedivim sa centrima u regionu i Evropi.

U pripremi je registar za mijasteniju gravis, usklađen sa Delphi ekspertskim konsenzusom, kao i registar za druge rijetke neurološke bolesti za koje su dostupne savremene terapije. Naš cilj je da registri postanu platforma za buduće međunarodne projekte i uključjenje u evropske mreže podataka, jer bez mjerljivih pokazatelja nema održivog razvoja struke.

Kao retke neurološke bolesti, NMOSD (spektar poremećaja neuroradiološke optike) i gMG (generalizovana mijastenija gravis) zahtevaju specifičan pristup: kako Crna Gora stoji sa testiranjem, dijagnostičkim procedurama i dostupnošću savremenih terapija?

Kod rijetkih neuroloških bolesti balans između dijagnostičkih kapaciteta i dostupnosti terapije je od presudne važnosti.

Kada je riječ o dijagnostici, standardne metode su dostupne, ali nemamo još uvijek savremene tehnike poput cell-based assay testiranja. To vidimo kao realan prostor za unapređenje i kao Udruženje planiramo da iniciramo institucionalne korake ka njihovom uvo-

đenju. Smatram da pacijenti u Crnoj Gori treba da imaju jednak dijagnostički standard kao i pacijenti u razvijenim evropskim centrima.

Sa terapijskog aspekta, možemo sa ponosom reći da smo lideri u regionu. Svi pacijenti sa NMOSD kod kojih postoji indikacija za terapiju dobijaju je, a od prošle godine pacijentima sa generalizovanim mijastenijom gravis dostupna je savremena biološka terapija. To je snažna poruka da i mali zdravstveni sistem može obezbijediti visok nivo terapijske dostupnosti kada postoji dobra organizacija i jasna stručna argumentacija.

Udruženje neurologa Crne Gore je osnovano 2008. godine – koje aktivnosti su realizovane i koji su prioriteti za naredni period?

Od osnivanja 2008. godine, Udruženje neurologa Crne Gore kontinuirano radi na podizanju stručnih standarda i međunarodnom umrežavanju.

Izuzetno smo ponosni na saradnju sa Crnogorskom akademijom nauka i umjetnosti, sa kojom u novembru organizujemo dvodnevni međunarodni simpozijum o neuroimunologiji. Aktivno učestvujemo u nacionalnim i međunarodnim projektima i dobitnici smo Neurotorium edukativnog granta za 2025/26. godinu.

Naši prioriteti za naredni period su: razvoj registara, jačanje supspecijalizacija,

I mali zdravstveni sistem može obezbijediti visok nivo terapijske dostupnosti kada postoji dobra organizacija i jasna stručna argumentacija

intenziviranje međunarodne saradnje i snažnije povezivanje sa Evropskom akademijom za neurologiju. Naš cilj je jasan – da crnogorska neurologija bude u potpunosti integrisana u evropski stručni i naučni prostor, uz očuvanje visokog profesionalnog i etičkog standarda.

Iza nas je II Kongres neurologa Crne Gore sa međunarodnim učešćem. Kako ocenjujete odjek skupa i dali ste zadovoljni brojem učesnika i kvalitetom naučnog programa?

II Kongres neurologa Crne Gore sa međunarodnim učešćem, održan od 12. do 15. februara 2026. godine, predstavlja važan institucionalni i profesionalni iskorak za crnogorsku neurologiju. Sa 300 registrovanih učesnika i predstavnicima iz 12 evropskih zemalja, možemo govoriti o skupu koji je po obimu i sadržaju nadmašio nacionalne okvire i jasno pozicionirao Crnu Goru na mapi regionalnih neuroloških susreta.

Posebno sam zadovoljan činjenicom da Kongres nije bio samo brojčano uspješan, već konceptualno i naučno izuzetno snažan. Program je osmišljen po uzoru na velike evropske kongrese, sa ravnotežom između plenarnih predavanja, tematskih sesija, okruglih stolova, „meet the expert“ formata i satelitskih simpozijuma. Vodili smo računa da obuhvatimo sve ključne oblasti savremene neurologije, sa posebnim fokusom na teme koje mijenjaju kliničku praksu.

Odjek skupa bio je izuzetno pozitivan. Dobili smo snažnu podršku međunarodnih kolega, ali i potvrdu da crnogorska neurologija ima znanje, energiju i organizacioni kapacitet da bude ravnopravan partner u evropskom stručnom prostoru.

Koje biste naučne i stručne momente sa Kongresa izdvojili kao najvrednije za crnogorsku neurologiju?

Kongres je imao nekoliko simbolički i suštinski izuzetno važnih momenata.

Prisustvo predsjednice Evropske akademije za neurologiju, prof. Elene Moro, predstavljalo je snažnu poruku podrške i priznanja našem udruženju. Njeno ekspertske predavanje o unapređivanju duboke moždane stimulacije u Parkinsonovoj bolesti nije bilo samo vrhunsko stručno izlaganje, već i podsticaj za dublju institucionalnu saradnju i razvoj supspecijalističkih oblasti u Crnoj Gori. Takva podrška daje nam dodatni legitimitet i vjetar u leđa za buduće projekte i edukacije.

Plenarno predavanje prof. Tomasa Bergera, jednog od vodećih evropskih eksperata za multiplu sklerozu, bilo je svojevrsna retrospektiva i vizija budućnosti, od rane dijagnostike do personalizovane terapije. Njegova poruka da je multipla skleroza danas paradigma precizne medicine snažno odjekuje i u našem sistemu, gdje kontinuirano radimo na unapređivanju terapijskih standarda.

Akademik Vladimir Kostić dao je Kongresu posebnu intelektualnu dimenziju, govoreći o vezi kognicije i motorike kroz fenomen hoda. To je bio podsjetnik da neurologija nije samo tehnološki napredak, već i duboko razumijevanje integrativne funkcije mozga.

Ovi trenuci su za crnogorsku neurologiju značajni jer pokazuju da smo dio šire evropske akademske zajednice, a ne izolovan sistem.

Еуромедик на 15 локација

1

**НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА
КОМПЛЕТНА ХИРУРГИЈА И БОЛНИЧКО ЛЕЧЕЊЕ**
Еуромедик болница, Булевар уметности 29
Тел: 011 / 7359 150; 7359 151; 7359 152
ХИРУРГИЈА - тел: 062 / 800 71 95

2

ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД
Дом здравља, Јурија Гагарина 36д
Тел: 011 / 2284 001; 2284 002; 2284 006; 2276 324; 2276 342;
062 / 800 38 44

3

ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД
Општа болница, Париске Комуне 22
Тел: 011 / 2609 650; 2609 670; 2605 990
ХИРУРГИЈА - 062 / 800 71 95

4

ЕУРОМЕДИК - ЗЕМУН
Дом здравља, Косовска 12
Тел: 011 / 2616 444; 069 2480 518; 2617 104; 062 / 800 38 63

5

ЕУРОМЕДИК - КАРАБУРМА
ДОМ ЗДРАВЉА, Вишњичка 72
Тел: 011 / 7357 500; 7357 501; 7357 502;
Моб: 069 / 80 70 381; 80 70 382

6

ЕУРОМЕДИК - ЗВЕЗДАРА
Дом здравља, Ватрослава Јагића 1
Тел: 011 / 2448 148; 2448 150; 2448 153; 2448 154; 2448 158;
2448 164; Моб: 062 / 23 73 76

7

ЕУРОМЕДИК - СТАРИ ГРАД
Дом здравља, Цара Уроша 37
Тел: 011 / 7357 304; 7357 305; 7357 306; 7357 307;
Моб: 069 / 8070 390

8

ЕУРОМЕДИК - ПАЛИЛУЛА
Дом здравља, Цвијићева 42
Тел: 011 / 3294 457; 3294 469; 3294 447; 3294 448;
Моб: 062 / 800 39 53

9

ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА
Поликлиника, Алексе Ненадовића 7
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;
Моб: 062 / 800 38 42

10

ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА
Поликлиника, Алексе Ненадовића 8
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;
Моб: 062 / 800 38 43

11

ЕУРОМЕДИК - САВСКИ ВЕНАЦ
Општа болница, Вишеградска 20
Тел: 011 / 3650 660; 3650 700; 2660 000; 2660 031; 2660 082;
2660 111; Моб: 062 / 800 38 45

12

ЕУРОМЕДИК - ВОЖДОВАЦ
Дом здравља, Стефана Првовенчаног 32
(Код Душановачке пијаце)
Тел: 011 / 655 78 77; 655 78 78; 655 78 80

13

ЕУРОМЕДИК - ВИДИКОВАЦ
ДОМ ЗДРАВЉА, Кнеза Вишеслава 63 а
Тел: 011 / 7859 424; 7859 425; 7859 426;
Моб: 069 / 80 70 371; 80 70 372

14

ЕУРОМЕДИК - ЧУКАРИЦА
Дом здравља, амбуланта, Требевићка 7
Тел: 011 / 6830 582; 6830 583; 6830 568;
6830 569; 3559-732; 3550-179; Моб: 062 / 800-38-66

15

ЕУРОМЕДИК - НОВИ САД
ДОМ ЗДРАВЉА, Николе Пашића 17
Тел: 021 / 2100 544; 2100 545; 2100 546;
Моб: 063 / 588 467; 069 / 8070-383; 062/298-382

СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ ПРЕГЛЕДИ

КАРДИОЛОГА, НЕУРОЛОГА,
ЕНДОКРИНОЛОГА, ГИНЕКОЛОГА, УРОЛОГА,
ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГА, ОФТАЛМОЛОГА,
ДЕРМАТОЛОГА, ГАСТРОЕНТЕРОЛОГА,
НЕФРОЛОГА, ПУЛМОЛОГА, РЕУМАТОЛОГА,
ХЕМАТОЛОГА, ПСИХИЈАТРА, ПСИХОЛОГА,
ФИЗИЈАТРА, ХИРУРГА, ОРТОПЕДА,
ОНКОХИРУРГА, ПРОФЕСОРА,
СПИНАЛНОГ ХИРУРГА

КУЋНЕ ПОСЕТЕ ЛЕКАРА СПЕЦИЈАЛИСТЕ

МАГНЕТНА РЕЗОНАНЦА
СКЕНЕР
УЛТРАЗВУК СА КОЛОР ДОПЛЕРОМ
РТГ ПО СЕГМЕНТУ
ДИГИТАЛНА МАМОГРАФИЈА
ОСТЕОДЕНЗИТОМЕТРИЈА (ДХА)
ЕНДОСКОПИЈЕ
АНГИОГРАФИЈА
УГРАДЊА СТЕНТА
УГРАДЊА ПЕЈСМЕЈКЕРА

МЕДИЦИНА РАДА - Издавање уверења

ПАКЕТ ПРЕГЛЕДА

КАРДИОЛОШКИ, НЕУРОЛОШКИ,
ОРЛ, ГАСТРОЕНТЕРОЛОШКИ,
УРОЛОШКИ, ЕНДОКРИНОЛОШКИ,
НЕФРОЛОШКИ, ГИНЕКОЛОШКИ,
ПУЛМОЛОШКИ, ДОПЛЕР I-II,
СИСТЕМАТСКИ ПРЕГЛЕД ЗА ДЕТЕ

УГОВОР СА РФЗО ЗА

- ЦЕНТАР ЗА КАТАРАКТЕ
- ЦЕНТАР ЗА ВАНТЕЛЕСНУ ОПЛОДЊУ

ЕУРОМЕДИК

www.euromedic.rs

Ново Ново Ново

ЦЕНТАР ЗА ДИЈАГНОСТИКУ И ОПЕРАТИВНО ЛЕЧЕЊЕ

ПРОШИРЕНИХ ВЕНА, ДОЈКЕ, КАТАРАКТЕ, КАМЕНА У БУБРЕГУ,
КАМЕНА У ЖУЧНОЈ КЕСИ, КУКА И КОЛЕНА, КИЧМЕ

НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА

ЕУРОМЕДИК

ХИРУРГИЈА

ОФТАЛМОХИРУРГИЈА

АБДОМИНАЛНА
ХИРУРГИЈА

ГИНЕКОЛОШКА
ХИРУРГИЈА

ВАСКУЛАРНА
ХИРУРГИЈА

ОРЛ ХИРУРГИЈА

УРОЛОШКА
ХИРУРГИЈА

ГРУДНА ХИРУРГИЈА

УРОГЕНИТАЛНА
ХИРУРГИЈА

ОРТОПЕДСКА ХИРУРГИЈА

СПИНАЛНА ХИРУРГИЈА
(хирургија кичменог стуба)

ОНКОХИРУРГИЈА
(дојка, штитна жлезда, кожа)

ПЛАСТИЧНА
РЕКОНСТРУКТИВНА И
ЕСТЕТСКА ХИРУРГИЈА

ЦЕНТАР ЗА МЕЛАНОМЕ

У служби вашег здравља.

Nova predstava u teatru humanosti: „Ljubinko i Desanka“ na sceni Fondacije Mozart

Pretpremijera 28, a premijera 29. aprila na sceni u Cara Dušana 35 na Dorćolu

U vremenu kada ljudi često prolaze jedni pored drugih bez pogleda i dodira, predstava „Ljubinko i Desanka“, po tekstu Ace Popovića, podseća da je potraga za ljubavlju najvažnija životna misija. Čak i onda kada se čini da je nema. Upravo sa tom snažnom porukom, teatar humanosti Fondacije Mozart najavljuje novu premijeru u svojoj produkciji za 29. april – priču o usamljenosti, bliskosti i potrebi da čovek pronađe čoveka.

Na sceni teatra humanosti u Cara Dušana 35 na Dorćolu uskoro će oživeti komad koji kroz humor, emociju i nežnost otvara univerzalna pitanja savremenog čoveka. U glavnim ulogama publika će gledati istak-

nute glumce Ljubomira Bandovića, Janka Cekića i Aleksandru Vulanović, dok režiju potpisuje Goran Šušljik. Predstava „**Ljubinko i Desanka**“, prema rečima ansambla, donosi slojevitu priču o savremenom čoveku, njegovim strahovima, čežnjama i potrebi za povezivanjem.

„Publika plaća kartu jer ne zna šta da očekuje. Ne bih da otkrivam mnogo, ali postoji rediteljeva zamisao o tome šta priča ova priča i zašto se radi baš danas, u ovo vreme kada su ljudi otuđeni jedni od drugih i kao da nemaju načina da posegnu jedni za drugima, jer je emocija negde usput postala slabost“, kaže Bandović koji tumači lik Avgusta, koji je danas isti kao

juče, mašta o tome da dočeka sutra i da bude voljen.

Glavna ženska uloga Desanke pripala je mladoj glumici Aleksandri Vulanović, koja poručuje da gledaoce očekuje predstava bogata različitim emocijama.

„Pred nama je zabavna, duhovita i uzbudljiva predstava, koja je u isti mah dirljiva, emotivna, intimna i potresna“, navodi glumica.

Slično razmišlja i glumac Janko Cekić koji tumači lik Ljubinka i ističe da je u središtu komada univerzalna ljudska potreba za ljubavlju.

„Ovo je topla priča o troje ljudi koji su usamljeni i imaju potrebu za kontaktom,

razgovorom, potrebu da budu voljeni i da vole", kaže Cekić.

Prema njegovim rečima, Ljubinko je danas svaki muškarac, jer u današnjem trenutku svuda na svetu su ljudi otuđeni, koliko god mislili da su povezani putem društvenih mreža, i misle da imaju upliva i odnosa sa nekim drugim ljudima, ali zapravo nemaju. Zaključuje da je Ljubinko jedan usamljeni čovek koji želi da ispriča nešto i da ga neko čuje.

Reditelj Goran Šušljik veruje da će se mnogi u ovoj priči prepoznati.

„Biće tu prepoznavanja, osmeha i dirljivog osećanja koje ćemo probuditi. Jer kao i svi veliki komadi, oni se tiču nekih ljudi u

Jedan humanitarni SMS - jedna karta za predstavu

Premijera predstave „Ljubinko i Desanka“ zakazana je za 29. april, a ulaznica je jedna humanitarna SMS poruka, po čemu je teatar humanosti postao jedinstvena scena sa ovakvim konceptom ulaznica. Ovog meseca to je **425 na 3030** za lečenje Slobodana Todorovića. Kao i do sada, Fondacija Mozart na kraju meseca duplira broj pristiglih poruka i donira dodatni novac za lečenje građana.

nekom vremenu, a u stvari svih ljudi u svakom vremenu", ističe Šušljik.

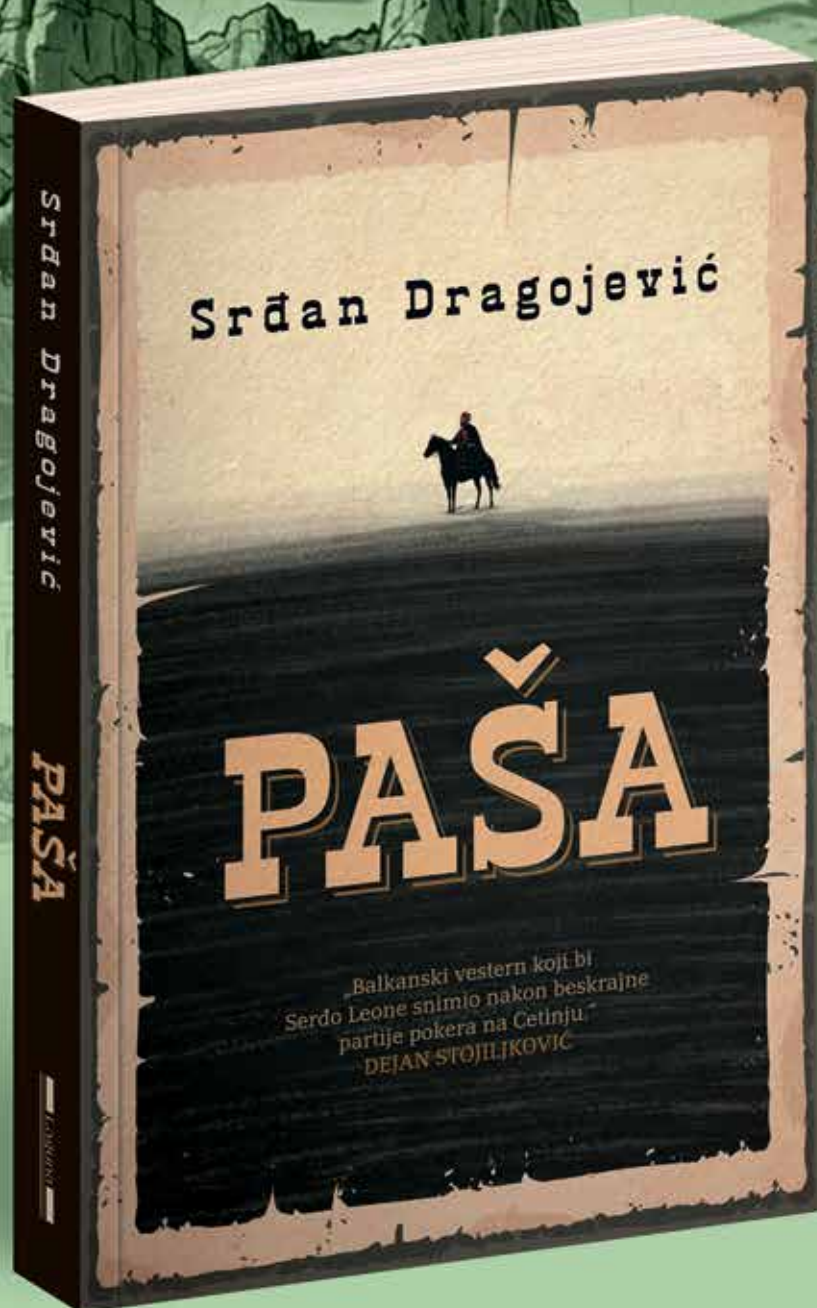
Na pitanje zbog čega je ovaj komad i danas aktuelan, Bandović odgovara jednostavno i precizno:

„Iz potrebe da se opet bude društveno biće i da se nekom veruje.“

Kada predstavu opisuje u jednoj reči, glumački ansambl bira izraze poput melanholična farsa, pronalaženje, susret, cirkus – što dovoljno govori o njenoj neobičnoj i bogatoj atmosferi. A da li je „Ljubinko i Desanka“ komedija ili tragedija? Bandović smatra da „ne postoji komedija bez tragedije“, dok Šušljik dodaje da je to „komedija sa elementima suza“.

Jedna žena. Jedan kolt.
DVA PRIJATELJA IZMEĐU
ČASTI I KRVI.

Crna Gora, 1876:
Tamo gde vestern
prestaje da bude
žanr i postaje
dijagnoza.

Laguna

UŽIVO IZ WIENER STADTHALLE, BEČ

FLORENCE + THE MACHINE

Vila, veštice i pasji dan na bis

Piše Branko Rosić

Na dan koncerta Florence and the Machine i dok idemo Bečom, kažem Z. Č. s kojom sam stigao na ovaj nastup harizmatične britanske pevačice da se samo u automatima za karte u podzemnoj želznici čuje nemački jezik, a da je zapravo „službeni“ jezik ovog grada srpsko-hrvatski. Da, praistorijski YU naziv za jezik u bivšoj SFRJ. I baš na putu ka Wiener Stadthalle prolazimo kroz „jugoslovensku“ ulicu gde su „naše“ radnje, kafići čijih se imena više ne sećam. Čak i nacrtana bivša „Juga“ na jednom od kafića. Kažem svojoj drugarici Z. Č. da iako je takvo stanje na terenu, da sumnjam da će biti naših Srba na koncertu na koji idemo i da ćemo tamo u hali pre i posle koncerta naslušati se našeg maternjeg i bečkog neslužbenog jezika. Jugoslovensku predigru koncerta opravdavaju dva autobusa sa slovenačkim registracijama koji su dovezli slovenačke fanove Florence na njen najbliži koncert našem prostoru.

Bečki statističari, a ne konjušari, pred ovaj nastup prisetili su se da je Florence pre sedamnaest godina nastupila u ovom gradu pred oko pet stotina fanova, a ovo veče je očekuje 15.000 fanova. Karte su odavno rasprodate, kao uostalom i svi nastupi na ovoj turneji uključujući dve prepune O2 arene u Londonu. Nekoliko dana pred ovaj koncert ja sam se po kiši vrteo po rodnom kvartu Florens Velš – Kambervelu i magičnom Denmark Hillu u njenom Londonu. Dakle pripremao sam se za ovaj bečki susret koji počinje vriskom, iz tame, dok po bini puzi suvi led posle kojeg će po njoj puziti, trčati, četiri igračice, pevačice iz pratećeg benda magične ridokose Florens. Ti krici nas uvode u naslovnu numeru poslednjeg albuma „Everybody Scream“ već proglasa-

šenog u nekim medijima za album 2025.

Da, veštičiji filing iz spota prelio se i na koncertni nastup ali ovde veštičarenje nema nikakvo značenje nekog prosečnog gotik benda koji baštini estetiku iz budalastog fundusa nadrealnih mitoloških palp priča.

Novi album za Florens and the Machine jeste ženski, feministički, ali ne u onom pamfletskom smislu. To je autobiografski niz pesama inspirisan srednjim godinama, majčinstvom, uspehom... Znamo da je Florens napisala ove pesme posle vanmateričke trudnoće u kojoj je izgubila bebu ali i zamalo svoj život. Tu su i stihovi egzistencijalnog žanra jer srednje godine su i inventari, pa tako i ona sada peva o tom preispitivanju i popisu ličnih želja. Uspeh, porodica, oba zajedno ili jedno opravdava izostanak drugog.

Florens je bosa, jurca binom. B. R. mi je pričao da je nju možda i najteže fotkao na koncertima jer trči i menja pravce

tog trčanja tokom koncerta. Pitam se od čega su joj stopala jer silazi sa bine među prve redove pa se vraća u trku, bosonoga naravno. I nema straha i pored toga što joj je povreda noge prekinula turneju pre nekoliko godina. Kada smo kod tih fanova, zanimljivo je da su odmah do bine devojkice sa cvetnim vencima na glavice koje Florens doživljavaju kao apsolutnog gurua, a srećnice dobijaju nekoliko sekundi šapata u poverenju.

Ona lako pravi hor od čitave arene, a takođe s lakoćom natera je u skakanje i igru. Sutradan gledajući na Jutjubu isečke sa koncerta pomislim da li sam zaista tu bio. Na bis delirijum na bis uz „Dog Days Are Over“.

Na kraju koncerta ipak srpski jezik, ispred hale, srećem dragi bračni par iz Beograda koji je kao i ja i drugarica Z. Č. potegao iz Beograda. U povratku u hotel, momak na recepciji, naravno Srbin, pita: „Je l' ste se dobro proveli, malo šetali po Beču?“ Odgovorimo: „Naravno.“ **N**

Ujka Vanja, Galeb, Tri sestre

TRI REMEK-DELA A. P. ČEHOVA

Specijalno za **Nedeljnik** piše prevodilac, filmski i književni kritičar **Zoran Janković**

Književnosti, onoj savremenoj, na uzorku poslednjih nekoliko decenija, i ne ide najsjajnije, a nekakav jednako brzopotezan i uopšten utisak govori da se sličan sud poprilično mirne duše može iskazati kada se u žiži nađe i zabat dramskih komada, kao ipak prirodnog dela šire shvaćene lepe književnosti. Ako je već tako, rezon onda nalaže da je metaforička vožnja u rikverc ili barem pomniji i analitičniji pogled u onaj poslovični retrovizor sa svim mudar i opravdan izbor.

A vredna ispomoć je nedavno stigla u vidu ovdašnjeg zbirnog izdanja tri drame („Ujka Vanja“, „Galeb“, „Tri sestre“) svakako i potvrđenog znamenitog Antona Pavloviča Čehova (preveo s ruskog Kiril Taranovski, objavila Laguna – u okviru edicije „Za sva vremena“). Ako vrednost Čehovljevih dela drsko i pobunjeničko ipak ne shvatimo kao aksiom koji to zbilja i jeste, šta je to što onda čini ove komade relevantnim i zaslužnim novih čitalačkih šansi, pretpostavimo, u slučaju većine upućenijih i na bisovog bisa bis?

Ponajpre, to bi bila savršena usklađenost za nazivom narečene Lagunine edicije; naime, nepobitna je činjenica, a i impresija nakon novih iščitavanja da je Čehov (pritom, krajnje elegantno i zanatski besprekorno) u tom sve daljem nam pluskvamperfektu postigao univerzalnost koja, kao takva, lako i u potpunosti iskoračava iz svog izvornog konteksta, bez po

Nepobitna je činjenica, a i impresija nakon novih iščitavanja, da je Čehov postigao univerzalnost koja, kao takva, lako i u potpunosti iskoračava iz svog izvornog konteksta, bez po muke prevazilazeći geografske, kulturološke, društvene, klasne i druge granice

muke prevazilazeći geografske, kulturološke, društvene, klasne i druge granice. To je posve očigledno u sve tri ovde nanižane drame – i u „Ujka Vanji“, i u „Galebu“, i „Tri sestre“ (a sve su to i kod nas često izvođeni i na druge načine rabljeni komadi lake i brze prepoznatljivosti, zar ne?), Čehov kao krunske motive čvrsto postavlja motive potrage za smislom i posledičnih nesnađenosti i neuroza nepopravljivo umreženih sa vazda eluzivnom potragom tog tipa.

Ovo je u trenu potpuno pojmjljiva autorefleksivna, iznimno kontemplantivna misija sa unapred nedostižnim ciljem, ali je sam proces ono što predstavlja srž te neprolazne navade, a što, ne samo na nivou damara, tu egzistencijalističku teskobu i splin koji ona kao neizbrisiv trag ostavlja za sobom, donekle i paradoksalno čini opravdanim i smislenim ciljem. **N**

Krotka i druge priče F. M. Dostoevski

„Večni muž“, „Krotka“, „Pošteni lopov“, „Netočka Nezvanova“ – na razmeđu književnosti i filozofije, Dostoevski se u svom delu bavi egzistencijalističkim temama poput patnje, krivice, slobode, odgovornosti, postojanja Boga i borbe za smisao. Ruski velikan zalazi u dubine ljudske duše nastojeći da što detaljnije prikaže njena kolebanja, strahove i stremljenja. **N**

San smešnog čoveka i druge priče F. M. Dostoevski

„Stogodišnja baka“, „Gospodin Proharčin“, „San smešnog čoveka“, „Gazdarica“, „Selo Stepančikovo“, „Tuđa žena i muž pod krevetom“ – genijalan posmatrač ljudske psihe, Dostoevski nikada ne prikazuje svoje likove kao jednostavno dobre ili zle – oni izmiču svrstavanju, manjkavi su, kontradiktorni i duboko ljudski, zbog čega se iskreno vezujemo za njih. **N**

Kroz roletnu

Piše Hana Pišćević

Krave na foto-tapetu

Kad konačno stignemo na Kaprun posle jedanaest sati vožnje, nervozna sam, umorna i prazna. Put kolima sa malim detetom koje ne dobija ekran je definitivno ozbiljna akcija. Konstantno animiranje, čitanje knjiga, pevanje, hranjenje, glupiranje. I zato, kad se onako izvukamo dokopamo apartmana, nemam više fokus da završim ni jednu просту radnju, za početak da nas raspakujem.

Dok ja besnim jer ne znam gde smo šta spakovali, R. je kao i uvek smiren, strpljiv i preduzimljiv. Na tome sam mu beskrajno zahvalna a pomalo me i nervira. Kad sve pozavršavamo, uspavam o beb i legnemo u krevet, shvatam da će ovo biti duga i neprospavana noć. Kuća s nekoliko apartmana u kojoj se nalazimo ima jako lošu izolaciju što znači da čujem svaki pokret i svaki korak prijatelja koji su iznad nas.

Ujutru se dižem sa crvenim očima i glavoboljom dok Eni jurca po apartmanu i ruši sve živo. Pomišljam kako bih volela da smo ostali kod kuće. Kako bi to bio jedan miran i opušten vikend. I odmah zamrzim sebe zbog te glupe misli. Ako postanem osoba koja ostaje kod kuće samo zato što je tako lakše, kunem se da ću se odreći same sebe.

Ovde sam sa porodicom i gomilom starih prijatelja i čini se da su se svi dobro naspavali jer ulaze jedni drugima u apartmane, dovikuju se i zavilavaju. Dopola su obučeni u ski-opremu ali nikako da se obuku do kraja i krenu na skijanje čemu se ja sada već ozbiljno radujem. Ako već ne mogu da postignem mir u glavi, makar nek bude mir u kući. Ubeđuju me da pođem i ja pa da skijamo na smenu ali danas nemam snage ni da se obučem.

Kada konačno odu, kada mi Eni treći put gurne patike pod noge, njen na-

čin da mi kaže da hoće napolje, prestajem da se odupirem. Trpam potrepštine u kolica, oblačim joj jaknu i izlazimo iz kuće.

Već na pola ulice znam da je ovo bilo sve što mi je trebalo da se prizemljim, da sletim. Dok idemo stazom duž pašnjaka sa kravama i konjima koji lenjo žvaću travu na suncu, sa glečerom u pozadini koji deluje kao foto-tapet, prestižu nas porodice na biciklima. Svi preplanuli, nasmejani, zategnuti. Osim njih tu su i razni šetači, penzioneri, tinejdžeri. Većina ima pse, i to uglavnom mešance. Prelep prizor.

I odjednom primećujem, svi nam se javljaju. Isprva mislim da je to slučajnost, da im možda ličim na nekoga koga poznaju, ali onda shvatam da je to ovde običaj. I to ne rade usiljeno i mehanički zbog čega bi delovali kao armija dresiranih zombija, već zaista uživaju u toj kratkoj, nedužnoj interakciji. I ja uživam, treba mi vremena da to shvatim, prestaje i da me boli glava, nisam više nervozna i ne pitam se zašto kog đavola nismo ostali kod kuće. Gledam krave i pomišljam kako je to sasvim dovoljno, čak i da nema onih planina iza njih.

Osećam se kao Lusi Barton u Mejnu. Nežni lik iz knjiga Elizabet Straut. Samo što ja nisam nimalo nalik Lusi Barton ali možda bih ovde to mogla da budem. Smirena, strpljiva, pitoma. Ovde gde se život čini tako jednostavnim. Gde prosto znaš šta treba da radiš. Bez previše mozganja i nepotrebnog planiranja. Svesna sam da idealizujem mesta koja su daleko od kuće. Zato što svaki put uživam u ideji da budem neka druga ja kad god se nađem negde drugde. Zbog toga valjda i putujemo.

Krava kaže muuuuu, čujem sebe kako se obraćam Eni. Muuuuuu – ponavlja ona. **N**

PRED KONCERT U KARMAKOMI 25. APRILA

ROGI

Organik gruv kraj Pančevačkog mosta

Razgovarala Ana Dajić

Pre nekoliko meseci izašao je tvoj album „E vidi sad“. Kako bi ga žanrovski i emotivno približio nekome ko do sada još nije imao priliku da ga čuje?

Rekao bih da je to jedan organski, funky, post-rock groove album. Akcent na „organski“ jer je svaki instrument bio „živ“, odnosno nije bilo kompjutersko-programiranih pomagala.

Album je objavljen u okviru tvoje nove izdavačke kuće U Ieru Records. Koja je krovna ideja ovog novog muzičko-izdavačkog prostora i šta želiš da kroz njega razvijaš?

Pored mog albuma, spontano se razvilo nekoliko projekata koje sam vrlo brzo video kao mogući katalog koji ne

moram nikome da „pravdam“. Tako sam došao do toga da osnujem izdavačku kuću i da imam slobodu da izbacim te razne, nadolazeće underground, ne-definisane projekte. Oni su izgrađeni na improvizaciji i to je jedna od glavnih ali ne i jedina odlika dosadašnjeg i budućeg kataloga.

Koliko će koncert pratiti baš album a koliko ostavljaš prostor za improvizaciju i iznenađenja?

Sa mnom sviraju Nele i Ženja, ljudi sa kojima sam svirao mnogo puta u protekle dve godine, i ono što će čuti je možda malo više igre i improvizacije, kao što sva trojica volimo. Pored novog albuma, biće i nekih starih pesama.

Šta bi voleo da publika ponese sa sobom nakon slušanja albuma, a šta nakon koncerta?

Voleo bih da budu podstaknuti da slušaju živu muziku što češće. Ima sjajnih lokalnih pop-rok i eksperimentalnih izvođača, a i odličnih festivala koji prave odličan program lokalne i inostrane scene. **N**

ESG izveštaj: Priprema za budućnost

Kada odete u banku po kredit ili pokušate da ugovorite posao sa ozbiljnim stranim partnerom, bilans uspeha sve ređe ostaje da bude jedini dokument koji ih zanima. Nefinansijsko izveštavanje preraslo je iz teme kojom su se bavili isključivo globalni giganti, u konkretni alat za jačanje tržišne pozicije svake firme koja želi da raste. Kompanije koje već danas sistemski prate svoj uticaj na okolinu i zajednicu, ne rade to samo iz entuzijazma, već zato što im takav pristup olakšava put do novih investicija i osigurava mesto u globalnim lancima snabdevanja, koji su za neusklađene partnere sve češće zatvoreni.

U Srbiji, nefinansijsko izveštavanje već predstavlja zakonsku obavezu za deo velikih kompanija od javnog interesa, dok se u narednim godinama očekuje dalje usklađivanje domaće prakse sa evropskim pravilima o izveštavanju o održivosti. Smernice za nefinansijsko izveštavanje, koje je krajem 2025. godine objavilo Ministarstvo finansija, imaju za cilj da kompanijama pruže jasan okvir i olakšaju tranziciju ka zahtevnijim standardi-

ma izveštavanja koji se primenjuju na tržištu Evropske unije. Iako smernice nemaju obavezujući karakter za sve, one jasno ukazuju na pravac kretanja regulatornog okruženja i očekivanja investitora i poslovnih partnera. Priprema za ovakav vid izveštavanja nije proces koji se rešava preko noći – zahteva sistemsko mapiranje pro-

cedura, merenje stvarnih uticaja i postepenu izgradnju internih kapaciteta.

Pitanje koje se prirodno nameće jeste kako odrediti polaznu tačku u prikupljanju obimnih podataka. Konkurs „ESG Lideri 2026“ pruža priliku kompanijama da sagledaju svoju trenutnu poziciju i nivo spremnosti za nadolazeće zahteve. Kroz sam proces prijave, firme mogu da steknu objektivan uvid u to gde njihovi procesi već ispunjavaju standarde, a gde postoje oblasti koje zahtevaju dodatna prilagođavanja. Učešće u ovom formatu omogućava biznisima da u realnom vremenu prepoznaju svoje prednosti, ali i da na vreme uoče potencijalne rizike pre nego što oni postanu prepreka u radu. To je korak ka obezbeđivanju stabilnije budućnosti i postavljanju temelja za ozbiljnu konkurentsku prednost na sve zahtevnijem tržištu, gde će transparentnost biti glavno merilo poverenja.

Konkurs za ESG lidere otvoren je do 30. aprila, a više informacija o samom procesu i prijavi formular naći ćete na sajtu PwC.rs – Konkurs „ESG Lideri“.

Madona *Confessions II*

Dugo očekivani novi album Madonne, *Confessions II*, biće objavljen 3. jula u izdanju Warner Records. Novi album predstavlja nastavak kulturnog izdanja *Confessions on a Dance Floor*.

Album donosi spoj modernog elektronskog zvuka i nostalgije disko ere, uz produkciju inspirisanu klupskom scenom i savremenim pop trendovima. Vizuelno i zvučno, album kombinuje retro glamur sa futurističkim elementima, potvrđujući Madonu kao umetnicu koja stalno pomera granice i redefiniše svoj stil. *Confessions II* predstavlja povratak na plesni podijum, ali sa zrelijom i dubljom umetničkom porukom.

Madonna svoj novi album opisuje citirajući prve stihove pesme *One Step Away*: „Ljudi misle da je dens muzika površna, ali potpuno greše. Plesni podijum nije samo mesto, već prag – ritualni prostor u kome pokret zamenjuje jezik.“ I dodaje: „Kada smo Stuart Price i ja počeli da radimo na ovom albumu, ovo je bio naš manifest: moramo da plešemo, slavimo i molimo se kroz naša tela. To su stvari koje radimo hiljadama godina – one su zaista duhovne prakse. Na kraju krajeva, plesni podijum je ritualni prostor. To je mesto na kome se povezuješ – sa svojim ranama, sa svojom krhkošću. Rave je umetnost. Radi se o pomeranju sopstvenih granica i povezivanju sa zajednicom istomišljenika. Zvuk, svetlost i vibracija preoblikuju našu percepciju, uvlačeći nas u stanje nalik transu. Ponavljanje basa ne samo da čujemo već ga i osećamo – menjajući našu svest i brišući granice ega i vremena.“

Fanovi već sada mogu da poruče album unapred, kao i ekskluzivnu kolekciju vinila, CD-ova i kasete. *Confessions II* dolazi u dvostrukom (dvoslojnom) jarkoroze omotu, sa fotografskim unutrašnjim omotom i ekskluzivnim dvostranim posterom. **N**

Panika na ulicama Londona

Nisam navijač ni Arsenala ni Sitija, ali ove godine navijam da uzme titulu Arsenal. Zbog te ravnoteže, ili što sam bio na stadionu pre dva meseca, mada M. P. kaže, bio si i na Sitijevom. Okej, ne znam da li je to zato što čekaju dvadeset i dve godine, one Hornbijeve godine prokletstva bla, bla, bla... Ali nikada ne bih bio navijač Arsenala, zapravo ja podgrevam sebe da ne navijam ni za koga i to mi ide manje-više uspešno poslednjih nekoliko meseci, osim kad iz te moje psiho-bušotine iskuljaju opsesivno-kompulsivni repovi.

Ali ne želim o tome, nego taj poslednji derbi Sitija i Arsenala. I na tribini domaćih navijača pljus po nosu gostima. „Panic on the streets of London“, jer sastrugala se prednost za dve nedelje. Ali citat, to je ono što je vuklo i one koji vole i fudbal i rokenrol. Zapravo i fudbal je u Engleskoj pop kultura.

I nije fudbal samo fudbal. Vratite se na „Stadionsku groznicu“ Nika Hornbija, on je kroz to navijanje za Arsenal provukao i klasne razlike, parlamentarne izbore, ljubavne potope koji su išli uz rezultatske što tim za koji navija kapariše.

„Panic on the streets of London“ stih je legendarnog benda iz Mančestera The Smiths, a iako je Morisi Junajted, a Mar Siti, dobro je došla pozajmica za navijačku pljusku.

I stalno je to na stadionima, ili novinama, postovima... Na stadionu tog istog Sitija pitao sam se „Zašto otvaraju sa 'Hey Jude'“, a na Arsenalovom sam čuo Kleš i „London Calling“ kako grmi sa razglasa. Na Vest Hemovom novom stadionu, na delu spoljašnjeg fasadnog prstena veliki natpis Iron Maiden jer su navijači čekićara. Logično da uz čekiće ide hevi metal, neće uz karamele. Na Čelsiju Madnes jer je ska klasika „One step beyond“ odabrana zbog navijanja frontmena benda za klub sa Stamford bridža. Pa Estevo obrađen u horskom navijačkom „That's the way i like it“.

Na stadionu Junajteda sam u uvodu meča čuo The Stone Roses, a u šopu je čak linija trenerki i dresova Junajteda sa natpisom ovog benda. Otuda, pre nekoliko meseci, na sahrani Manija, baskiste ovog bedna, i Geri Nevil i Dejvid Bekam. Prošlogodišnja turneja Oasisa imala je binsku posvetu voljenom klubu. Odmah pored gitarskog pojačala Noela Galagera bila je zastava Sitija a pored Pep Gvardiola koji je i bio gost na koncertu u Mančesteru, u publici naravno plus još nekoliko fudbalera.

I zato u svem mom posustajanju za navijačku strast i dalje se oduševljavam svim tim slagalicama i miksevima raznih ukrštenih reči fudbala i muzike. I nisam sam, ono „Panic on the streets of London“ je u nedelju veče bilo šerovano možda čak i više od Halandovog gola. **N**

Kako sam zamrzeo jagode i banane

Voćizacija mizoginije i seksizma, uz pomoć veštačke inteligencije

Jednu grešku sam napravio. Jednu malu grešku, toliko malo je trebalo, i narednih deset dana morao sam da izbegavam internet. Prsti bi mi zadržali kada bi trebalo da otvorim bilo koju aplikaciju za društvene mreže, jer sam znao da me svi ti likovi čekaju u zasedi.

Koji likovi? Recimo Madam Brokoli, seksualno nezajažljiva šefica Gospodina Banane, koja najviše na svetu želi da ima odnose sa svojim zaposlenim. A nije lako Banani, kod kuće ga čeka Stroberina, nezaposlena i besna, traži mu pare, želi ogrlicu od 10.000 dolara i vređa ga što nikada nemaju novca.

Madam Brokoli zato angažuje Gospodina Patlidžana da zavede Stroberinu; on počne da joj kupuje poklone i da je izvodi na skupe večere u svojoj limuzini, i Stroberini ne treba mnogo da mu se, hm, poda. Kada jadni Banana to shvati i suoči se sa svojom suprugom, ona ga ostavlja i izbacuje iz kuće. Banana je na ulici, i jedini izlaz nudi mu zla Madam Brokoli...

JESTE LI ZBUNJENI? ZNATE LI UOPŠTE, blažene duše, o čemu se radi? Da li pripadate onom, doduše sve redem sloju posetilaca interneta koji nikada nisu naleteli na video-klipove u kojima su glavni junaci različite voćke, nastalih – naravno – zahvaljujući svemogućoj i nemogućoj AI tehnologiji?

Sa zapletima kojih se ne bi postidele ni telenovele iz osamdesetih, sa melodramatičnom muzikom, veleobrtima i mnogo seksualnih *podtonova*, AI voće uzgojeno i potom sazrelo na društvenim mrežama, predstavlja vrhunac *domscrollinga*, naše bezumne navike da trošimo vreme – na WC šolji, pred spavanje, u prevozu, na poslu, na dosadnom dejtu – buljeći u telefon i gutajući sve kraće, sve idiotskije klipove.

No daleko od toga da je ovo neka nedužna zabava, tek usputni hajp koji će nestati kao što na internetu sve dođe – prvi klipovi ovog tipa pojavili su se tek krajem februara, mada nam se danas, i to je internet, čini kao da su oduvek tu bili – i nestane i onda ga se sećaju samo ljudi koji pišu tekstove na poslednjim stranama novina.

Jer naše junakinje Stroberina i Madam Brokoli slika su i prilika toga kako su žene predstavljene u ovim oberpopularnim klipovima (neki imaju i višemilionsku gledanost, posebno na TikTok i X-u, gde više ne postoji ni privid normalnosti ili pristojnosti): lažljive, dvolične, nezasite kurve koje uvek traže više. Više para, više mišića, više uzbuđenja, svejedno; njihovi vredni momci i muževi ostaće bez igde ičega.

Ali dobro, nisu to jedine teme kojih se dotiču ovi uraci: ima tu i nepatvorenog rasizma (na mešanje između različitih voćki se gleda kao na najveću izdaju), prikaza seksualnog zlostavljanja i drugog ponižavanja ženskih likova. Kao kad jadna Gospodica Trešnjica ima gasove, zbog čega je tuku i deca u školi, a otac je izbacuje na ulicu, pa mora da prosi.

OVA POMAMA JE UZELA TOLIKO MAHA da se *oglasila* i *akademija*. Aleksija Trankeze, profesorka jezika, feminizma i digitalnih medija (kako kul poziv!) na Univerzitetu u Portsmutu, govorila je nedavno u medijima upravo o ovim seksističkim stereotipima.

„Fascinantno je koliko ovi narativi podržavaju teme koje se nalaze u diskursu manosphere (a pre svega u incelovskim krugovima), posebno ideja da žene eksploatišu 'dobre' muškarce za uspon na finansijskoj ili društvenoj letrvici“, ispričala je ona, očenivši i da ostaje otvoreno pitanje da li kreatori to rade namerno ili se, eto, tako desilo.

„Nove tehnologije svakako se naslanjaju na postojeće seksističke scenarije u društvu, i mogu da ih pojačaju.“

Heh, one nove tehnologije koje su nam obećavale da će nam skratiti posao i omogućiti da budemo kreativniji? Eno ih, troše svu struju ovog sveta za klip u kojem tinejdžerka Jagoda privodi tri napaljane pomorandže, dok njen ujak Limun pokušava da viri kroz ključaonicu. (Jagoda će zatrudneti, ali ne pre nego što pokuša da podmetne dete Gospodinu Jagodi, što će ovaj saznati tek na porođaju.)

OKEJ, SLAGAO SAM, NISAM IGNORISAO DRUŠTVENE mreže kada su algoritmi počeli da mi nabijaju na nos sve one pomorandže i kivije u mrežastim čarapama; uhvatio sam sebe kako minutima, pa i satima gledam bizarne, počesto šokantne scene. Po tome se ne razlikujem od ostatka interneta: na početku je sve bilo zezanje, na početku smo bili ironični i siti se smejali, i time smo hranili čudovište.

Jer naši klikovi i naša pažnja samo su davali nove razloge tvorcima ovakvih videa da nastave, da budu još otvoreniji, još bizarniji; i mada bi bilo preterano reći da većinu od desetina miliona gledalaca ovog voćnog pakla čine potencijalni silovatelji, jednako bi bilo tužno praviti se da je to samo zabava i normalizovati trend u kojem su žene zla bića, samo zato što izgleda slatko, trivijalno i potpuno lažno, što ne deluje *stvarno*.

Ili smo za to, reče on dok je na njegovom ekranu, u još jednoj vertikalnoj mikrodrami od svega minut i po, Gospodica Jabuka varala svog ubogog, vrednog, dobronamernog dečka samo zato što joj je Gospodin Mango dao komfer para, zakasnili onda kada smo pustili internet na svoje telefone, u svoje domove, u svoje glave. **N**

ISTINITA PRIČA IZA NAJPOPULARNIJE SERIJE U REGIONU

ŠPIJUNI, ZAVERENICI, UBICE, DRŽAVNICI

SENKE NAD BALKANOM

DVOTOMNA KNJIGA INSPIRISANA NAJGLEDANIJOM
REGIONALNOM SERIJOM DRAGANA BJELOGRLIĆA

*Mustafa Golubić, Apis i Crna ruka, Josip Broz Tito, Petar Živković i Bela ruka,
Dragi Jovanović, Milan Stojadinović, Princ Đorđe, Knez Pavle*

Naruči ovde

Ili na nedeljnik.rs

WELLPORT

LUKA DOBROG ŽIVOTA

FINALNA FAZA
USELJIVO ODMAH

OTKLJUČAJTE INSPIRACIJU
ZA NOVI POČETAK

www.wellport.rs

Od investitora:

Ekskluzivni zastupnik prodaje:

011 42 40 222
063 40 80 50